

LECTURĂ

9

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

46

Joi 14 noiembrie 1991
(Anul XXIV)

SALA DE LECTURĂ

Lecția lui E. Lovinescu

E. LOVINESCU (publicăm în acest număr testamentul și câteva fragmente de jurnal — în paginile 1 și 12-13 — laolaltă cu un mic studiu al lui Alexandru George) este nu numai un mare critic literar, dar și unul din cei mai importanți ideologi politici ai României. În *Istoria civilizației române moderne*, el afirmă cu toată claritatea caracterul „revoluționar” al constituirii civilizației noastre: „În începuturile sale, revoluția s-a făcut pe cale de contagiune imitativă și cu ajutorul partidului liberal abia mai târziu, și mai ales prin străduința conștiință a lui Ion C. Brătianu, revoluția ideologică a fost urmată de o revoluție economică”. Atât junimiștii, în secolul XIX, cât și marxiștii, în secolul XX, au privit acest proces din unghi evoluționist și au criticat ceea ce Maiorescu a numit formele fără fond. La rândul lor, tradiționaliștii de toate nuanțele, de la Iorga la Crainic (a se vedea și cronică literară consacrată acestuia în pag. 9) și de la Eminescu la Nae Ionescu au respins transformarea capitalista a României în numele unui specific autohton care ne-ar fi obligat să întoarcem roata istoriei și să reînnoim firul rupt al tradiției. Spre deosebire chiar și de Șt. Zeletin, care, foarte apropiat de punctul de vedere lovinescian, vorbea de un „paradox sociologic”, E. Lovinescu accentua pe necesitatea unei prefaceri de acest tip la noi, ca și la alte popoare întârziate pe calea capitalismului (Rusia, Japonia). Conceptul de „revoluționar” se opune la E. Lovinescu „evoluționismului” și semnifică o modificare bruscă, mai întâi ideologică și abia apoi economică.

Un loc central îl ocupă la E. Lovinescu democrația liberală. Z. Ornea a examinat în studiul său despre *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea* coincidența teoriei lovinesciene cu ascensiunea partidului liberal, după 1918. Pe acest fond al „atotpăterniciei” P.N.L., E. Lovinescu a fost ideologul cel mai radical al căii burghezo-liberale de înlocuire a vechilor structuri economice cu altele capabile să conducă la industrializare și la dezvoltarea modului orășenesc de viață în România. Până și în literatură, E. Lovinescu remarcă o tranziție similară, de la romanul tradițional, cu tematică rurală, și ancorat sentimental în universul trecutului, la romanul modern, citadin și analitic, de la eposul poetic colectiv la lirismul ca expresie a individualității. Ideologului de la *Sburătorul* i s-a părut esențială sincronizarea României cu formele burgheze și democratice din Occidentul european. Tradiționaliștii noștri n-au avut, în iluziile lor focaliste și paseiste, adversar mai redevabil decât acest critic literar, specialist în cultura antichității.

Într-un articol recent din *Contrapunct* (nr. 43), din care am citat la *Revista revistelor* (nr. 44), Alexandru George consideră, cu dreptate, că „occidentalizarea noastră, cită a fost, nu ne-a fost impusă din afară”, ci a reprezentat „soluția disperată, căutată anume de noi înșine, și unică, a unei societăți care altminteri ar fi pierit”. E. Lovinescu a fost partizanul cel mai infocat al acestei „soluții disperate și unice”. Doctrina lui nu se clădește pe ideea rupturii cu trecutul național, cum au pretins adversarii săi, ci doar pe necesitatea de a admite că ne-am civilizat printr-un salt, ale cărui rațiuni principale erau interioare. Imitația, dublată de diferențiere, n-a făcut decât să precipite conștientizarea unui proces inevitabil. După cum notează Alexandru George, „revanșa” ortodoxistă și răsăriteană proclamată de Crainic și de Nae Ionescu a constituit o fraudă istorică: „Modernizarea României a mers mină în mină cu Biserica”, scrie eseistul în articolul menționat. Numai că spiritul liberal al lui E. Lovinescu se baza pe toleranță în materie de religie, și nu pe extremismul ortodoxist al unui Crainic, toleranță foarte adine înrădăcinată în spiritualitatea poporului român, care s-a împăcat dintotdeauna, sub raport confesional, cu toate popoarele cu care a conviețuit sau a venit în contact.

Într-o lume tot mai mult agitată de pulsuni naționaliste și religioase, cum este aceea din epoca postcomunistă în care trăim, gândirea lucidă și înțelegătoare a lui E. Lovinescu rămâne foarte actuală. În aceste condiții, la 110 ani de la naștere, pomenirea criticului literar și a sociologului nu este doar un act de complezență. E. Lovinescu oferă o lecție care nu trebuie uitată:

Testament

URMIND a suporta o operație și cum orice operație e aleatorie, cred de cuvânt să iau următoarele dispoziții:

I. Dispoziții de ordin testamentar
Înrucit am o moștenitoare legală, pe Monica, se înțelege de la sine că puținul ce rămâne de la mine, îl revine de drept. Cred că biblioteca mea va cădea în mini destoinice, departe de a o destrăma o va spori.

II. Dispoziții mortuare
1. După constatarea decesului, corpul meu va fi transportat la capela Cenușa, în sicriu acoperit.

2. Oricare ar fi convingerile mele, născut și rămas în sinul religiei ortodoxe, se va servi o scurtă slujbă religioasă.

3. Rog, de se poate, de a se cînta pe discuri *Marșul funebru* din Erolca și întreaga simfonie a V-a a lui Beethoven, pentru a auzi cea din urmă oară ciocănjiturile destinului.

4. După oficierea serviciului religios, capela va fi evacuată, neasistind la incinerare decât familia aflătoare în București.

5. Rog ca nimeni din familia mea din provincie să nu se deranjeze pentru a veni la București, recomand deci să nu fie anunțată decât după incinerare.

6. Cenușa mi se va păstra în urnă în Columbarium în chip provizoriu: la prilejul oportun urna va fi transportată la Fălticeni, în cavoul familiei mele.

III. Dispoziții literare

1. Moartea surprinzându-mă, am marele regret de a lăsa în stare de nepublicare cea mai mare lucrare a vieții mele: romanul *Mălurenii*. Manuscrisul sub forma inițială, cuprins în vreo opt caete,

este dus la sfârșit: copia lui redusă mult e făcută numai pe trei sferturi; aproximativ o jumătate e chiar bătută la mașină. Totuși, nu se poate publica nimic dintr-o lucrare care mi-a luat atîta muncă.

Cele vreo opt caete, ca și copia aflătoare în două tocuri de carton, rog să se depună în muzeul regional din Fălticeni, unde sunt și celelalte manuscrise ale mele. La fel se vor depune și alte manuscrise ce se găsesc în tocuri, precum și corespondența (cea mai mare parte am distrus-o) deși e foarte răvășită și, în genere, e lipsită de interes literar.

2. Într-un dosar se va găsi pe birou o lucrare a mea: *Antologia scriitorilor ocazionali comandată de Casa Școalelor*. Dosarul se va preda prietenului meu Pompiliu Constantin (Str. Sabinelor 119) care a binevoit să-și ia asupra-și completarea și publicarea cărții, suma cuvenită revenind Monicăi. Îi mulțumesc încă odată pentru bunăvoința sa.

3. Fragmentul de manuscris T. Maiorescu și contemporanii lui (vol. II) prezentându-se inform este inutilizabil. El se va pune deci în tocuri și se va preda tot Muzeului din Fălticeni.

4. A încerca publicarea unui volum postum de Memorii din articole publicate sau aflătoare în sertare este o imposibilitate altuia decât mie. Să nu se încerce deci. Trei articole bătute la mașină, sub titlul generic de *Insectar*, se pot totuși publica undeva.

Alte dispoziții nu am a mai lua. Rămâne să cer sezuze tuturor celor ce se vor fi deranjați într-un fel prin moartea mea. Se vede însă că nu se poate muri fără să deranjeze pe cine ai dori să-l menajezi.

Făcut azi 10 mai 1943.

E. Lovinescu

Moldova dintre Carpați și Nistru

CITESC cu uimire în România Literară nr. 42/17 oct. 1991 la rubrica „Ne scriu cititorii” în articolul „MOLDOVA? CARE MOLDOVA?” despre „eroarea pe care o întretinem noi aici, în România chiar și cînd nu mai e neapărat nevoie denumind ținutul dintre Prut și Nistru Moldova. Care Moldova? S-a uitat, oare, faptul că această parte de țară, răbită de ruși și forțată să se cheme RSS Moldovenească, se numește dintotdeauna (subl. n.) Basarabia? Moldova lui Ștefan era una singură cea dintre Prut și Carpați (subl.n.). Basarabia lui Ștefan era ținutul străbun dintre Prut și Nistru (subl. n.) Dacă, totuși, ținem neapărat să spunem Moldova, atunci trebuie să întelegem întregul teritoriu dintre Nistru și Carpați” etc.

Se întreabă apoi autorul de ce întretinem această confuzie, care „Va da naștere la speculații cel puțin ridicole dacă nu periculoase” și de ce „nu spunem lucrurilor pe nume”. Și ca ultim argument autorul face apel la M.S. Regele Mihai „monarhul României Mari” care „știe foarte bine, cum au știut o dintotdeauna românii, că ținutul nostru dintre Prut și Nistru se numește Basarabia”.

Rîndurile de mai sus mă conving o dată mai mult, dacă mai era nevoie (numeroasele anchete efectuate de reporterii televiziunii n-au confirmat și ele — amintiri-vă întrebările despre Regele Ferdinand) asupra nivelului de cunoștințe referitor la istoria României cănătat și păstrat de poporul nostru, în cursul acestei ultime jumătăți de veac. Cu această ocazie, sugerez mîrunată reviste care este România literară, o discuție pe marginea istoriei, geografiei, universului cultural al acestei nefericite provincii românești, anume Basarabia (numită astfel de circa un secol și jumătate).

Pînă atunci, mă grăbesc să răsund d-lui Val Gheorghiu, și tuturor celor ce gîndesc ca dînsul, că dintotdeauna Basarabia a făcut parte din Moldova lui Ștefan cel Mare. Cetățile de straiță (în calea tătarilor) de pe malul Nistrului sau de la mare și Dunăre (Hotin, Soroca, Orhei, Tighina, Cetatea Albă, Chilia), construite de Ștefan sau în epoci apropiate, stau mărturie ca și numeroasele documente atestînd înzestrarea ostentivă a lui Ștefan cu moșii în ținut (D. Balaur — Documentele Răzenilor). Altfel ar trebui să spunem că Ștefan a domnit peste două țări: Tara Moldovei și a Basarabiei (eventual trei, dacă ne gîndim și la Bucovina), ceea ce, evident, este o aberație. Pe vremea lui Ștefan, și mai tîrziu, ținutul dintre Prut și Nistru s-a numit Moldova, fiind o parte din întreaga Moldovă (dintre Carpați și Nistru). Numele de Basarabia s-a dat ținutului așa zis al Bugacului, cuprînzînd numai sudul provinciei, care aparținuse lui Mircea cel Bătrîn, din familia Basarabilor. Aceasta este una din etimologii.

Am spus că cetățile moldovenești de pe malul Nistrului au fost construite pentru apărarea mesleii, în fața tătarilor care veneau din răsărit. În secolele XV—XVII încă nu se numeau de ruși aici. Ei au apărut tîrziu, la 1691, și au stabilit granița la Nipru, și la 1791, la Nistru. Credinciosii legendarului testament al lui Petru cel Mare, cu o pronunțată convingere a „mesianismului” poporului rus, țării Rusiei visau să cucerească Constantinopolul (căzut la 1453 în mîna turcilor musulmani). Drumul spre Bosphor trecea, firesc, peste țările române. Numeroasele incursiuni și ocupații rusești în Principatele române ale armatelor rusești (1789—1802—1812—1828—1829, 1829—1834—1848—1853—1854, 1877 etc.), care intrau ușor și erau scoase cu greutate, dovedesc — dintr-unelne expansioniste ale acestor vecini.

În 1812, la 16 mai, în urma războiului ruso-turc, prin pacea de la București, rușii ocupă ținutul dintre Nistru și Prut, deci își delasează granița vestică, tot mai spre vest. Istoricul rus, preluînd de la turci denumirea de Basarabia, a ținutului Buceagului, au extins-o la toată regiunea nou cucerită pentru a o deosebi de Moldova necucerită încă, în planurile lor). Ea a rămas sub stăpînirea Rusiei pînă în decembrie 1917, cînd Sfatul Țării și-a declarat independența, în 27 mart. 9 apr. 1918, unindu-se cu România. În această perioadă, de 106 ani, în 1956, cele trei județe din sud au fost redote Moldovei, prin pacea de la Paris, în urma războiului Crimeii, și au fost re-luate de Rusia țaristă în 1878, prin tratatul de la Berlin, în urma războiului de independență cu Turcia, noi fiind aliații Rusiei și influențînd victoria acesteia

împotriva turcilor! Așadar, ținutul dintre Prut și Nistru s-a numit Basarabia în timpul stăpînirii țariste care, în politica sa de deznaționalizare, trebuia să-l facă pe locuitorii să uite că sint moldoveni (de la Ștefan și mai înainte). Poetul rus Pușkin, exilat la Chișinău în 1820, era numit printr-un joc de cuvinte „basarabeanul” sau „diavol arab” (bessaravski).

Autorul vorbește mai departe de „M.S. Regele Mihai, monarhul României Mari”. Și această propoziție reprezintă o regretabilă confuzie. România Mare a fost creată în 1918, după primul război mondial, în urma alipirii Basarabiei (27 martie), Bucovinei (28 noiembrie) (luată de austrieci în 1775) și Transilvaniei (1 decembrie) și cu acordul marilor puteri europene (Tratatul de la Trianon, 4 iunie 1920), sub domnia celui de-al doilea rege al României, Ferdinand I, care a devenit astfel „monarhul României Mari”. În 26—28 iunie 1940, Basarabia a fost cedată, pentru a doua oară, Rusiei (de data aceasta, sovietice, consecință a pactului Molotov-Ribbentrop), fără nici o împotrivire din partea românilor, așa încît atunci cînd, la 6 septembrie 1940, regele Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său Mihai, acesta a preluat România nu Mare ci sfîșiată din trei părți (Basarabia, 28 iunie, Transilvania de Nord, 30 august, Cadrilaterul Dobrogea de Sud 5—7 septembrie 1940). În 1941, la 22 iunie, prin trecerea armatei române peste Prut (alături de armata germană), Basarabia a fost recuperată de români, dar numai pentru trei ani, ea fiind pierdută din nou, după 23 august 1944. De România Mare oricum nu poate fi vorba, nici în perioada 1941—1944, cînd Transilvania era încă în mîna unzurilor hoștiști. Așadar regele Mihai nu a fost monarhul României Mari, decît dacă scotim perioada primei domnii (1927—1930) cînd, copil fiind, a domnit sub regentă.

Ștefan a dus o politică de expansionism și deznaționalizare exprimată față de România, și respectiv Basarabia, prin mai multe fapte: 1) a înființat în anul 1924 o republică socialistă sovietică moldovenească, cu capitala în orașul Baltă, aproape de Bug, apoi la Tiraspol, cu o suprafață redusă, care aștepta să se unească cu Moldova de la vest de Nistru, „răbită de capitaliștii români”, cum scriu cărțile de istorie sovietice; 2) a cerut, în 1944, în afară de Basarabia (pe care o socotea de drept a Rusiei sovietice), partea de nord a Bucovinei, ca despăgubire de război (și care nu aparținuse niciodată Rusiei) și care — N.B. — făcea parte tot din Moldova lui Ștefan cel Mare; 3) a trecut Bucovina de Nord și Basarabia de Sud în componența Ucrainei, pentru a exista totdeauna un punct nevralgic în politica dintre cele două republici sovietice; 4) a inițiat valuri de deportări ale românilor basarabeni în Asia Centrală și Siberia, precum și transmigrări de populație inversă, aducînd pe meleagurile Basarabiei, în afară de ruși numeroase grupuri etnice străine, în special asiatiche; 5) a intitulat ținutul de care vorbim „Republica Sovietică Moldovenească”, neuitînd de cealaltă jumătate de Moldovă, din vest de Prut care, mai de vreme sau mai tîrziu, ar fi trebuit, în concepția sa, să se unească cu Moldova

ALFRED DUMITRIU : Portret

de est, cu care avea un trecut comun și o limbă comună, „limba moldovenească” de origine dacică-slavă (idee vehiculată din vremea țarilor), evident sub oblădurea mării Uniunii a Republicilor Socialiste sovietice.

Nu știu cine este dl Val Gheorghiu, intelectual după frază și aplomb, dar patriotismul local al Domniei sale (finalul: Iași, Moldova...) sună rău. Dacă rușii nu ar fi avut și alte probleme în 1812 (cucerirea Gruziei și mai ales războiul cu Napoleon) sau dacă Stalin ar fi fost mai insistent la Yalta, în 1945 (de ce ar fi făcut-o, însă, doar România îi fusese cedată 90%, se spune, nu?), dl Val Gheorghiu putea să aibă sansa de a iscăli Iași republica sovietică Moldova...

Deocamdată, de unirea dintre cele două Moldove este prematur să vorbim. Și de ce s-ar grăbi basarabienii s-o facă? Trezirea la conștiința națională și la apartenența de poporul român este însoțită de constatarea că, cu excepția marelui Antonescu, nimeni din conducătorii Moldovei, după 1812, și al României, după 1859, nu a riscat de a reduce această provincie încercată la patria mamă, smulgînd-o din mîna colosului de la Răsărit. Ca să nu mai vorbim de soarta basarabiilor, în perioada 1918—1940, cînd în această provincie au fost trimise numeroase elemente dubioase pentru a o administra, ca într-un surghiun, și care s-au purtat cu localnicii ca niște cuceritori străini („au bătut ca la fasoale” scrie Ion Pelivan). Și chiar dacă această unire se va produce cîndva, probabil că ținutul își va păstra numele de Basarabia, nu pentru că „ne sună nouă frumos azi”, cum spune dl V.G., ci pentru că, deși parte integrantă din Moldova, a avut un destin separat și nefericit, care i-a creat o istorie aparte în ultimii aproape 200 de ani.

În încheiere, subliniind că am renunțat la o minimă bibliografie, pentru a nu lungi răspunsul, rămînem cu speranța unor discuții viitoare, competente și documentate, pe marginea subiectului „Moldova-Basarabia”, care să umple și să limpezească lacunele de informație ale poporului român de dincolo și dincoace de Prut.

ELENA TEODOREANU, București, oct 1991

De la textele maramureșene

O REVISTĂ a spiritualității Maramureșului este nu numai o necesitate dar și o datorie morală pentru orice om care vrea să contribuie la propășirea neamului din care face parte. O publicație care să depășească provincialismul îngust, impunîndu-și un specific al ei printre celelalte asemenea, sursă certă a unei bucurii perpetui care nu poate veni decît dinspre cultură.

Este ceea ce s-a ncerat să prindă contur imediat după evenimentele din decembrie '89. Un grup de entuziaști scriitori, pictori graficieni, oameni de cultură au editat, în ianuarie, revista de cultură Măiaștra. De atunci pînă azi au apărut... doar trei numere. De asemenea ziarul local a încercat să editeze un supliment literar al acestuia. Grațiu de duminecă Tot cu existență scurtă. Motivele? Iată citeva dintre ele: Vechea nomenclatură a Tipografiei „Maramureș” justifică neîmpărțirea publicațiilor culturale prin vechimea utilajelor care, pasămite, n-ar putea face față și editării acestora. În schimb, se puteau tipări, după cum se mai tipăresc încă, tot felul de fituici efemere, pliante

trecute pe post de carte, etc. De ce? Simplu. Prin editarea acestor foi, tipografiile pretindeau de la editori sume frumusețe de bani pe care de altfel le și încasau. Prefectura județului n-a reușit să aducă pe cei în cauză la sentimente mai nobile. Inspectoratul județean de cultură susține că nu dispune de bani pentru a finanța cit de cit o revistă, prin care ar dovedi într-adevăr că se deosebește de fostul penibil Comitet de cultură și educație socialistă. În schimb există fonduri pentru a finanța organizarea a tot felul de festivaluri și festivulețe folclorice care consumă o grămadă de bani, numai pentru plata diurnelor zecilor de ansambluri, mai mult sau mai puțin artistice, cu plăcări prin strănătăți, ca și cum adevărata cultură s-ar face prin aceste efemeride. Se uită că în istorie se rămîne în primul și în primul rînd prin textul scris. Cine mai știe azi, de exemplu, cine a fost primar, portar ori ministru pe vremea lui Eminescu, dacă n-ar fi existat El? Și uite așa, din lipsa unui sprijin din partea celor în drept, Colegiul de redacție al revistei se vede bun de plată și pentru puținul ce s-a tipărit. Doar Casa de presă și editură „Nord” și gazeta „Dialog” cu regim de... privatizare mai încearcă să cîrpească cite ceva din datorile de editare și difuzare. Apoi, „din primăvara pînă-n toamna...” presele noastre, s-a tot discutat ca imobilele din strada Petofi (fosta casă Ceaușescu) să fie afectate unui Complex de cultură al Maramureșului, răcorînd astfel și opinia publică — vizavi de analfabetismul foștilor locatari Dar... diversivuna diversivunilor, totul a fost o diversivune. Prefectura județului a aplicat Eccelestiatul după metoda Școlilor ajutoare, din care crede probabil că și cultura face parte. „A făcut totul” ca acele spații să fie acordate doar Inspectoratului școlar, recte Casa personalului didactic. Publicațiilor noastre revenindu-le doar... o cămăruță unde sintem considerați doar „tolerați”. Parc-am mai auzit pe undeva termenul ăsta sinistru!

Și uite așa, în Maramureș literatura n-are casă, n-are masă... de scris, n-are o publicație de cultură. Dar nimeni dintre marii zilei nu rosește, dacă nu în fața contemporanilor, măcar în fața înaintșilor descălecațorii de neam și limbă. În schimb ne „privatizăm” în cultura crîsmelor dandanachilor de profesie.

ION BURNAR

În numele membrilor maramureșeni ai Uniunii Scriitorilor și ai Asociației Ziariștilor Români.

PRECIZARE

În legătură cu nota apărută la „Revista revistelor” din România literară nr. 44 a.c., e necesară următoarea precizare:

Condițiile de elaborare a numărului inaugural al revistei Arc nu mi-au îngăduit să fac corectura la fragmentul din romanul Oanei Orlea, pentru a sesiza „o scăpare”, strecurată probabil la culegerea pe calculator. Astfel, din textul de prezentare, a rămas pe dinafară fraza finală, pe care o reproduc aici: „Versiunea românească, sobră și exactă, a romanului Un sosie en cavale aparține Ioanei Triculescu și se află în curs de apariție la editura Cartea Românească, sub titlul Perimetrul Zero.”

Cu scuzele cuvenite față de cititorii revistei Arc și ai Perimetrului Zero, îmi asum răspunderea pentru această neintenționată lipsă de rigoare a textului semnat de

MAGDALENA BEDROSIAN

PUNCTE DE VEDERE

Televizor și chipuri de oameni

DOUA dintre ultimele seriale transmise de televiziunea centrală par să vină în dorința atât de subtilă a contestatei instituții de a reveni, mai lent sau mai repede, la tiparele în care funcționase în anii care au precedat căderea lui Ceaușescu. Este vorba de prezentarea demonstrațiilor pașnice. Dacă înainte unul dintre puținele contacte ale telespectatorului român cu „lumea capitalului” era reprezentat de secțiunea informativă sau de comentariile manifestațiilor de protest, acum imaginile de același tip au fost preluate parcă de un alt departament, cel care se ocupă cu filmul și cu teatrul, redacția de actualități reușind tot mai rare inserii despre mitingurile pacifiste. Moda pare să fi răposat, în locul ei insinuîndu-se mai noul (pentru noi, desigur) aspect ecologic.

Dar dacă între un serial britanic (mîzînd pe o problematică mai curînd economică decît socială) și unul francez (accentuînd comicul de situație) nu există o relație neapărat de respingere bilaterală, apare tot mai evident că, luate împreună, aceste două producțiuni se află în adversitate cu tot ce poate însemna manifestare internă. E drept, pentru rolul recreativ al televizorului, e mult mai profitabil să umpli ecranul cu nutrișoare simpatice, cu baloane colorate și cu lozinci hazoase (toate importate prin satelit de cînd s-a încheiat mai neașa campanie electorală a salvării naționale), decît să aduci în casele „poporului muncitor” fețele îngrijorate, multe dintre ele îmbătrînite de anii „construcției socialiste”, unele înlăcrimate, oricum toate aparținînd ce-

lor care s-au adunat în Piața Palatului Regal în după-amiaza de 8 Noiembrie 1991 să comemoreze începutul fătii al luptei anticomuniste și să aniverseze ziua M.S. Regelui. Nu am văzut vreodată camera a Televiziunii Române intrînd, cel puțin nu am văzut în zona unde mă aflam, căutînd prin multime chipurile de aproape, încercînd să surprindă tocmai diferențele dintre optimismul și pesimismul care se află în fiecare om, nuanțele care despart plînsul de suris. Sper ca imaginile transmise cine știe cînd să infirmă impresia pe care am avut-o acum, dar nici un operator cu sigla postului (nostru?) principal de televiziune nu s-a aflat între demonstrații și nici nu a căutat să pătrundă acolo. Poate că într-o seară, undeva, într-un sat din Moldova, oriunde, în odaia unui om care așteaptă de patruzeci de ani, ecranul televizorului ar fi adus imaginea sferantă care se afla pe fețele unora dintre noi.

Nu mai că aici, în România, televizorul este inventat pentru a doua oară ca armă. Dacă beznă lui Ceaușescu a avut efectele presupuse și intenționate între niște limite, zecile de ore ale programului colorat din ultimii doi ani nu pot avea decît rezultate înzecite. Și, ca un exercițiu, dacă este cineva interesat să studieze noua degradare (tot intenționată, desigur), îl sfătuesc să compare schemele de programe de la începutul lui 1990 cu schemele de azi. Poate, pentru că manifestațiile din 8 Noiembrie 1945/1991 au fost organizate de studenți, vom afla și ce a înlocuit una dintre cele mai incommode emisiuni, „Gaudemus”.

Alexandru Pleșcan

De la Ricardo la rodul sfertului de livadă

DEFINIȚIA capitalului formulată de Ricardo în 1818 a rămas până astăzi cea mai clară, cea mai pătrunzătoare și ca atare reperul cel mai sigur pentru itinerarul Argonauților economiei politice. Îndeosebi pentru cei ai fostelor țări satelite. De ce teoria ricardiană a capitalului, confirmată ca nici o alta de istoria secolului XX — prezentind și avantajul conciziei — n-a fost reluată, după cum ar fi meritat, de către recent și foarte ocazional? În primul rind fiindcă multilateralul Marx, elevul și admiratorul lui Ricardo, avea și puterea de a înăbuși sau denatura ceea ce îmbrățișa. Și fiindcă războaiele, crizele și distorsiunile sociale ale veacului nostru, strins legate de obsesiile marxiste, au creat o temperatură intelectuală mult mai prielnică ideologiilor și anti-ideologiilor (chiar celor exprimate matematic), decât reluării economiei politice clasice.

Să nu se poată afirma că scriind Capitalul — atit de inspirat la originea de Ricardo — Marx a dat anume dimensiuni științifice înțelepciunii marelui economist englez? Nu. Principala operă a lui Marx este viciată la bază de concepția arbitrară a capitalului. Pe de altă parte, luate de suvoiu unii discursuri esențialmente contestate, aserțiunile luminoase ale lui Ricardo apar, de-a lungul celor trei volume, înecate sau pervertite. Capitalul nu poate fi asimilat — cum a făcut-o Marx — cu acumulările financiare din secolul al XVI-lea, cu „banii murdari” care ar fi condus 2-3 secole mai târziu la „excesele” pieții industrialo-negustorești. După cum o furtună pe mare rămâne inimaginabilă fără mare, orice exces ne obligă să postulăm o ne-excesivă realitate. Aceea în cazul nostru a unui capital care nu spoliază pe muncitorii și nu impune urgența unei revoluții. Iată cum îl definește Ricardo în *Principiile economiei*, printr-o singură frază: „Capitalul este acea parte a bogățiilor unei țări care este întrebuințată în producție și consistă în ALIMENTE, HAINE, instrumente de lucru, materii prime, mașini etc...”, care **SUSTIN EFECTIV** munca” („to give effect to labor”), cuvinte care ar putea fi traduse în românește, fără să le trădăm sensul, și în felul următor: „care determină productivitatea muncii” (sublinierile ne aparțin).

Această frază poate surprinde. Să nu fie așadar capitalul decit o parte a bogățiilor colectivității? Dar bunurile naturale (subsolul, calitatea pământului, munții, marea și climatul care atrag turiștii etc.)? Dar calitățile etnice? Dar banii conturilor bancare? Ricardo lămurește limpede de ce exclude acești trei factori. Citeva evidente ale teoriei contemporane ne ajută să-l înțelegem. Imperiul sovietic a ajuns la limitele mizeriei în ciuda milioaneilor de hectare de cernoziom și ale imenselor bogății ale sub-solului siberian. Fără citeva radicale schimbări (necesitănd multă muncă), cite devize vor aduce României marea și munții? Se poate susține că românul e un muncitor mai puțin capabil decit polonezul sau cehul? Cu prilejul unui recent concurs (în S.U.A.) între muncitorii de diferite naționalități (n-au lipsit cei din țările estului european), românii s-au dovedit cei mai deștepți. Cit despre conturile bancare, oricât ar fi de pline, nu constituie un supliment ci numai un indice al bogăției colectivității. De ce? Fiindcă industriașul care a produs și vândut să spunem tractorul numărul 101, a contribuit la sporul muncii agricole, iar acest spor nu poate fi pus la socoteală de două ori: odată ca un factor îmbogățitor al producției și a doua oară adăugându-i echivalentul (sau quasi-echivalentul) în numerar, încasat de industriaș.

Excluzind banii precum i-a exclus Ricardo cu o logică mult mai riguroasă decit a lui Marx, putem spune, firește, că natura și brațele de muncă constituie bogății potențiale. Ceea ce nu înseamnă că în concepția economisului englez aceste bogății pot fi valorificate prin orice fel de muncă. Cînd condițiile muncii nu sint prielnice, colectivitatea sărăcește oricite ar fi darurile naturale de care beneficiază. Români o știu. Știu de asemenea că pe insulele ei sărace, Japonia a ajuns una dintre țările cele mai bogate din lume. Petrolul n-a îmbogățit citeva țări arabe sau americane, dimpotrivă. De altfel, de excepții, de hazardurile istoriei, Ricardo n-a voit să țină seama, preocupat numai de esența perenă a capitalului, aceea care poate crea prosperitate, fără limitări temporale, în țările erei industriale. La drept vorbind, Ricardo numește capital numai această prețioasă esență și o definește succint, dar foarte sugestiv: 1) printr-o enumerare nelimitată; 2) prin cele cinci cuvinte cu o vădită semnificație condițională care încheie fraza de mai sus.

1) Enumerarea începe, vădit intenționat, cu alimente și haine. Insa aceste două referințe, avînd numai semnificația exemplului, trebuie înțelese precum o categorie mult mai largă a bunurilor de consum. Urmează instrumentele de lucru (pentru țărani și meșteșugari) și se termină — repetăm: nelimitativ — cu materiile prime și mașinile necesare muncitorului industrial. Fără toate bunurile de acest fel nu se poate vorbi de un capital al colectivității suficient pentru realizarea prosperității.

2) Dar mai trebuie ceva, ceva spus implicit, totuși imperativ în fraza citată: trebuie acea cantitate și calitate ale acestor bunuri (îndeosebi ale celor de consum) care determină o muncă productivă.

În limbajul socio-economic de astăzi, putem rezuma

gîndirea lui Ricardo în felul următor: prosperitatea colectivității depinde, prioritar, de CALITATEA VIETII muncitorului la ei acasă, pe ogor sau în uzină.

Mai mult decit teroarea Gulagurilor și „stagnarea” lui Brejnev, ruina imperiului sovietic a fost provocată de MIZERIA VIETII celor mulți — îndeosebi a țăranilor și muncitorilor — atit sub acoperișul căminelor bintuite de obsesia găsirii celor mai elementare bunuri de consum, cit și pe „cimpurile muncii”, degradate și degradante din pricina lipsurilor și a dezorganizării. S-ar fi putut să fie altfel? Nicidecum. Orice socialism de tip sovietic e condamnat la un voluntarism arbitrar, orb dincolo de citadelă privilegiatilor, cecitate care impune pustiitorul corectiv al laxismului patologic, adică toleranța fraudei și a monopolului mafiei. Sindromul agonie promis de Marx capitalismului burghez s-a produs numai în țările „proletarului” capitalism de stat.

CAPITALISMUL poate fi înțeles și precum manifestarea fatalelor excese ale colonialismului efectiv, cel din multe țări africane sau asiatice pînă la ultimul război mondial. Colonialismul este prin natura lui inegalitar și monopolizator. Așa poate fi chiar atunci cînd colonizatorii nu sint ocupanți străini, ci unul sau mai multe grupuri sociale autohtone. Așa a fost sub domnia lui Brejnev: nomenclaturistii și grupul plutocrației ilicite au devenit „mult mai egali” decit cei egali prin procedee rigurose monopolizatoare. U.R.S.S. a fost tărîmul unei economii regresive timp de șapte decenii. Dar abia sub Brejnev a început să cunoască dificultățile unei țări deopotrivă sub-dezvoltate și colonizate. Președintele Gorbaciov știa bine că n-ar fi găsit nici un leac în cărțile sfinte. Leninismul dur nu putea fi reluat decit întorcînd spatele Europei, iar Marx, care gîndea că revoluția le va aranja pe toate (automat), nu formulase nici o rețetă pentru dificultăți post-revoluționare. Că s-a ajuns să se altoiască vechile structuri cu o vagă liberalizare și puțină piață liberă, fără alt rezultat decit din rău în mai rău, nu are de ce surprinde. Beneficiarii vechiului regim i-au opus în cel mai bun caz forța inerției. Cit despre clandestinitățile circuitelor paralele, au întrecut cu mult performanțele Mafiei italiene, profitînd în felul lor de posibilitățile perestroikăi. Mai activi decit sub Brejnev, mafioții și complicitii lor — negustorînd adesea fără să se ascundă — au adunat averi în timp ce o treime a populației sovietice a trăit (și trăiește) cu un venit lunar de 100 de ruble. Acești afaceriști, acești cavaleri ai banilor într-adevăr murdari (fiindcă sint rupți din capitalul colectivității), nu sint capitaliști, ci paraziții capitalismului. Nu prin ei, ci împotriva lor devin urgente adevăratele remedii ale unei adevărate tranziții. Urgente și în România, unde contextul socio-economic prezintă multe analogii cu cel din U.R.S.S.

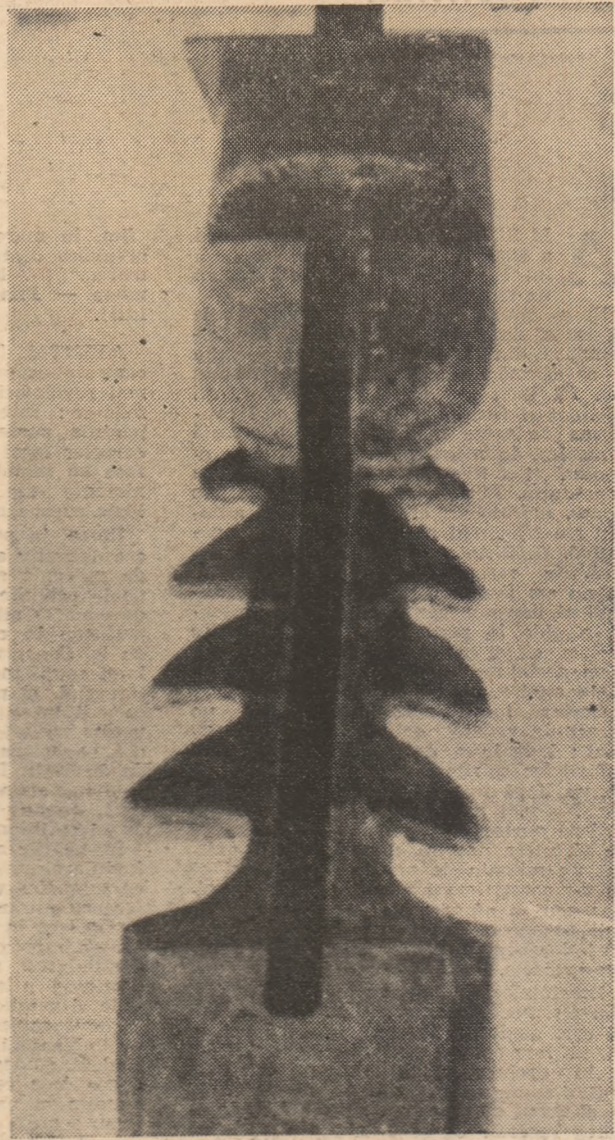
Putem spera ca democrația noastră foarte aproximativă, întîrziată și incompleta împroprietărire a țăranilor, legea privatizării așa cum se anunță vor favoriza în curînd exercițiul unei economii de piață suficientă pentru a fagocita răul și a ne îndulci sărăcia? Ne îndoiim. Legile și decretetele din ultimele luni sint prea principiale (cînd nu contrazic de-a dreptul elementarele principii ale democrației), iar proiectele în discuție implică — dacă vor fi aplicate fără substanțiale modificări — riscuri deopotrivă păgubitoare și quasi-irreversibile. Iată de ce nu putem evita citeva chinuitoare întrebări.

Cu ce unelte vor lucra țăranii pămîntul? Cine va beneficia de privatizările industriei și comerțului cită vreme nu există în România un stat de drept, adică un arbitru imparțial și nu unul obligat să negocieze cu grupuri de influență? Ce eficacitate poate avea o economie de piață telecomandată de o putere care-și atribuie mai mult de o jumătate calitativă și cantitativă a mijloacelor de producție? Nu ne va menține acest amalgam hibrid și paralizant citeva luni decenii în tunelul tranziției?

Intervenționismul statului în economie (implicînd și controlul prețurilor!) este necesar. Dar numai dacă este însoțit de favorizarea dezvoltării și garantarea unei FOARTE DOMINANTE piețe libere. Transplantarea unui arbore tinăr cere îngrijiri. Insa cui i-ar veni în minte să-l plaseze în umbra unui copac bătrîn? Oare nu exagerăm importanța unei piețe cu adevărat libere? Au spus-o mulți dintre cei mai calificați: o economie de piață nu poate fi mai mult sau mai puțin liberă fără riscul de a lăsa prea mult loc bișniței (clandestine sau nu) și acela mai grav de a reduce la prea puțin posibilitățile creatoare ale agentului economic autonom, singurul capabil să răspundă cu promptitudine variatelor, multiplelor, impredictibilelor cereri ale colectivității la un preț care tinde spre cel de cost. Fiindcă zisul agent nu-și va putea implini vocația dacă va rămîne dependent de dominantele trusturi de stat, chiar dacă printre proprietarii minoritari (adică cei care nu pot decide adesea nimic) se află milioane de acționari români.

L. M. Arcade

P.S. Referiri mai ample la economia românească în faza de tranziție — într-un număr viitor al revistei.

Sculptură de NICĂPETRE. Ilustrăm numărul cu lucrări din Salonul de sculptură mică de la Galeria Orizont — București

memorie

numai tu mă întorci în marea
'n care am dormit cîndva între ziua și noapte ;

eram steaua de mare ruptă
din chiar coapsa ta în care steaua polară
s-a luminat pe ea

lasă-mi, în jos, un cuib să m-adoarmă :
himera apei sint și nemuritoare
am trăit altă dată

imi este giulgiu mătasea apei rară

și scutură-n tot galaxia
sărutul apei profund

și stai neclintit tot acolo
sub steaua pe lume căzînd

o singură dată ;

între șiruri de robi veacul tău
m-a pierdut

atitea s-au rostit
înainte de zidirea lumii.

cu tine e timpul

te-ai schimbat de curînd ; ai văzut marea
din Orient îndepărtat și acasă te-ai întors
cu răsăritul de soare

eu te-am învelit chiar cu țărîmul
sub care dormea ca un șarpe-n deșertul aprins

erai amurgul după căderea în mare,
nisipul din piramida unui alt faraon,
fără nume și fără multă istorie, un anonim
indiferent Evului mediu și tuturor

te-a luat marea, -ntre scoici, să veghezi
trecerea ei spre oceanul în care
s-a strins în torente uriașe de vremuri
puterea acestor morminte planetare ;

te trag din adînc, te iau din scînteie
și te duc, pe brațele lungi, ca pe un copil
măsurat de apă și-nvelit cu vremuri

pină la splendoare.

Nazaria Buga

Cu privire la evul mediu

AM SUB OCHI Schimbarea la față a României, carte de tinerețe a lui Emil Cioran, reeditată acum un an la Humanitas.

Ni se spune în această carte: trebuie să ieșim din contemplativitate, din resemnare, din fatalismul Miorlei. Trebuie — se afirmă mai departe — să procedăm în așa fel încât mesianismul românesc, cel existent și firește cel urmând a ni-l conforma de acum înainte, să devină forță dinamică, în măsură a rupe zăgăzuri, eventual și a trece peste tradiții oricât de constituite. Purtăm și ducem cu noi, ca popor, nefericirea că vreme de un mileniu am trăit mai mult într-o stare vegetativă, decât într-una de istorie propriuzisă. Ne resimțim, mai ales, de faptul că nu am avut un ev mediu efectiv, putând să însemne pentru noi atât o perioadă-pirhie în procesul alcătuirii noastre statale cât și mai multă sincronizare pe plan social-moral cu mersul general al civilizației europene.

Cartea, incontestabil, ne propune un punct de vedere critic, ingenios, incitant; îndeajuns, deci, pentru ca asupra diferitelor spirite efervescente să exercite, pe lângă interes, și o anume fascinație. Nu mai puțin, însă, același punct de vedere poate trezi și rezistențe. Ideea că în viețuirea noastră ca popor ar fi existat un mileniu de pauză istorică și că în tot acest timp am fi rămas la marginea sau în afara marii experiențe a lumii europene, poate deștepta în jurul său rădări deconcertante, urmate și de tot atâtea proteste.

Bineînțeles, în raport cu multe țări din Occident, imaginea noastră medievală este modestă. Trebuie, însă, să vedem și să interpretăm lucrurile în condițiile și în proporțiile lor de aici. Nu vom întîlni nimic — să zicem — din ierarhiile și fastul curțiilor feudale, din complexitatea luptelor surde și a luptelor fățișe dintre papi și împărați, din măreția catedralelor gotice, din viața de burg hanseatic, din tradițiile și ceremonialurile emblematiche ale breslelor de meșteșugari, din literatura trubadurescă cu reflexele ei cavaleresti ș.a.m.d. Totuși, ceva de adincime, ceva descinzând din esența ordinii și construcției medievale, a funcționat și aici, în sfera și în spiritul așezărilor noastre ca popor. O funcționare, într-adevăr, fără mari desfășurări exterioare; dar, în datele ei active, cu intuiții și trăsături de fond, în măsură a ne situa ne orbita europeană.

Totul, în chestiunea ce ne preocupă aici, depinde de ce înțeles general, sintetizator, am atribui evului mediu european. Dacă, între diferitele accepții posibile, admitem și ne a ceea ce acest ev întruhițează perioada în care continentul nostru a început să se configureze politic și spiritual, preuind și prelucrind în acest sens valori definitorii ale anticității greco-romane, atunci, în domeniul siguranței cunoștințelor, putem afirma că realitatea medievală, cu substanța ei istorică, cu vccatia ei constructoare, cu desemnarea ei general-umană, nu ne-a rămas străină.

Citeva reconstituiri, acum, de natură a ne introduce în climatul afirmațiilor de mai sus.

IATĂ, mai întâi, perioada dintre secolele III—XIV; adică, de la părăsirea Daciei de către administrația romană pînă la procesul descălecețor românesc. În tot acest timp, ținuturile noastre au fost teatrul unui lung sir de migrații barbare: neamuri germanice (vizigoți, goti, gotizi, sarmați), huni, avari, slavi, triburi turce (geocnegi, cumani, tătari) ș.a. Lumea autohtonă în această perioadă nedreunind de vreo organizare administrativă sau militară în stare s-o apere oarecum, putea să pară o țară a nimănui. Populația băstinașă, totuși, și-a păstrat ființa și caracterul propriu. Nu a încăput, în și trecător, sub dominația vreunora din acești năvălitori. În momente fierbinti cînd tăvălugul barbar amenința că năvălească tot ce-i lesna în cale, această populație își găsea refugiu în munti și în păduri. În genere, însă, s-a apărut moralmente cu puterile ei sufletești. Și trebuie adăugat: puteri sufletești, znume, conformate de „sigiliul Romei” și perpetuate prin amintirea acestuia.

Mai mult decât atât? Dacă unele din aceste gînte migratoare au ajuns în inimă Europei cu instincte oarecum corectate, așa încît să poată intra acolo în componența unor popoare și civilizații reale de constituire, este de presus cel puțin într-o măsură oarecare, că faptul a decurs și din contactul pe care neamurile în cauză îl avuseseră anterior cu populații și realități românești.

Sub acest raport, N. Iorga se rosteste categoric:

„...Deținător de tradiții culturale, mai mult decât oricare alt popor din jurul nostru, noi am transmis aceste binefaceri popoarelor cu care am venit în contact. Timp de aproape o mie de ani, cît a durat procesul năvălirilor barbare, poporul nostru a apărut, împotriva acestora, ideea și ordinea romană. Prin stabilitatea de care am dat dovadă, prin puterea noastră de rezistență și prin felul cum nu ne-am subus rătăcirilor și strămutărilor ce ni se cereau din afară, am putut să

fim, în mare măsură, educatori politici ai unora dintre aceste popoare năvălitoare...” (N. Iorga, Istoria literaturii române — Privire sintetică, București, 1925).

ATENȚIA, firește, trebuie să ni se concentreze asupra celui mai constitutiv și mai revelatoriu episod de ev mediu românesc: întemeierea principatelor. Aparenta, poate, ar fi mai mult una de caracter local; în realitate, avem de-a face cu înlăturii de situații și cu evenimente apte a ne integra în fenomenologia europeană a vremii.

Roma, în perioada la care ne referim, era definitiv apusă, Bizanțul, și el, pe cît de puternic și de strălucitor arăta în unele privințe, pe atît de vulnerabil se dovedea în altele. Declinul său, chiar din perioade în care autoritatea împăraților de la Constantinopol putea să acopere largi spații mediteraneene, era previzibil. Imperiul și prin continuile neliniști în care îl întrețineau atacurile popoarelor vecine, și prin nesfârșite disensiuni interne, adăpostea în el principii și germeni de disoluție. Într-un timp, amenințarea musulmană înainta în mod hotărît: deocamdată, nu atît cu pași repezi, cît cu pași fermi ca intenție și ca voință cuceritoare.

Încercările apusenilor de a opri această înaintare musumană s-au soldat, aparent, cu sporadice victorii de suprafață, dar de fapt cu eșecuri substanțiale. Acțiunea de întemeiere în Balcani a unui imperiu latin s-a împotmolit relativ repede. Era greu, de altminteri, ca o mină de cuceritori, apărținind prin formație unei lumi feudale și catolice, să găsească punți viabile de apropiere cu populația slavogreacă implantată puternic în regiune. Cruciadele, de asemenea, nu au putut să realizeze ceea ce anunțaseră inițial. Regii apuseni, cu excepția sfîntului Ludovic, nu le-au acordat tot sprijinul promis. Văzînd cu ochii, ordinele militare își pierdeau din virtuțile lor cavaleresti. Despre templieri, mai cu seamă, documentele atestă că la un moment dat s-au arătat mai dispusi să intre în afaceri financiare decît să lupte ca soldați. Către sfîrsitul secolului al XIII-lea, cauza creștinilor în Țara Sfîntă era pierdută. Odată cu aceasta, se împrăstiau, îngreunîndu-se totodată, și posibilitățile occidentalilor europeni de a interveni cu spiritul său organizator, în complicata și nesigura contextură politică din Balcani. La această dată, spațiul balcanic era populat cu o lume variată, prezentînd caractere etnice oscilante și înțelesuri istorice încă tulburi.

Întemeierea principatelor românești, în această parte răsăriteană a continentului nostru, cu încrucișările ei de evenimente confuze și nesigure, avea să reprezinte un proces politic ordonat, cu deschideri spre forme de echilibru și stabilitate. Este de reținut că acest proces se anunța cu atît mai legitim, desigur și cu atît mai necesar, cu cît nu era condus din afară de interese și strategii străine, ci reieșea din stări, evoluții, întezări și imanențe autohtone. Gheorghe Brătianu, în această privință, a ținut să precizeze: „... (aceste state românești) s-au născut prin trezirea sentimentului de independență, implicit și de încredere în sine, al unei populații băstinașe, și lte o bună bucată de vreme la resemnare și la împăcare în tăcere cu soarta...” (G. I. Brătianu, Origines et formation de l'unité roumaine, Bucarest, 1943).

ERA FIRESC, în perioada lor de așezare, ca noile state românești să imprumute forme de organizare politică și administrativă de la popoare din Vest și din Sud, ajunse între timp la mai multă experiență statală. Nu înseamnă, însă, că prin aceasta am fi subscris vreun act de subordonare sau de servitute. În realitate, făceam să funcționeze o putere integratoare — s-o numim și putere sintetică — aptă să asimileze influențe din afară pe fonduri proprii și pe tradițiile de romanitate orientală ale poporului nostru. Așa fiind, o cuprinzătoare virtualitate europeană a vieții noastre locale, pînă atunci ținută de împrejurări să se manifeste doar timid și difuz, căpăta putința de a leși mai la lumină, asociindu-se organic date și preocupări din cuprinsurile vremii.

La Vest, regii magharilor continuau să-și exercite asupra ținuturilor noastre investirea lor apostolică; la Nord, regii polonezi aveau în minte și întreprindeau acțiuni asemănătoare; dinspre Răsărit, amenințarea tălară se anunța și chiar devenea din ce în ce mai insistentă. Deși cuprinse necruțător între focuri concentrice, noile state românești au perseverat în voința lor de independență. Trebuie să admitem că faptul nu ar fi fost cu putință, fără a fi stat la bază, dacă nu chiar o gândire politică în sensul rațional și premeditat al cuvîntului, în orice caz o intuiție premergătoare, o presimțire activă, nu mai puțin și o rețea stabilă de forțe sufletești în stare a-l da direcții de mișcare și a-l se devota moralmente.

În vecinătatea țărilor românești, ca și pe teritoriul acestora, de-a lungul Siretului, Prutului, Nistrului, ca și pe linia unării, au străbătut secole de-a rîndul drumuri europene de comerț. E vorba, a-nume, de drumuri ce făceau legături sigure dintre diferite piețe orientale din bazinul Mării Negre și regiuni de pe continent, de la porturi pe țărmurile Adriaticii pînă la orașele hanseatice din nordul germanic. Voevozii și așezările românești, pe porțiunile ce le reveneau geografic și politic, au asigurat acestor drumuri pază și putință de funcționare. Se știe că o arteră importantă de comerț, ca să poată exista și ca să poată determina raporturi internaționale, trebuie să treacă prin locuri civilizate. Trebuie ca a-tare, să beneficieze de securitate; să fie apărată, eventual și prin mijloace militare; să se bucure de protecție statală; și, în genere, să cunoască, fie și empiric, ceva din practica și onorabilitatea activităților comerciale. Cercetătorii în materie sînt de acord că noi, românii, am știut să păzim și să înțelegem roșul acestor reguli; și, aceasta, nu doar prin practicism simplu sub presiunea imediată a unor împrejurări materiale ci și cu determinări mai de fond, cu sevă politică și îndreptățire istorică în ele.

Timp de mai multe secole în șir, continentul nostru s-a aflat în obiectivul imperialismului musulman. În Apus — mai întîi în victoria de la Poitiers (a. 732) a lui Carol Martel apoi prin luptele îndelungi de Reconquista purtate de srazioli — înaintarea musulmană a fost stăvilită. La Răsărit, însă, amenințarea și presiunea semilunei aveau să se prelungească încă mult, pînă în preajma perioadei moderne. Aici, la această poartă orientală a Europei, de fapt cea mai expusă și mai vulnerabilă din toate, țările românești au stat în calea acestei înain-

tări, cu hotărîtă determinare. Este de văzut dacă în conștiința europeană acest proces a pătruns și este cunoscut îndeajuns; și, mai ales, în ce ne privește, dacă diplomația și politica marilor factori europeni s-au preocupat vreodată să adîncească acest proces, cu toate implicațiile și adevărurile lui. Dacă, dinspre partea acestei amenințări din Răsărit, țările apusene au fost mai ferite, putînd astfel să-și vadă în liniște de treburi mai fericite, putem presupune că datorată aceasta și prezenței noastre românești; prezență, în speță, atît cu mințea cît și cu brațe luptătoare, într-un proces interesînd întreg sistemul vieții europene.

Apărîndu-ne împotriva pătrunderii și instăpînirii musulmane în țările noastre, totodată, am apărut și ideea creștină în sensul ei european. Rezistența noastră împotriva turcilor pornea, în afara faptului că aceștia vroiau să ne cucerească, și din acela că nu erau creștini; că rămineau departe de ceea ce creștinătatea înstitua ca tablă de valori, ca spiritualitate, ca ordine morală, ca formă de frumusețe, demnitate și comportare umană.

În conștiința voievozilor români, cu începere încă din perioada pregătitoare a descălecețelor, apărarea sentimentului creștin pornea să se confunde cu ideea de așezare statală. Mai exact: cu însăși îndreptățirea acestei așezări de a exista; cu posibilitatea ei morală de a-și asuma un rol propriu în lume. Dimensiunii naționale, astfel, i se adăuga și una europeană. Participam — oricum ne apropiam ca simțămînt general de cunoaștere și de trăire spirituală — de ceea ce ideea creștină patrona în constituirea, funcționarea și perpetuarea civilizației europene.

Putem număra, tot ca vocație și ca participare românească în procese ale medievalității europene, și gravitare noastră românească — o gravitare caracter integrator — înspre valori, instituții și forme de civilizație bizantină. Acele simbioze între esențe elene și orientale, pe care începînd din secolul al III-lea și pînă în secolul al XIV-lea Bizanțul le-a exercitat pe mari întinsuri mediteraneene, s-au făcut resimțite și în viața țărilor noastre. S-au încorporat, prin asimilări și sublimări întime, atît în dispoziții politice ce aveau să intre substanțial în concepția și în stilul instituției noastre voievodale, cît și în structuri ale psihologiei noastre ca popor, cu deschiderile acestora spre istorie europeană și spre o viziune umanistă a vieții.

MARGINESC aici aceste date ori considerații — indiferent cum am prefera să le denumim — de istorie veche românească. Și, sub impresia lor, revin la chestiunea anunțată în preambulul articolului de față.

Nu văd, nici pe departe, că în faptele amintite — fapte datînd din perioada noastră medievală — ar exista ceva putînd să pară ori să însemne inerție sau stare vegetativă. Sînt fapte, mai degrabă, ce ne pun sub ochi situații vii, autentice, îndemnînd la reflecție, concentrare și acțiune. Putem deslusi în ele, deopotrivă, înțelesuri istorice și înțelesuri umane. Nu au în ele — cum am mai spus — împetuozități sau străluciri exterioare; au însă adîncimi, coardă interioară, dispoziții întrînseci. Nimic, în ceea ce au adus și au instituit ca forme autohtone de viață, nu a reieșit din vreun joc

MIHAI ECOBICI : Portret

Sculptură de PAVEL BUCUR

românesc

orb sau arbitrar de împrejurări. Totul, dimpotrivă, reflectă voință de viață, intrare în istorie, confruntări cu realitatea, drumuri și etape în împlinirea unui destin. Este nedrept — este poate și rădăcior — să se afirme că noi românii nu am fi avut un ev mediu propriu, așa cum alte popoare de pe continent au putut să-l aibă pe al lor. Și, în consecință, că în tot acest timp am fi trăit într-un fel de ceață ori de izolare istorică, departe deci de ce se întâmpla viu, edificator, pe planuri majore de fenomenologie europeană.

În lumina celor evocate pînă aici, îmi pun o seamă de întrebări. Noi, românii, ne cunoaștem îndeajuns propria noastră istorie? Ne străduim, oare, ca dincolo de materia ce umple această istorie să deslușim și ce direcții de gândire o străbat? Realizăm cu ce moștenire am venit pe lume, prin simbioza daco-romană, actual nostru de naștere ca popor? Citim, cu discernămintul necesar, în ceea ce poate revela faptul că am păstrat civilizației europene un domeniu reprezentativ de umanitate? Prin ce, anume, deși prinși necruțător în clestele a trei mari imperialisme, am știut totuși să rămînem în picioare, necedînd nimic constitutiv din personalitatea noastră ca națiune și din tradiția noastră europeană de a fi? Înțelegem oare, temeinic, ce datorăm pămintului care ne-a hrănit, civilizației noastre țărănești care ne-a asigurat o matcă stilistică și o spiritualitate, înțelepciunii multora dintre cei ce ne-au fost conducători, brațelor de luptători care ne-au apărat, în ultimă instanță și soartei noastre, pentru că nu întotdeauna această soartă a ținut să ne arate mai mult absurduri și vitregii? Și, drept judecată finală: înțelegem, cu atitudinea de rigoare, că toate acestea nu ar fi ajuns să ne dea întreaga lor măsură, să instituie în noi și table autohtone de valori, dacă nu le-ar fi venit în ajutor și forțe sufletești de adîncime, cu adevărul lor natural, cu filosofia lor implicită, cu încrederea lor statornică în imanențe?

Îmi amintesc — vechi și credincios ascultător al lecțiilor lui N. Iorga — că pe figura profesorului apărea și ceva de iluminare, de înălțare profetică, atunci cînd, urmîndu-și șirul ideilor, ajungea să vorbească despre adevărul românesc și despre locul românilor în lume. Imaginația acestei iluminări mi s-a înscris adînc în cuget; continui, încă, să meditez asupra ei. Și îmi spun: nu, această imagine nu putea să fie — cum s-a afirmat pe alocuri, cum poate continuă să se afirme — idilism științific sau romantism de catedră! Citeam în ea, încercînd să descifrez ce se petrecea în psihologia vorbitorului, și bucurie, și îngrijorare. Bucurie, pentru că lecția îi dădea prilejul să ne înfățișeze țara, cu realitatea și cu vrednicile ei: îngrijorare, întrucît aceleași lecții răscolea și una din statornicile lui îndurări: învățăm oare, ne străduim oare să învățăm, cu pătrundere, cu sobrietate, ce sîntem ca entitate națională și ce răspundere universală purtăm pe umeri, ce putem și ce trebuie să

facem? Ideea că noi, românii, am fi fost sub raport european victime ale unui complex de inferioritate, și ideea contrarie că în ceea ce privește spirituale am fi fost protocroniști, îmi par la fel de artificioase. Le văd mai proprii pentru retorici de sistem decît pentru explicații și confruntări cu realitatea lucrurilor. Nu știu cit de „mică” sau cit de „mare”, ca fapt în sine ori în raport de conjunctură, ar fi istoria noastră autohtonă. Ce știu, însă, este că această istorie există; că ne reprezintă, autentic, cu viața și destinul nostru ca popor; că numără două milenii; că atîtea din actele ei sînt dovezi de vrednicie, de loialitate, de sacrificiu, de tărie morală; că a străbătut, stăpînindu-le, prin nesfîrșite vitregii, dictate de împrejurări sau de oameni; că în dimensiunea ei națională au pulsat și pulsează necentenit și tot atîtea implicări europene.

Presupun că dacă diplomația și marile cancelarii ale lumii ne-ar cunoaște mai bine aproape istoria, adică și pe canalul de morală și de mai severă axiologie, mai multe decît cele protocolare sau oficiale, atunci, aceste foruri ar înțelege mai bine de frecvent un greșit în ce privește problema românească și cit de grav ar putea să greșească încă. Și, tot așa, am simțimentul că și noi, aici, oamenii țării, dacă am fi ceva mai luminați și mai respectuoși față de propria noastră istorie, avonurile s-ar mai potoli, intrigile ar avea mai puțin cuvînt, încercările de impostură s-ar izbi de porți închise, statul de drept ar întîmpina mai puține greutăți și astfel legitimitatea s-ar putea instala de la sine, fără să recurgă la sofisticări și proteze.

Ion Zamfirescu

MARTA PETREU a urmat cursurile Facultății de Filosofie (de la Universitatea „Babeș-Boiyai” din Cluj-Napoca) într-o perioadă de intensificare delirantă a propagandei comuniste (1975—1980), dar nu s-a lăsat în nici un fel indoctrinată. Supraviețuirea ei spirituală într-un mediu intelectual obligat să proclame superioritatea absolută a gândirii marxist-leniniste și să ia ca literă de lege discursurile lui Ceaușescu constituie un miracol. Este ca și cum un lucrător de la centrala nucleară de la Cernobil ar fi rămas complet neatins de radiații.

Surprinzător este mai ales faptul că tinăra intelectuală n-a fost marcată nici de efortul ieșit din comun pe care l-a făcut ca să reziste, efort care ar fi putut să o schimonosească ireversibil, așa cum s-a întîmplat, din nefericire, cu alți contemporani ai noștri. Ea se manifestă, după traversarea ațuor dificultăți, ca o conștiință clară și deplină, mai presus de circumstanțe, și nu ca o conștiință asediată. Această nu înseamnă că nu ia în considerare împrejurările dramatice în care ne-a fost dat să trăim cu toții în această parte a Europei, ci doar că nu admite să se distrugă ea însăși în semn de protest.

O fotografie de acum zece ani (aceea pe care o reproducem) o reprezintă pe Marta Petreu într-un moment de teribilism, pozînd, la propriu și la figurat, în „femeie pierdută”. Iată însă că regia își face efectul asupra noastră doar în prima clipă, pentru că imediat după aceea ne dăm seama cit de străină este tinăra din fotografie de starea de spirit pe care o afișează. Inteligentă, conștientă de ea însăși, ironică la adresa privitorului, ea își interpretează rolul cu ostentație, îl parodiază.

Marta Petreu se manifestă, în tot ceea ce scrie, ca o ființă întreprinzătoare și hotărîtă, ghidată de zicala românească (în fond, atît de neromânească!) „zis și făcut”. Născută la 14 martie 1955 în comuna Jucu de Jos din județul Cluj, ea are ceva — dar numai ceva — din spiritul ardelenesc și anume suflul necesar pentru a duce pînă la capăt orice inițiativă. Să nu ne lăsam induși în eroare de titlul recentului său volum de eseuri *Teze neterminate*. Așa neterminate cum sînt, aceste teze sînt mal... terminate decît lucrările docte, cu introducerea, cuprins și încheiere, ale multor preținși filosofi de azi. Este vorba, la Marta Petreu, nu neapărat de o îndeplinire corectă a formalităților actului de gândire, ci de un mod rezolut, edificator de atacare a problemelor. Pe unde a trecut ea, fie și fără să se oprească prea mult, nu mai găsim nimic nerezolvat. Putem contesta totul, putem propune eventual o soluție complet diferită, dar nu putem — nu mai este cazul — să aducem clarificări sau completări.

Esaurile Martei Petreu ne impun respect printr-o dublă competență: filosofică și literară. Nu este vorba de acea filosofare pe marginea literaturii — filosofare la modă azi — care ne agasează, ne aduce la exasperare și, pînă la urmă, ne va lăsa probabil indiferenți, din cauză că nu reprezintă altceva decît o exaltare ideologică, lipsită de conținut. Autoarea *Tezelor neterminate* folosește noțiuni filosofice autentice, cu precizie și eficiență, pentru a evidenția și interpreta diferite caracteristici ale unor opere literare (dintre cele cu o valoare recunoscută). Totodată ea ilustrează cu exemple din literatură — bine alese — anumite teme ale filosofiei.

Textele care rezultă pot fi citite și ca texte de critică literară, și ca texte filosofice. Dacă le citim ca texte de critică literară, avem senzația plăcută că într-un domeniu suspectat de improvizatie și frivolitate și-a făcut apariția și cineva serios, capabil să restaureze prestigiul acestui domeniu (este ca atunci cînd un cîntăreț de operă interpretează muzică ușoară). Iar dacă le citim ca texte filosofice, ni se creează dulcea iluzie că filosofia se interesează de eternele noastre „probleme sufletești”, descrie — dar nu și rezolvate — cu binecunoscuta lor perspicacitate de către scriitori.

Competența filosofică ne impresionează — și ne intimidă — în acest caz și din cauză că este a unei femei. Datorită

Marta Petreu și demonul logicii

tradiției cavalerăști, sîntem gata să cădem în genunchi în fața unei femei, să-i cîntăm frumusețea și chiar să o zeificăm, dar nu mergem cu prețuirea atît de departe încît să o considerăm în stare să filosofeze. (Athena este o zeiță neverosimilă!). Și apoi, Marta Petreu nu face nimic pentru a ne obișnui cu ideea că se ocupă de așa ceva. Ne ia... pe neașteptate, trecînd amețitor de repede la subiect și folosînd cu siguranță și eleganță — cu o siguranță și o eleganță care ne lasă fără replică — terminologia filosofică.

REMARCABILE sînt, din acest punct de vedere, paginile consacrate unei teze a lui Hegel, conform căreia iubirea reprezintă încercarea a două identități de a se recunoaște una în cealaltă și de a smulge, fiecare de la cealaltă, recunoașterea. După cum arată — cu un acut simț al dramatismului ideii — Marta Petreu, această luptă nu are întotdeauna happy-end; se întîmplă adeseori ca una din identități să învingă, devorînd-o, desființînd-o pe cealaltă, și tocmai aceste situații asimetrice, zguduitoare sau măcar indușoștoare, le preferă scriitorii și le reprezintă în ficțiunile lor. Exemplele utilizate de eseista sînt luate din opere literare celebre, aparținînd unor autori din literatură și epoci diferite, de la Lev Nicolaevici Tolstoi la Anton Holban, de la Mircea Eliade la Marin Preda și de la August Strindberg la Elias Canetti.

În ceea ce ne privește, ne declaram încintați de frumusețea acestei teorii și o găsim, judecînd-o în sine, fără fisură, dar o considerăm în același timp strict livrescă, deconectată de la sensul vieții iubirea nu ține de etica relației dintre două individualități, ci face parte din strategia mai generală a vieții, în neobosită sa acțiune antientropică. Este o vilenie folosită în lupta cu moartea: în momentul cînd indivizii ajung la o dezvoltare biologică maximă și nu mai poate urma decît declinul, ei își transferă identitatea (și-o pun la adăpost) într-o ființă creată anume în acest scop, capabilă să ducă lupta mai departe. Din punct de vedere tehnic, este nevoie de doi indivizi pentru crearea acestei noi ființe. Cînd indivizii sînt oameni, evenimentul reverberează complex în conștiința lor, capătul un halou, devine iubire. Așa văzînd lucrurile, iubirea nu constă nici pe departe într-o competiție agresivă, nemiștoasă între două identități, ci într-o contopire și, practic, o desființare a lor, dintr-o voință supraindividuală, a vieții, pe care însă indivizii și-o însușesc, cu o remanere tragică și în același timp într-o stare de eliberare dusă pînă la beatitudine. Indivizii care „completează” doi cite dol împotriva morții renunță aparent complet la identitățile lor pentru a da satisfacție dușmanului comun și a-i înșela astfel vigilența. Iubirea are, deopotrivă, gust de moarte și de viață. Îndrăgostiții sînt probabil ceea ce sînt cetățenii unei țări aflate sub ocupație cînd își trimit tezaurul la loc sigur, într-o altă țară.

Un capitol distinct al filosofiei și anume logica reprezintă instrumentul de investigație predilect de care se folosește Marta Petreu pentru explicarea nu a literaturii — care, în principiu, nu are o natură logică —, ci a acelor aspecte ale literaturii care au rezultat din manifestarea spontană, intuitivă a unor scriitori ca logicieni. În felul acesta este analizată, printre altele, opera lui Ion Luca Caragiale, care s-a ilustrat ca un maestru al denunțării și persiflării sofismelor din retorica unor contemporani ai săi.

Inventarul sofismelor din opera caragialiană este spectaculos. Marta Petreu descoperă peste tot în această operă situații în care scriitorul ride de lipsa de logică sau de falsă logică a semenilor săi. În desfășurarea demonstrației sale, eseista dă dovadă de o inteligență sculptoare. Ea nu-și dă însă seama că, extrăgînd mereu sofisme din creația literară analizată, o destramă — așa cum se destramă un puluvar cînd cineva trage de un capăt al firului de lînă. Inventarul face să se vadă foarte clar că aproape întreg caragialismul constă într-o vanitate de logician amator care vinează greșeli de logică la cei din jur. Marta Petreu nu se alarmează, însă, descoperînd această stare de lucruri, ci se arată, dimpotrivă, de-a dreptul entuziasmată ca și cum ar avea în față dovada unei altitudinî maxime a spiritului creator. O limită evidentă a gândirii scriitorului este considerată un merit.

Această eroare de apreciere vine din faptul că eseista însăși are un cult al logicii; ea crede în logică, nu în viață așa cum unii mistici cred în Satan, nu în Dumnezeu. Ar fi o greșeală să criticăm această preferință de pe o poziție pre-logică. Dar de pe o poziție post-logică avem îndreptățirea să o privim ca pe o „pierdere cu firea” în fața unui instrument oarecare de investigație a realității. Cu ajutorul logicii „prîndem” ceva

din lumea inconjurătoare și aducem acel ceva, ca eșantion, în conștiința noastră pentru a-l supune unei examinări atente. Dar există și alte instrumente cu care putem preleva eșantioane. A supraestima logica înseamnă a nu avea sentimentul relativității în procesul cunoașterii. Este ca și cum noi am ride de chinezii că folosesc cele două bețișoare (iar chinezii ar ride de noi că folosim furculița).

CELE două cărți de versuri ale Martei Petreu — *Aduceți verbele*, 1981 și *Dimineața tîncurilor doamne*, 1984 — cuprind un fel de eseuri lapidare și adeseori eiptice, care provoacă și scandaizează gîndirea cititorului. În doi timpi și trei mișcări, poeta îl introduce pe cititor într-un regim al tensiunilor intelectuale înalte. Ea face dezordine și în dicționare luînd de-acolo în grabă — și uneori chiar cu nervozitate, ca o prințesă care ar răscoli într-o casetă cu bijuterii — cuvintele necesare, n-o interesează dacă aceste cuvinte au mai fost folosite vreodată în situații similare sau dacă vor plăcea publicului. A-e nevoie de ele, pentru a spune repede ce are de spus. Departe de a fi un simplu medium pentru un mesaj venit de undeva din transcendență, poeta vorbește chiar ea, despre ea și adeseori pentru ea. Se manifestă printr-un voluntarism care poate fi interpretat și ca o replică la androcratia existentă (încă) în secolul douăzeci. („O nouă poveste n-am să vă spun: / fiecare întîmplare a lumii s-a întîmplat. / Pe scaunul mărilor stăpîni sînt azi / prietenii mei, Bărbății.” — *Prefață*)

Tonul dominant este acela al unui *reproș* adresat lumii întregi. Judecînd retrospectiv ne dăm seama că acest ton reprezintă mesajul metatextual al cuiva născut prizonier în regimul comunist. „Meru rămîne o zonă neprotejată: în dans pe nervul optic / o cățea cu limba adînc sub zăpădă / protestul reținei la lumina solară / aorta ce picură ritmic. // Forma, rotundul, frigidul, senzual sub ploaie. // «Cit putem trăi înfrății cu teoroarea?» — trupul neted / copita grajdă ai cuvîntului.” (*Teze despre creier*). Uneori, exasperată, poeta își apropie priemjios de mult mina de firele prin care circulă curentul electric al veghei securistice: „Viclenie dumnezeiască — puterea și călugăria: / stai într-o chilie și numeri speciile de fluturi / oprești istoria naturii în loc / iar dia'ectica — se știe: un adevăr prestabilit / poate fi invocat în multe feluri / chiar crezul” (*Cina*).

Prin poezia sa, Marta Petreu ne trezește din acea „amnezie ideologică” despre care Thomas Mann afirma că o provoacă muzica și pe care, depunem mărturie, o provoacă și comunismul (de unde nu trebuie să rezultă, printr-un sofism, că muzica este tot una cu comunismul). Același efect deșteptător are asupra noastră revista clujeană *Apostrof*, creată de eseista-poetă după chipul și asemănarea sa.

La o vîrstă la care alți autori abia se formează ca intelectuali, Marta Petreu este o personalitate a culturii noastre, o conștiință de care avem mai mult ca oricînd nevoie. Existența ei demonstrează nu că sistemul totalitar tolerează — sau, doamne ferește, favorizează — apariția unor oameni superiori, ci că oamenii superiori apar chiar și în cele mai nefavorabile condiții. Ei trebuie să facă bine-înțeles eforturi suplimentare și chiar sacrificii ca să reziste, dar cine le mai ține minte?

Alex. Ștefănescu

Sculptură de ALEXANDRU LUPU

Augustin POP

Funcția limbilor

Limbile melaneziene nu posedă verbul a fi. Cu toate acestea melanezienii există, sînt. Asta dovedește, o dată în plus, că toate limbile sînt, prin excelență, antimetafizice și neagă, de obicei, cele mai evidente lucruri.

(7 martie 1991)

Zvonul momentului

Izbucnirea unui război civil în România e iminentă. Principalul responsabil pentru declanșarea acestui război este Alianța Civică. La sfîrșitul războiului, toți membrii Alianței Civice care vor supraviețui vor fi, firește, judecați ca și criminali de război. Cei care vor putea dovedi, prin vorbe, că, de fapt, au subminat Alianța Civică vor primi pedepse mai ușoare.

(8 februarie 1991)

Un obiectiv al Frontului Salvării Naționale

Prin intermediul tuturor mijloacelor de informare în masă și, în special, cu ajutorul televiziunii, trebuie să-l învățăm pe cetățean, întocmai ca în țările cu regim democratic, să iasă din manipulare, manipulîndu-l.

(5 februarie 1991)

Epoca de argint

Iubite Domnule Iliescu, vom urma neabătut limba și gîndirea Dumneavoastră de lemn românesc, autentic, mindri că trăim în dificila dar fericita epocă de argint și că ne-am despărțit definitiv, ireversibil și iremediabil de odioasa epocă de aur.

(1 februarie 1991)

L'invitation au voyage

Vă rog să observați cită poezie poate avea un strung artizanal pentru lemn tip SA :

lungimea maximă de prelucrat : 880 mm ;
diametrul maxim de prelucrat : 180 mm ;
distanța între virfuri : 60—880 mm ;

port cuțit :
lungime : 300 mm ;
cursă verticală : 60 mm ;
rotire : 360 grade ;
turații : 829, 1166, 1923, 2712 ;
motor El : 220 V, 50 Hz, 0,37 Kw, 1 500 rotații pe minut ;
gabarit : L 1497, I 355, H 420 ;
masa : 55 Kg ;
preț : 16 620 lei.

Lângă un astfel de strung tout n'est qu'ordre et beauté, luxe, calme et volupté.

(21 martie 1991)

Binele și adevărul

Libertatea a venit. La geamuri și în conștiințe, grațiile, însă, persistă. Totuși mizeria generală e acum mai ușor vizibilă. În apartament nu am parchet și sufăr de reumatism. Dragul meu cititor nu te mira că sînt așa de prozaic : mai avem mult pînă la metafizică. Am citit tot felul de horoscoape. De nicăieri nu rezultă că aș fi o persoană care știe ce-i de făcut. Înțelepții spun că există o lege morală care guvernează lumea. Binele și adevărul. Două cuvinte prea frumoase pentru o țară în care oamenii visează încă să aibă măcar alimentele strict necesare.

(31 iulie 1990)

Sabia și inexistența

Capul plecat sabia nu-l taie. Dar capul plecat nu mai este cap. Ceea ce nu există nu se poate tăia. Pentru simplul motiv de a fi, capul este, deci, strict obligat să rămînă mereu în poziție verticală.

(5 februarie 1991)

Semințele vieții

(după programul trupei de tobe japoneze taiko și al teatrului TAMAKKO-ZA)

Grupul nostru, Tamakko-za, este un grup organizat în anul 1985, după un stadiu pregătitor de zece ani. Noi apreciem tradiția, dar sîntem liberi de ea și angajați în activitatea creatoare a interpretării noastre și în muzica de tobe cu repetarea greșelilor și a încercărilor. În acest sens, pot spune că noi sîntem un grup unic. Toba este un fel de locuitor a limbii

și reprezintă pulsarea Pămîntului. Strămoșii Japoniei, care au iubit natura și au trăit în mijlocul ei, și-au concentrat toate dorințele în toba.

Noi interpretăm melodii și piese pentru toba cu respect și invocînd libertatea și pacea, cu dorința de fericire pentru toate ființele de pe Pămînt. Noi transmitem o dovadă a existenței noastre prezente

și dorința strămoșilor noștri care au trăit în comuniune cu natura.

prin baterea tobelor la sărbătoarea inimii.

(1 mai 1991)

Problema calului alb

(după Istoria logicii de Anton Dumitriu)

Un cal alb nu este un cal, zice Kung-sun Lung, și iată pentru ce : prin cal se înțelege o făptură, prin alb o culoare. Ceea ce desemnează o culoare nu poate să desemneze o făptură. Totuși există efectiv cal cu diverse culori. Desigur, caii au culori, de aceea există cai albi. Dar prin ce se deosebesc caii albi, fiindcă albul nu este un cal ? Un cal alb este un cal și alb, de aceea un cal alb nu este un cal !

(21 octombrie 1985)

Discursul unui parlamentar

Sînt ferm convins că orice încălcare a legii este un cui bătut în sicriul democrației. De aceea trebuie să încurajăm cit mai mult cu putință inițiativa particulară și să emitem asiduu cit mai multe legi, pînă se mai găsesc cuie.

(21 februarie 1991)

Comunicat

Pentru prevenirea actualului haos al conștiințelor se impun de urgență următoarele măsuri : Nimeni să nu țină minte nimic din ceea ce i se spune. Fiecare cetățean să renunțe de bunăvoie la masca fericirii. Nimeni să nu se întrebe ce e rău și ce e bine. Nimeni să nu se gîndească nici la viitor, nici la prezent și nici la trecut. Fiecare cetățean să nu spere nimic și să se teamă continuu. Fiecare cetățean să aibă convingerea deplină că toți actualii noștri conducători, la toate nivelele, sînt cu stea în frunte. Fiecare cetățean să înlocuiască zilnic cite un actor. Nimeni să nu zică niciodată ceea vrea să zică. Fiecare cetățean să aștepte liniștit pînă trece vremea.

(10 februarie 1991)

Sculptură de IOAN MIHELE

Ritualuri

A DEVENIT un fel de ritual în cultura noastră actuală să se rupă din când în când câte o lance împotriva lui Mihai Ralea. El este prezentat, fără nici o ezitare, drept perfectul oportunist, omul-simbol al trădării intelectualilor din generația care se naștea la începutul secolului și care s-a opus într-o măsură ațită de slabă comunismului.

S-ar putea să fie așa. Dar, din respect pentru adevărul istoric și din dorința de-a face mai bine cunoscute peripecțiile aventurii intelectuale a secolului, voi evoca aici unele amintiri personale.

La începutul lui 1948, Ralea era rechemat din misiunea care îi fusese încredințată de guvernul Groza, de ambasador la Washington. Era o perioadă de teroare asupra căreia nu voi insista aici. Era clar că trebuia să-ți alegi tabăra. Celor care nu aveau vocația martiriului și nici pe cea a exilului nu le rămânea decât să se „adapteze”. E limpede că Ralea nu avea stofa unui martir. Dar aceea a unui exilat? Aici răspunsul e mai puțin clar. Cum am trăit, ca tinăr, în apropierea lui, știu că, în momentul proclamării republicii, după izgonirea Regelui la 30 decembrie 1947, a ezitat. Prietenul lui de o viață, Constantin Vișoianu, făcuse pasul și puțin îi lipsise și lui să se angajeze pe aceeași cale. Apoi s-a întors. E foarte greu să judeci determinismul unei asemenea hotărâri dar, în linii mari, aş putea spune că ea izvora dintr-o slăbiciune care era inseparabilă de anumite calități ale lui Ralea. El era un om foarte legat de pământ, un țaran în fond. Când ești deprins să scrutezi nu numai vorbele sau faptele oamenilor ci și motivațiile mai adânci, când descoperi în felul acesta cită goliciune interioară se ascunde deseori îndărătul vocațiilor celor mai afirmate, proclamările celor mai sfârșitoare atunci simți nevoia să te întorci către acel eu profund unde sălășluiește autenticitatea. Ce păcat că ființa autentică și cea vizibilă coincid atât de rar!

Dar ca să revin la Ralea, doctorul în filozofie de la Paris, play-boy-ul elegant și curtezanul saloanelor din anii 20—30, ministeriabilul și ministrul insolent, el rămăsese în fond legat de Hușiul natal și de viața dela Dobrina, învecinată cu orașul și în care trăia ca un fiu al acelui colț de lume, reîntors după lungi peregrinări.

Sînt pe deplin convins că dacă Ralea s-a întors în România, în acel început de 1948, nu a fost nici pentru a continua o carieră politică, nici pentru a fi profesor universitar la București ci, mai înainte de toate, pentru că nu putea concepe să se despartă de Dobrina.

Este în această hotărâre ceva care e de ordinul slăbiciunii. Nu putem să condamnăm pe nimeni la martiriu sau la închisoare, retrospectiv. Martiriul e o vocație ce nu poate fi recomandată nimănui. Dar putem oare să sugerăm exilul, ca pe un fel de imperativ moral? Poate că da, dar și aici trebuie să ne arătăm foarte precauți; exilul e o încercare teribilă, nu oricine îi supraviețuiește, e ca un război în care te angajezi ca voluntar: voluntariatul e, prin definiție, alegere.

În anii aceia, ani de groază, trebuia

să te hotărăști: rezistența internă era posibilă dar cu un risc enorm; avem oare dreptul să predicăm eroismul? Înstrăinarea reprezenta o alternativă ceva mai comodă dar teribilă, și ea; rămânea conformismul, pentru unii ușor de suportat, pentru alții o formă de moarte lentă, o boală care te consumă încet, ca o iremediabilă ftizie. Eu pot să afirm că de o astfel de cumplită consumție a pierit Mihai Ralea.

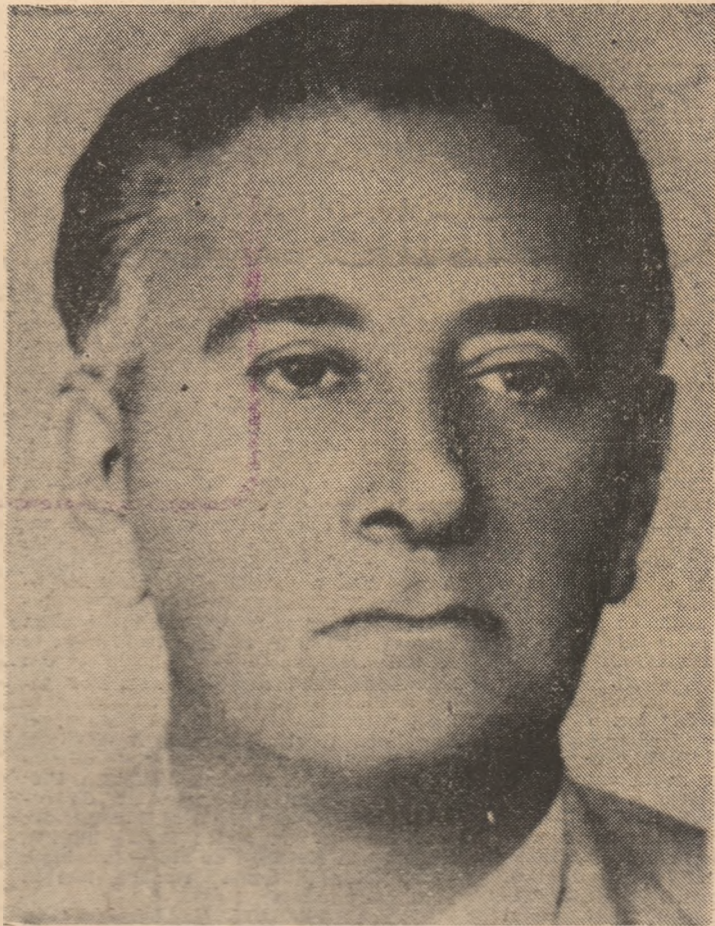
Au urmat, din 1948, și pînă în 1964, cînd a murit, ani lungi pe care nu-mi va fi greu de a-i descrie căci zilele se mănau unele cu altele. Se trezea pe la nouă de dimineață, și cobora în biroul casei lui din strada Londra. Pe bibliotecă se găseau o fotografie a lui Stalin, pe care a refuzat să o miște din loc după dispariția „cultului personalității”, nu pentru că ar fi rămas stalinist ci pentru că, dintr-o formă de prejudecată estetică, socotea, probabil, că o singură abjurație era indeajuns într-o viață de om; din aceleași motive pesemne pe același raft se găsea și o fotografie a Anei Pauker, de asemeni menținută cînd aceasta a intrat în dizgrație. În acel birou primea cite un colaborator, ani de zile de pildă pe psihologul C.I. Botez, „Sache”, sau pe cumnatul lui, D.I. Suchianu, cu care expedia lucrări cu caracter literar-eseistic sau științific. Pe la ora 11 ieșea în oraș și începea peregrinările prin ministere, pe la mai marii vremii, toate cu un singur scop: să intervină pentru fel de fel de oameni nenorociți, de pildă pentru rude ale unor deținuți politici, pentru oameni aflați în mizerie și care aveau nevoie de o pensie, pentru bolnavi care trebuiau să intre în spital... Vorba lui dulce, farmecul lui moldovenesc făceau minuni. Era maniera lui de-a se răscumpăra. Își încheia dimineața în elegantul birou de Președinte al Institutului român de relații culturale cu străinătatea, a cărui direcție îi acorda statutul ministerial. După-amiezele și le petrecea în pat, acasă, citind un roman polițist. Avea vreo cinci sute, din colecția „Le Masque” (mai târziu: „Série noire”) pe care le putea reciti la infinit, căci nimic nu se uită mai ușor decît conținutul unui roman polițist și, prin urmare, efectul de surpriză rămîne nealterat.

Înterupea acest lung șir de zile numai în două feluri: din cînd în cînd pleca la Dobrina, ca altădată Pașadia „la munte”; de asemeni, foarte des, în misiuni culturale-politice în străinătate, mai cu seamă la Paris, unde stătea cit se putea de mult și își amărta durerea de a trăi în țara devenită atât de îngrozitoare.

Moartea l-a surprins într-unul din aceste voiaje: găsindu-se într-un **Wagon-lit** care îl ducea către Copenhaga (nu suportă avionul!), a fost atins de o hemiplegie și debarcat pe un brîncard în Berlinul răsăritean: o zi mai târziu murea în clinica de la **Charité**.

A avut parte de funeralii naționale.

ÎN FOND, istoria unei decadențe nu prezintă aproape nici un fel de interes istoric; ea poate doar să fie prilejul unei reamintiri intime, unui moment de reculegere și tristețe pentru cel ce o evocă; dacă mă hotărâsc să comunic aceste amintiri e din alte motive: mi

Mihai Ralea

întii și întii pentru că Ralea nu era oțicine, era un intelectual de o rară calitate, un adevărat profesor, cineva înzestrat în același timp cu humor și cu o extraordinară umanitate, un om viu, în adevărat înțeles al cuvîntului. Numai calitățile lui umane și intelectuale incontestabile determină dimensiunea tragediei, o tragedie a slăbiciunii într-o epocă de fier. Dacă ar fi fost un terchea-berchea n-ar fi existat tragedia.

Dar și acest argument — însemnătatea tragediei unui om de calitate supus compromiterii — nu îndreptățește, după părerea mea, evocarea pe care o întreprind aici; ceva mai grav e în joc și trebuie să facă obiectul dezbaterii; ceva care are o greutate obiectivă și de a cărei înțelegere depind multe interpretări ale cumplitei perioade pe care am străbătut-o în ultimii aproape cincizeci de ani.

Este vorba de motivele mai adînci care au făcut pe mulți români să colaboreze cu un regim detestabil, impus, pe deasupra, și din afară.

E prea ușor — și neverosimil, contrar spiritului istoric — să atribuim opțiunile hotărîtoare ale unor indivizi unor simple particularități caracteriale, de pildă slăbiciunii, angoasei cronice etc. Onestitatea, cînd e vorba de istorie, cere să te adresezi chiar istoriei, ca factor explicativ. În cazul lui Ralea, dar ce e el altceva decît un caz exemplar care, **mutatis mutandis**, poate fi aplicat multor intelectuali ai epocii, două mi se par temeiurile care să explice masivitatea colaborării (căci, să nu uităm, colaborarea a fost regula, rezistența, excepția): faptul că țara veche numai invulnerabilă la critică nu era — pe de o parte; și prestigiul, care ne pare azi de necrezut, al comunismului în Europa post-belică.

Cum au intrat românii în urgia secolului? La asta se poate răspunde în felul următor: românii erau demoralizați.

Că politicianismul era o realitate a vieții noastre sociale, înainte de război, nu ne putem îndoii. Numai așa se poate înțelege succesul mișcării legionare: ca o încercare de mîntuire prin ideologie, prin acțiune, o căutare frenetică a țapului ispășitor. Faptul că o generație întreagă de intelectuali străluciți (generația care urma după cea a lui Ralea) a putut să se lase complet sedusă de o organizație teroristă mărturiseste nu numai despre puterea și capacitatea de farmec a Legiunii ci și despre extrema sărăcie programatică a puterii constituite, a ideologilor „permise” care își epuizaseră, înainte de vreme, puterea de convingere.

Lucrurile trebuie înțelese, desigur, în contextul crizei europene, dar la noi au existat factori agravanți: și mă refer la persistența mentalității fanariote, pe care un secol de revoluție burgheză și de influență occidentală nu parveniseră să le înlăture.

Noi nu am fost numai un „Bizanț după Bizanț” dar și un Fanar după Fanar.

În 1945 comunismul a apărut pe acest teren slăbit, pe fondul alterat al demoralizării cronice, al eșecului democrației, dar și al mișcării legionare.

Pot să afirm că aproape nimănui comunismul nu i-a apărut ca aceea „Zi de

miine care cîntă”, pe care o proclamase, în Franța, Aragon: *Les lendemains qui chantent*, Românilor, comunismul le-a apărut ca o pacoste, dar în același timp le-a lipsit energia și motivația morală de-a se împotrivi. Prea puțini erau cei care judecau altfel, deși au fost; dar despre ei, comuniștii din convingere, rezistenții necondiționali, actorii activi, agoniștii și antagoniștii dramei, nu voi vorbi acum.

Pe noi ne interesează azi cei mulți, cei care au suportat și au trebuit să construiască sozimele, deseori nespuse, pe care au putut să-și întemeieze supraviețuirea: dacă au fost slabi este pentru că nu erau siguri de ce și pentru cine trebuie să lupte.

Însă, deși românii au cîteodată curioasa tendință să se imagineze singuri pe lume ei nu sînt lipsiți de o conștiință europeană; și acesta a fost pentru ei, în împrejurarea dată, un alt izvor de amăgire. După 1945 Europa occidentală a devenit ideologic infestată de comunism. Și nu numai ideologic: existau convingerea că lumea se îndreaptă spre comunism. În Franța (ah, Franța, spre care se îndreaptă, ca înspre un far, privirea și încrederea românului!) revoluția era așteptată de pe o zi pe alta. Partidul comunist se transformase într-o uriașă organizație care se pregătea să ia puterea; dacă aștia intelectuali (ar putea să fie numărați pe degete acei care rezistau totuși) se converteau, nu era numai din orbire politică, din miopie intelectuală dar și din calcul: în ziua revoluției trebuiau să fie în primele rînduri.

Cultura română a fost satelitul culturii occidentale, a celei franceze îndeosebi; nu va trebui să fie uitat acest determinant cînd, într-o zi, se va scrie istoria colaboraționismului românesc.

În ultima vreme au apărut condamnări foarte vehemente ale colaborării intelectualilor români cu regimul comunist. A reapărut, mai cu seamă, cartea lui Virgil Ierunca, „Românește”, conținînd cronici din anii 50—60. Nu mă miră că, în focul polemicii și sub imperiul indignării, au putut să fie scrise acele pagini, la vremea lor. Dar îmi dă de gîndit, totuși, că, după ani și văzînd triumful ideilor pentru care a luptat, autorul nu a simțit nevoia să ia o anumită perspectivă istorică asupra evenimentelor și oamenilor despre care a scris — nu ca să ierte: nu e nimic de iertat, căci asta n-ar putea să o facă decît cei care au suferit martiriul, cei care „nu mai sînt” — dar ca să înțeleagă.

Aproape o jumătate de veac am trăit vremea temnicerilor; să fi intrat în a procurorilor? Am saluta lucrul ca pe un progres dacă nu am putea nădăjdui mai bine: și anume că va veni vremea cînd, fără concesi dar și fără resentiment, ne vom putea apleca asupra trecutului nostru, nu pentru a pronunța condamnări fără apel, dar pentru a discerne firul tragediei în care au fost implicați oameni vii, a da istoriei acele contururi definite care să ne îngăduie să mergem înainte, conștiinți de viciele noastre, respingîndu-le fără trufie dar și fără ipocrizie.

Ion Vianu

Sculptură de VLAD CIOBANU

Nichifor Crainic, memorialist

ÎN vara lui 1945, poetul și publicistul Nichifor Crainic este condamnat în contumacie la închisoare pe viață. Fusese unul din (cu un cuvânt preferat de el însuși) fruntașii mișcării naționaliste, ideologul ortodoxismului la Gândirea și al legionarismului la Calendarul și Sfarmă Piatră, sfătuitor al lui Corneliu Codreanu, ministru sub Antonescu. Lumea îl credea fugit în Germania. În realitate, după cum ne informează Alexandru Cojan, ginerele său, într-o notă care însoțește Memoriile recent apărute, poetul se ascundea în Transilvania, peregrinând din sat în sat, sub o identitate schimbată. În mai 1947, s-a predat autorităților. A fost anchetat vreme de două luni și a așteptat, la Văcărești, rejudecarea, dar în iulie a fost transferat la Aiud, unde, fără proces, a rămas întemnițat până în aprilie 1962. Când a fost arestat, la Cerghid, lângă Tirnăveni, mai multe manuscrise, între care acela al Memoriilor, au rămas în casa preotului Ion Sămărnăuțan, unde jandarmeria locală a omis să facă perchițiile. A început peregrinarea manuscriselor, duse mai întâi de un preot în podul Mănăstirii Simbăta, apoi în casa unui morar ardelean, și de acolo prin alte locuri, ascunse în șoproane sau îngropate în pământ. Nichifor Crainic a reîntrat în posesia lor după 1962 și a rescris memoriile, în speranța publicării. Până la moartea lui, în 1972 (avea 83 de ani), acest lucru nu s-a întâmplat, în pofida unor promisiuni repetate făcute scriitorului, care colabora cu articole la Glasul Patriei, revista destinată emigrației de către propaganda comunistă. Din fericire varianta revizuită n-a fost publicată: este părerea editorului de azi care cunoaște modificările în text operate de autor sub imperiul cenzurii și al autocenzurii. Audaș editorul: „Nici una dintre paginile sale de poezie, eseistică, memorialistică n-au văzut lumina tiparului în regim editorial normal”. Trebuie să-l contrazic: în 1968, am publicat cinci poezii în antologia de Poezie română modernă de la Editura Minerva. „Biblioteca pentru toți”, care a fost interzisă și tirajul dat la toptit, între altele și din cauza prezentei în paginile ei a lui Nichifor Crainic. În anii '70, familia a avut noi dificultăți cu manuscrisele poetului, izbutind să conserve totuși Memoriile, care se tipăresc, acum, după versiunea redactată în 1945-1949. Un al doilea volum, cuprinzând „mărturiile de puscărie” de la Aiud, scris, firesc, în anii '60, ar urma să apară în aceeași Casă Editorială Gândirea.

Nichifor Crainic a fost o personalitate foarte contestată, atât în timpul vieții, cât și după moarte. A avut numeroși adversari, literari și politici, pe care, pamfletar împătimit, nu i-a crutat și de care n-a fost crutat. (Profit de ocazie să amendez o apreciere a editorului, care susține că directorul Gândirii s-ar fi exprimat totdeauna doar „cu mijloacele po-

Nichifor Crainic, Zile albe, zile negre, Memoriile (I), editie îngrijită de Nedic Lemnar, Casa Editorială Gândirea, 1991

lemicii, nu și ale mistificării sau pamfletului, pe care nu le-a cultivat, le-a republicat”. Ei, nu! E destul să răsfoiești Gândirea — „cronica mărunță”! — Calendarul și celelalte ca să găsești unele din pamfletele cele mai virulente din cite s-au scris la noi, de o vulgaritate care l-ar face să moară de invidie pe E. Barbu și atât de grosolan în mistificări încât l-ar face să rinjească pe Vadim Tudor). Nici anii de închisoare nu sint scutiți de comentarii nefavorabile, ca să nu mai vorbesc de aceia de după eliberarea lui, când a colaborat la Glasul Patriei cu articole propagandistice. Profilul moral al omului e greu de trasat în mod obiectiv. Va veni, probabil, și ziua în care întreaga comportare a lui Nichifor Crainic să fie zugrăvită în spiritul adevărului, fără parti-pris. În Franța, scriitorii ca Drieu de la Rochelle, Brasillach sau Céline, acuzati imediat după război, ca ideologi ai extremei drepte ori colaboraționiști, au fost, așa zicind, repuși în drepturi ulterioar, tipându-li-se operele și putând fi examinați în mod deschis în istoriile literare. Perioada comunistă a aminat, în cazul lui Crainic și al altor scriitori români, această reconsiderare critică și morală. Memoriile vor ajuta la înfăptuirea ei, în măsura în care contin unele explicații și justificări, și în pofida caracterului lor inevitabil subiectiv. Ele reprezintă, de la un punct înainte, un document care se cuvine analizat cu atenție.

DOUA părți mari pot fi distinse în cartea editată de Nedic Lemnar: una care privește copilăria și anii de formare intelectuală și alta în care sint relatate avaturile ideologice și politice, mai ales de după Unirea din 1918. Autorul nu-și împarte manuscrisul în capitole. Curgerea povestirii autobiografice e continuă, fără tranziții, și adesea dezlinată. În ascunzătorile sale succesive dintre 1945 și 1946, Crainic n-a avut la îndemână nici colecții de reviste, nici alte lucruri folositoare la asemenea întreprinderi, nici chiar propriile volume, așa că s-a incredintat doar memoriilor. Cele două părți, de care am amintit, se deosebesc totuși prin ton. Prima este mai senină și mai literară. A doua n-are decît virtutea documentare.

Amințirile copilăriei și adolescenței formează un concis Bildungsroman, presărat de descripții, narațiuni și portrete remarcabile. Șablonul memorialistic e înviorat de un spirit acut de observație și de o nostalgie, așa zice, lirică. Recunoaștem pe poetul Sesurilor natale, cu predilecția lui pentru teluric și pentru atmosfera cimpiei române. Dar recunoaștem și pe pamfletarul datat la caricatură și spurcat la gură. Inteligent și cultivat, Crainic este un om religios, inclinat spre puritanism moral, și totodată unul gata a privi în jur cu un anumit umor. Nu este totuși o mare interioritate în memoriile sale. Din acest punct de vedere, nici el, nici Galaction nu aduc în proza noastră autobiografică (în general, așa de exteroară) accentul așteptat. Pătămăș, Crainic este rareori autocritic. Îi judecă mai lesne pe alții decît pe sine. Părerea despre sine e în general superlativă. Proce-

sul de conștiință lipsește. Împrejurările în care și-a scris amintirile explică preocuparea de a se disculpa, dar nu justifică absența dorinței de a-și asuma propriile erori. Insistind pe viala grea pe care a trăit-o, pe deziluzii și eșecuri (a fost arestat, încă înainte de război, sub învinuirea de a fi incitat la asasinarea lui I.G. Duca, a fost persecutat și amenințat cu moartea), Crainic pare mai degrabă ispitit să se scoată pe sine inocent decît să-și examineze partea de răspundere morală.

Din paginile consacrate copilăriei, reținem câteva portrete expresive stilistic, toate, pe o latură așa zicind exterioară, fizică. Bătrînel preot Barbu, de la Bulbucata (satul din Vlașca unde Crainic s-a născut), „părea un veac mergînd pe picioare încă zdravene”. Influența lui Iorga se simte deseori în culoarea lexicală și în tăietura bătrînească a frazelor. Părintele Popescu, de la Seminar, era un „om de o mindrie burzuluiță ca și coada diavolului” iar Alexandru Vântul „arăta ca o statuie dibăcică grosolan în pământ încă umed”. Sau alt profesor: „Cînd muma egipteană a deschis gura, din barba-i decolorată, ca scoasă de la murat, a ieșit un fîșit sinistru de frunze scorojite în bătaia vîntului”. Malților de acest fel îi se adaugă leșeri argeziene, pitorești și citeodată scabroase. Adversarii politici mai cu seamă beneficiază de caracterizări aflate la limita invectivei: Nae Ionescu, Panait Istrati, Duca și alții. Față de articole și pamflete, Memoriile se mențin totuși la un nivel de urbanitate a expresiei.

GRIFA majoră a memorialistului a fost, de altfel, aceea de a-și prezenta cit mai avantajos convingerile politice. Valoarea celei de a doua părți din Memoriile nu mai este literară. Pagina e deseori informativă și încărcată iar „desenul” mare nu se bagă de seamă. Ideologia e mai mult expusă decît adîncită. Contradicțiile ies, tocmai de aceea, la iveală și nu se înțelege limpede trecerea dintr-o tabără în alta, pe valorile oportunității.

Temeiul traditionalist al gândirii lui Crainic este deja fixat, cînd el revine de la Viena în 1920. Întrîrit de Vlahuță, Iorga și Sămărnăuțan, tînărul poet privește fără simpatie mișcările avangardiste, care i se par firești în țări cu lung trecut cultural, dar nu și la noi, unde ar fi nevoie, din contra, de un „cult fierbinte” pentru valorile „neamului” abia chemat la o „viață superioară” spirituală. Tot acum se năste în mîntea lui Crainic ideea că democrația nu e decît o minciună și o farsă, conducînd la demagogie politică și la corupție. „Și astfel nu rămîne altă soluție decît creșterea unei generații în sentimentul de sacrificiu pentru gloria românismului”. Crainic va fi contra țărăniștilor și a lui Maniu (pierduti în conciliabulele nesfîrșite și incapabili de construcție), contra liberalilor (mereu dispusi a trăda, trecînd de partea lui Carol după ce l-au alungat), contra lui Nae Ionescu, a lui Pamfil Seicaru, și chiar a lui Iorga. Carlist, din fidelitate, o vreme, își dă seama că regele, prizo-

ner al camarilei, nu poate fi util ideii sale de regenerare spirituală. Pe cine susține totuși Crainic? În genere, mișcarea naționalistă. E prieten și sfetnic al lui Codreanu, dar ulterior se produce o ruptură (urmată de o împăcare și de altă ruptură). Legionarii i se par cei mai „curați” și ar dori să le fie ideolog. Dar el e contra violenței și revolvelor de care Codreanu nu se desparte și șochează. Modelul lui preferat este acela mussolinian. Pe Alfred Rosenberg, „filosoful național-socialismului”, căruia îi publică un interviu în Calendarul, îl socotește un primitiv antisemit. Dar politica internă, „corporatismul” și „colectivismul” lui Mussolini le găsește „geniale”. Ar voi unificarea mișcării naționaliste de la noi în vederea creării statului etnocratic. De aceea (pretinde el) caută necontent să medieze în conflictele diverselor grupări. După ce e achitat în procesul asasinării lui Duca, mijloacele „cu bucurie” alianța lui Goga cu legionarii și, cînd tentativa eșuează, încearcă să apropie pe Goga de A.C. Cuza, deși nu e un admirator al celui din urmă și cu atât mai puțin al fiului său, Gheorghe. În guvernul Gigurtu e ministru la Propagandă, apoi, sub Antonescu, e director la Radio și din nou ministru. Legionarii i se par a se comporta nebuneste în 1940-1941 și pe Horia Sima îl disprețuiește.

E foarte greu de spus nu atât care este dominantă gîndirii lui Crainic (în mod limpede naționalist și ortodoxist, cu înclinație spre etnocratică ca formă de stat și spre cultivarea tradițiilor românismului ca mijloc de educare spirituală), cit care a fost rolul jucat de el în tot acel puzzle al vieții noastre politice dintre războaie, și mai ales din deceniul al patrulea. El se apără cu vehemență de a fi fost în vreun fel implicat în extremismele dreptei, dar nici nu deplînge uciderea unor Duca sau Armand Călinescu, despre care are opinii execrabile și în legătură cu care formulează judecăți foarte tari. Liberalismul și democrația finindu-le, cum se zice, în oroare, se declară ostil atît antisemitismului, cit și crimei politice. Corupția clasei politice și a camarilei îi prilejuiesc pagini vitriolante. Aduce mărturie prețioasă în privința felului în care s-au făcut tirguri rușinoase între partide și oameni politici sau în privința convenției dintre poliție și adversarii regimului.

Nu mai pe sine însuși se scoate de sub orice bănuială și se consideră îndreptățit să fi făcut tot ce a făcut. Acest lucru scade din credibilitatea atitudinii foarte critice față de ceilalți protagoniști ai aceleiași istorii și nu pune în gardă față de sinceritatea autorului.

PREPELEAC

Cinci secunde adevărate...

FĂȚĂ de tineri, pripiți, neexperimentați, bătrîni știu să aștepte, să calculeze, să-și ascundă mai bine intențiile. A-mai cunosoc și regula, atît de dragă oamenilor de rînd, că un adversar nu trebuie jignit, mai cu seamă cînd el, și-așa, pare rănit de moarte. Scuze, dar „babalicii”, în chestii de politică, izbutesc să-și înfășoare ipocrizia într-o vorbire calmă, cumpătată, obiectivă, care convinge, place, atrăgînd publicul de partea lor, chit că ne trag pe sfoară.

Orgoliul juvenil se cuvine înțeles, menajat. Junele încă nu știe cită umilință primește să îndure un om politic pus pe o carieră lungă. Și cită cenușă, fin cernută și dozată, trebuie să-ți presari pe creștet în momentele grele, mai cu seamă în situația în care greșelile nu au nici cea mai mică șansă de a fi ascunse. Te faci mic, lași capul în jos, gîndindu-te la orgoliul de miine care și el se construiește încet din atîtea prefăcătorii și compromisiuri... Asta nu înseamnă că nu există bătrîni naivi și dezarmați. Sau tineri cinici, fătarnici. Proporțional însă, senectutea dă un procent mai mare de viclenie, cu deosebire în politică...

CU TOȚII am văzut la televizor cum le-a mulțumit președintele țării ministrilor din vechiul guvern și premierului, ex, însuși. Te și mirai. Bine, atunci, de ce îi mai schimbă?...?

Un ochi expert observa, cel puțin, că fostul prim-ministru, la anumite

fraze ale președintelui, își schimba poziția brațelor cu nervozitate și cu aceea rigiditate în gest caracteristică unei tensiuni lăuntrice dominante. Așa fac și copiii bine educați cînd sunt pedepsiți, cînd îi se ia ceva, vreo jucărie, totul fiind ambalat în vorbele cele mai frumoase, ca morală. O urche, foarte fină și ea, ca și ochiul, percepe cuvîntul „maturizare”, sau „maturitate”, strecurat de vorbitor pe ici pe colo, rostit nu ostentativ, așa zice, din contră, cu o anume dulceață părintească... Mesajul, astfel ascuns, era dragă băieții, trebuie să mai crești, să mai înveți, politica-i grea și oricît de mult farmec personal ai avea, n-ajunge. Trecem peste diferențele de păreri posibile. E vorba doar de stilul de a conduce.

Totul părea că se va termina cu bine, salon, deși toată lumea știa că motivațiile erau altele, subînțelese, însă națiunea-i națiune, o bunicuță cam surdă, cam distrată, în prezența căreia trebuie să-ți alegi atent cuvintele și să vorbești cu respect. Era gata să răsufli ușurat. Nu ne-am dat în stambă!... Cînd... ceea ce fusese mascat cu atîta grijă, cu atîta eleganță, stîrnind admirație, zbură în tîndări. Chestia cu „depunerea mandatului”. Ultima redută trufașă a ex-premierului, construită din aceste două cuvinte, înlocuind oribila „demisie”. Nu-mi dau demisia, eu imi depun mandatul, și-l pun în mină, și vezi pe urmă ce faci cu el; te mai gîndești, mai cîrpi ceva și după aceea ni-l dai înapoi... Ei, nu. Președintele, în bună logică, bazat pe logica populară, zice, —ce de-

punere, domnule, asta-i demisie, în constituție nu scrie, nu umbra cu foșirica (scuze, imit poporul). Așa era; așa fusese. Discursul președintelui și cel al fostului premier decurseseră conform uzanțelor poltrivite oricărui ins cu răspundere avînd sub bărbie un microfon și adresîndu-se națiunii. Dar, în final, tînărul n-a mai rezistat. Morozitatea care i se putea citi pe față cit durase ceremonia, clocotul interior, supărarea vădită că trebuia să iasă de pe avanscena politică făcînd să cadă deodată barierele... Ba nu, s-a enervat el brusc, în final, eu n-am făcut decît să depun mandatul — nici vorbă de demisie adică, și dumneata în loc să... — se agăța copilărește de cuvinte, de niște biete cuvinte. Realitatea era că frumosul tren electric, dăruiț, și pe care îl pusese în funcțiune de atîtea ori, jucîndu-se cu el, cîrînd cu el în joacă și figurine de ceară ce purtau căști ca minerii lîngheșuții la ferestre, se stricase și trebuia reparat. Adios, adios, cum scria prietenul Coșasu. Deobicei, din pepeni îți ieși după ce emisia s-a terminat sau, dacă suntem la teatru, după căderea cortinei. Națiunea însă, o națiune întreagă avu prilejul nemaipomenit de a asista în direct la această răbufnire patetică între cei doi oameni politici, scurtă, cit al numără rar pină la cinci, ori șase, însă, în fine, o reacție adevărată, spulberînd toate precauțiile luate...

DE FAPT cutremurul guvernamental fusese anticipat de alte câteva zguduiri mai mici, energia nimicitoare adunîndu-se încetul cu încetul. Președintele, de astă dată al Senatului, domnul octogenar cu baston și cu bun

simț care îl combătuse demn și pe Brucan făcîndu-l vanitos... și despre care un confrate spunea, cu simpatie, că are figura unui crupier de la Las Vegas... — stați că mă-ncurc... — voi a zice că șeful înaltei instanțe parlamentare făcuse mai de mult, prin august, niște aluzii la ex-premier, — sfaturi mai de grabă părintești, referitoare la urmările orgoliilor nestăpînite, la resentimentele pe care o persoană le-ar putea avea într-o zi după ce n-ar mai fi ce este în prezent; rici care ar dăuna persoanei, compromițîndu-i perspectivele, și că mai nimerit ar fi ca persoana să se autorexamineze, spre a-și asigura supraviețuirea politică, fiindcă oamenii sintem și mai greșim și că totuși dacă ne corijăm la timp, poate că apucăm calea cea bună... Dar să auziți ce ziseră doi tehnicieni, după căderea guvernului. Replici pescuite în metrou, între Apărătorii Patriei și Depoul IMGB: „Dom'le, i-a copt-o!” (șeful senatului, tînărului premier). La care, al doilea avu această remarcă: — lasă că și ălalalt (președintele) de mult îl scosese ventului!...

CE IDEE însă pe acest băiat atît de binecrescut și de plin de bun gust să se ducă în pulover la Craiova... Anacronica lui boemă printre oțtenii andimansați, inclifiați, ca activiștii de ieri cînd odiosul le vorbea în costum de vînațoare... Psihologic, fostul prim-ministru mergea la revoluția în pulover, nu la Craiova... Nu-xyie (22), e în zadar, copile! Istoria se mai repetă. Scenariile, nu.

Constantin Toiu

○ viziune expresionistă

ANNO DOMINI, volumul de versuri al Florenței Albu, apărut anul acesta la Editura Cartea Românească, stă sub semnul revoltei. Structurată în trei părți: **Orașul, Poezia și Fundătura**, cartea surprinde toate nuanțele răzvrătirii, de la primele ei manifestări, de natură psihică (frica, angoasa, blazarea) și pînă la izbucnirea efectivă.

Orașul, imagine obsesivă în acest volum al Florenței Albu, este un simbol al spațiului-celulă. Țarul, pintecul-cimpoi, lagărul de exterminare sînt doar cîteva elemente ale unei simonii metaforice cu mult mai ample, desemnînd un univers concentraționar care produce și întretine spaima, foamea, angoasa, blazarea. Agresiunea orașului asupra locuitorilor săi captivi crește necontenit, o voce ajungînd să-l numească „oraș-călău”: „Oraș-călău-parlagiu / complice laș la crimele altora. / De unde revărsarea de sînge / crimele cui ispășim?” (**Pastel urban**). Agresiunea dirijată împotriva indivizilor afectează automat orașul însuși. Metoda cea mai eficientă de uniformizare și de umilire a indivizilor este demolarea ca stergere, ca anulare a istoriei, ca „tabula rasa”: „Tabula rasa / istorie pămînt orăș — în memoriam // — nici o memorie / spațiu puieste / imbroască ruinele / praful și pulberea-ctitoria lui vodă! (**Tabula rasa**). După îngroparea bisericii, captivilor locuitorii ai orașului le mai rămîne spre venerare hoitul lui Dumnezeu: „Trec spre

Anno Domini, versuri de Florența Albu, Editura Cartea Românească, 1991

mansarda mea / dintre antene și vorbe curgătoare / tirindu-mi Dumnezeuul mort”. (**Biserica îngropată**). Tot acest peisaj coșmaresc, de factură expresionistă, este proiectat metaforic în fantasma „urletului strivit pe asfalt” sau în aceea a „spaimii noastre strigînd”. Singura cale de salvare din captivitate este una pur imaginară: supraviețuiești numai „scăpînd din cînd în cînd / în irealitatea prea realității”. Ciclul orașului se încheie cu un poem pesimist, avînd în centru imaginea urbei huzurînd, în vreme ce o singură conștiință veghează — aceea a poetului care „cîntă în bradu-mnădit / poemul trist prevestitor” (**Huzur**). Tenta bacoviană a inspirației poetei, anunțată de pe acum, va persista pe tot parcursul volumului.

Partea a doua a cărții, **Poezia**, pune față în față două atitudini. Pe de o parte, poezia este cea creație oficială, plină de podoabe, veselă și cu sfîrșit fericit, lăcută să-l încinte pe stăpîn. Peste imaginea plecării capului poetului în fața reprezentantului autorității se suprapune, ca o contrapondere, aceea a decapitării lui Brâncoveanu: „destin de țară / de cap / plecîndu-se plecat / poetul descăpăținat” (**Inchinare la Mogoșoaia**). Pe de altă parte, poetul asistă, precum un Bacovia al sfîrșitului de secol XX, la dezagregarea orașului. Poemul **Jocul urșilor**, cel mai reușit din volum, exprimă conștiința neputinței tragice a poetului pus în situația de a îndrepta, prin „jocul” lor, coloana vertebrală a spiritualității: „Sărîm peste pămîntul întins jos / să-i îndreptăm oasele oasele / Sufletul nu se îndreaptă / sub călcătura de

urs / coloana vertebrală / rămîne tot cocoșată — // cocoșa ne-o ducem noi înșine / în spate — în sinea cea mai adîncă / urșii / poezii / nici buni de leac de-ndreptare // șira spinării pămîntului / cocoșa ereditară!” (**Jocul urșilor**).

Privești expresioniste revin în ultima parte a cărții, **Fundătura**. Iată, de pildă, imaginea unei bătrîne coborînd în cantină cu sufertașul: „Peisaj de lume săracă / o gură știrbă-o gură”. Aici se fac simțite tot mai multe reverberații bacoviene. Un poem se intitulază „Golul istoric”. Iubirea, întocmai ca la Bacovia, contribuie la dezagregarea continuă a materiei, lăsîndu-se modelată după calapodul acestei lumi degenerate: „Sfidare în cer și pe pămînt, / Perechea pe patul lui Procust / iubindu-se retezîndu-se / de ici-de colo cîte puțin”. (**Nici măcar**).

Volumul se încheie circular, readucînd în prim plan orașul, de data aceasta, în plină revoltă. În poemul care dă titlu cărții, **Anno Domini**, ultimul din volum, scris între 21 și 25 decembrie '89, o voce titanică îndeamnă la răzvrătire: „Cercetați. Îndoiti-vă. Credeți / după ce v-ați incredințat”. Descătușarea energiilor nu constituie, de fapt, un punct terminus. Vocea profetică ce se face auzită în poem este o voce „destabilizatoare”. Ea îndeamnă la continuarea luptei, nu la calmarea ei. Este totodată și un semnal de alarmă: „Nu credeți vorbelor / cum își oferă serviciile la noi tribune — / încercați-le în dinți / dovediți-le aurul calp / minciuna sub poleială — // în

noaptea asta — mai ales noaptea asta / alegeți metalele pure / din aliaje bicisnice / distingeți glasul aramei bronzului plumbului / — alegeți Cuvîntul dintre cuvinte”.

Citite în succesiunea lor, poemele din **Anno Domini** compun o diegeză a răzvrătirii, văzută cu ochiul poetului torturat de neputința de a influența mersul istoriei.

Fevronia Novac

Despre estetica poeziei necesare

NICOLAE DABIJA

TREIZECI și trei de ani este „virsta de trecere” pe care Nicolae Dabija o enunță în unul dintre poemele volumului **Aripă sub cămașă**, gîndind prin identitatea de virstă o sugestie către Christos răstîgnit. Tot treizeci și trei de ani avea însă și un poet precum Constant Tonegaru, cînd se stîngea din viață în urma chinurilor îndurate prin pușcăriile care deschideau obsedantului deceniu. Destinului îi plac simetriile, coincidențele, spunea Borges, dar o astfel de întîmplătoare potrivire de date poate deveni și intrucivă simbolică.

Între poezia basarabeană și poezia scrisă în închisorile comuniste există, cred, o similitudine importantă. Nu e vorba numai de condiția asemănătoare a creatorilor, aceea de încarcerati politici, ci de însuși spațiul de refugiere, de supraviețuire pe care și unii și alții îl aleg și despre care textele lor vorbesc cel mai adesea: credința. Chiar cînd poemul nu va fi în mod explicit unul religios, el va rămîne totuși așa prin substratul său, printr-o religiozitate

Nicolae Dabija, **Aripă sub cămașă**, Selecție de Andi Andrieș, Prefață de Constantin Ciopraga, Editura Junimea, Iași, 1991.

tate a viziunii, a spunerii. Cei siliți politic la viața de celulă și la „reeducare” prin privațiune și-au creat, se pare, acest reflex în ce privește actul creator. În fața celor care îi canonesc, ei canonează oprindu-se, cum e și firesc, în special la date ale memoriei libertății lor.

Religiozitatea poeziei basarabene este, astfel, o cheie a înțelegerii sale în multe din liniile ei dominante, controlînd deopotrivă înclinarea către starea de adorație, nevoia de mitizare a unor înaintași, cultul pentru tot ce definește ființa (în cazul unui popor — locul, limba, tradiția), credința în mesianismul poetului, preferința pentru registrul solemn cu accentuate inflexiuni patetice și, trebuie să o spunem, aproape o ritualizare a unei recuzite poetice conservate din jumătatea „tradiționalistă” a literaturii noastre interbelice.

Nicolae Dabija așează și el de acest cod instituționalizat, dar lasă loc și unei rupe de contingent. Conținutul volumului **Aripă sub cămașă** prezintă o heterogenitate marcantă a vocilor care, pentru noi cel puțin, trădează nu un spirit dezorientat, nehotărît, ci un poet preocupat într-o măsură îmbucurătoare de căutarea noului, de modernizare și, implicit, de originalitate a sa veritabilă, opusă celei de tip performant a rapsodului popular. De altfel, interesant mi se pare faptul că, în funcție de diferitele criterii, poemele volumului pot fi grupate în perechi antagonice, oricărui text cu inflexiuni „tradiționaliste” putîndu-i-se alătura o pereche inovată. Disponibilitățile creatoare ale poetului sînt absolut deosebite, dacă ne gîndim că el poate da aceeași teme tratamente nediferite, că poate crea aceeași atmosferă cu mijloace chiar contrare, sau că o aceeași tehnică poetică poate conduce către rezultate diametral opuse. O temă precum iubirea poate apărea în note patetice, exclamative (**Elegia tristeții din prea multă iubire**), dar și într-o meditație temperată, subtilă, de o extremă eleganță a metaforei (ca în **Dragoste însingurată**): „Muzică tăcută. Tăcere sonoră. / Zeu ce nu crede nici dînsul în sine. / Viață care încapă-ntr-o oră — / Umbră / din / alte / grădine. // Amintire dintr-o viață anterioară. / Sau din una ce se amină. / Două ruguri cu-o singură pară. / Două duminici într-o săptămînă...”). Aceași iubire se poate apoi asocia coborîrii în trecutul istoric, în acea epocă medievală glorioasă și venerată, numai că și aici Nicolae Dabija parcurge ambele drumuri ale

răspintiei. În **Căpriana**, vestigiile vremurilor de odinioară dau prezenței iubitei, prin sacralitatea lor, noblete și gravitate, în timp ce **Hrisov de iubire medievală** utilizează rezonanțele vechimii într-un spirit inedit, neașteptat de jucăuș, gravitatea vechii scrisori de dragoste fiind contrapunctată de ironia poate chiar postmodernistă a unor precizări parantetice precum: „aici scrisul devine indescifrabil”, „Aici hîrtia e roasă de îndoitură”, sau „Mai departe, din cauza morții, scrisul nu se cunoaște”.

La rîndul ei, condiția poetului poate fi și ea pusă de pe poziții combative, vehemente, cînd se are în vedere o sociologie a artei (**Dreptul la eroare, Poetul de curte**), dar și într-un mod mai intimist, cum se întîmplă în **Mi-i teamă de o carte**, unde motivul este cel al poemului încă nescriș și unde contextul în care el se așează naște un joc al timpurilor halucinant: „Mi-i teamă de o carte (o vād ades și-n vis), / pe care aș deschide-o-nfrigorat / și-n paginile ei aș da deodat’... / de toate versurile ce încă nu le-am scris”. **Calul cu aripi** ar face parte tot dintre replicile modernității, simbolul poeziei și al libertății prin poezie fiind mișcat într-un scenariu epic fascinant prin mimarea naivității infantile, prin coborîrea într-un cotidian nepretențios, cu atît mai convingător în tragismul pe care îl pune la cale.

Schimbul de replici continuă apoi la nivelul procedurilor stilistice, unde hiperbola, bunăoară, alimentează și mecanismul sacralizării, al ridicării la dimensiunile apoteotice ale însemnelor divinității (**Eroii, Lîpnic, Cetatea Sorocli, Biserica din Căușani** ș.a.), dar și procesul invers, atacul sarcastic, așa cum îl face, în forma sa negativă și indirectă, enumerarea — hiperbolă din **Memorii**: „nu e de vină poezia / că pe planetă s-a scumpit hîrtia, / și nici poezii nu-s de vină / dacă cerneala-i mai puțină” etc. Pe de altă parte, o atmosferă cum este cea apocaliptică se va vedea construită prin mijloacele clasice (**Legendele, Cutremur**), dar și printr-o tehnică mai rafinată, cum se întîmplă în **A 1002-a noapte** unde basmul, cel rămas parcă nepovestit în nopțile Șeherezadei, apare ca un antibasm și construiește o apocalipsă ludică. Practic, chiar și atunci cînd se încearcă formule de expresie folclorice, poetului îi este dat să reușească în ambele direcții o performanță. În **Doină** este perfect tradițional, punînd în formă populară un echivalent al finalului

Mioriței, în timp ce în **Baladă** (poate textul cel mai reușit al volumului), aceeași retorică populară slujește unei modernități incredibile a ritmurilor și unei captări neașteptate a abstractului, a tensiunii inefabilului, a absolutizării unei stări („Trece-un om prin mazăre, / logodit cu-o pasăre. // Zbor fără-de-trup. Zbor mut. / Dragoste fără cunună. / Cer amestecat cu lut. / Soare-amestecat cu lună. // E păcat? E sărbătoare? — / Iarba, sub pași, face floare. // Fumegă apusul-n nalbă / pentru ei, — neînțeși. / Luna e (pasăre albă) / încilcîta-n măcieși. // Iar în cerul de nămete / dorul lor urnea plănete. // Și de dragostea nebună / și cuminte, la un loc. / Incolțea simburu-n prună, / roua multă lua foc. // ...Iar departe, iar aproape / luna sfîrșia pe ape”).

Uneori, ce se întîmplă la nivelul cărții poate fi regăsit și în intimitatea unui aceluiași poem. Apare aici aceeași confruntare între cele două tendințe și retorici, beneficia atunci cînd întretine tensiunea lecturii, dar nu lipsită de riscul să provoace unele stridențe (cazul cel mai la îndemînă — barul din **Cimitire arate**, înzestrat cu un „meniu” mai degrabă de han: „un pahar de vin și trei plăcinte”). E drept că în contextul desacralizării grotesle și al deznaturalizării prin politica brutalității pe care le pune în orîm-plan scenariul dramatic din **Cimitire arate**, observația de mai înainte poate părea multora un fel de nod în papură. Contra-reacția lor ar fi tipică pentru ce se întîmplă de obicei în fața unei poezii necesare, cînd satisfacția o dau mai ales curajul rostirii ideii și forța persuasivă (v. textele declamative din volum), cînd, în general, atenția se concentrează pe șocul mesajului și mult mai puțin pe inovația stilistică. Pentru poezia necesară, actul estetic este complicat de o socialitate aparte, care trebuie înțeleasă la rîndul ei, pentru că ea livrează și alte criterii de acceptare sau de respingere ale unui text literar. Cum însă criteriul estetic decide că, adăugîndu-i încă un segment identic, Coloana Infinită nu devine mai infinită, ci poate chiar regresează în sugestivitatea sa, am încercat să impun mai mult această din urmă grilă descrierii volumului **Aripă sub cămașă**. Iar ceea ce rezultă este un Nicolae Dabija binecuvîntat că există și admirat încă mai mult pentru efortul de specificare a artei sale.

Claudiu Constantinescu

Cristian Tudor Popescu

Vremea minzului sec

NĂSCUT în Balanță, pe la opt seara, deci având soarele în casa crizelor, Cristian Tudor Popescu poartă toate inconveniențele acestei încadrări horoscopice: nervozitate, impulsivitate, intoleranță. Numai că esteticeste vorbind, aceste defecte se pot converti în prețioase calități. Publicist incomod, atât față de obediința conformistă, cât și față de orgoliul nonconformist, el, ca scriitor, trădează o imprezibilitate bulversantă. **Vremea minzului sec**, roman apărut în această vară la Cartea Românească, având acest titlu destul de deurtant, este de fapt o eboșă a mai multor proiecte românești. Dă senzația unui lucru început dar care nu subordonează cuminiția finisărilor, dă senzația unui lucru care nici nu a fost început și trăiește în tensiunea atât de fierbinte în intervalului între gândul exploziv și cuvintele ce tremură în așteptarea exploziei.

S-a spus că în această carte intelectualul român se transformă într-un picar. E o afirmație care trebuie primită cu destulă rezervă. Minzul, pe

Cristian Tudor Popescu, **Vremea minzului sec**, Editura Cartea Românească, 1991.

CARTEA DE PROZĂ

Șansa și neșansa

adevăratul său nume, Valentin Stănescu un nume parcă voit banal, așa se chema și un antrenor de fotbal, este o ființă abstractă și absentă. El nu are nimic din suculenta picarescă, din sălbăticia aceluși **rogue** anglo-saxon sau **reiver** american care străbăteau preeria trăind sentimentul unui nomadism feeric. El este în fond un damnat pe care nici alcoolul, nici senzualitatea nu-l pot elibera din asceza nefericirii. El simte că nu se mai poate întimpla nimic într-o viață în care inteligența presupune realizarea stării de cobai și care, până la urmă, nu este decât o Carte a Crizei. Dar romanul acesta insolit și rebel oricărei calificări nu reprezintă o simplă ipostază a mereu reluatei teme a inadapării într-o societate nedreaptă. Aici de fapt se află miza narațiunii, aici se află a-tit șansa și neșansa. Căci fuga de orice model poate fi uneori chiar distrugerea posibilității de catharsis prin artă. Și atunci? Foarte eliptic și sin-copat, romanul propune un cult al fragmentului, al grimasei, al crampei sau chiar al rupturii musculare. Din cauza încordării și nerăbdării țesutului crapă. Iar dincolo de el ce vedem? Bezna. hăul sau lumina cerului? M-am lansat în aceste generalități deoarece cartea lui Cristian Tudor Popescu nu reprezintă o mostră de teribilism gra-tuit. După primele douăzeci de pagini am fost inclinat s-o compar cu stilistica bezmetică din **Ingereasa cu pălărie verde** a Adinei Keneres, roman de debut apărut la Albatros acum opt ani cu referințe excepționale din partea lui Mircea Sintimbreanu. Pe măsură ce avansam în lectură mi-am schimbat părerea. Destinul a doi ingineri, unul Minzul, celălalt Hilbert care inebunește gogolian, conține o amărăciune infernală. Cei doi nu numai că se simt inutili dar, mult mai interesant, trăiesc un fel de desubstanțializare, de pierdere a credibilității ontologice. Și el se duce ca să albă de unde veni. Poate și el e doar o imagine. Poate că în timp ce rătăcește pe marele bule-vard mai multe holocamere mobile îl urmăresc... (p. 114). Dar aici, cred, se ascunde capcana. În 1987, Cristian Tu-dor Popescu debuta cu un volum de proze quasi SF, **Planetarium**. El este

un adept al acestui gen de literatură și pledează în acest sens cu multă convingere. Sincer să fiu, citind **Planetarium**-ul n-am înțeles mai nimic. Un limbaj oboșitor, un eșafodaj complicat al unor demonstrații para-științifice care incurcă și mai rău circumvoluțiunile cerebrale. În a doua sa carte, au-torul depășește net acest stadiu, deși ispita confuziei planului SF cu planul metafizic nu este cu totul eliminată. Căci criza autentică a omului se explică prin pierderea temerurilor sacre și nu prin confruntarea cu infinitatea fizică a universului. Iată spre exemplu o frază în care, din fericire, tentația limbajului modern scientist sublimează în poezie: **Cind nu zăcea anesteziat de catastafice stătea ore întregi în fotoliu privind iarna sau păsările până cind nu-și mai simțea corpul și avea senzația că a devenit o esență argintie și eternă plutind peste valurile vinete spre bătaile înundate ale inimii de dincolo de orizont** (p. 116). Dacă ar fi lipsit ultima parte aș fi zis că este un fragment de proză din colecția **Fantastic Profan Club**. Dar Cristian Tudor Popescu e prea talentat pentru a nu întui măcar o frîntură din misterul ce nu are nici o legătură cu traiectoriile vectorilor spațiali. Cred că de aici se și naște acea magică disperare a intelectualului pe care neantul îl îngrozește dar îl și fascinează. Cei doi ingineri care-și pierd timpul într-un institut-fantomă ce poartă însă niște denumiri neobișnuite pentru departamentele sale: **Pavilionul Gîndirii Adinci, Pavilionul Contemplației Senine, Coloanele Deplinei Regăsiri**, au în natură o fibră luciferică. Ei păstrează pe de o parte conștiința revoltei față de condiția pozitivistă, dar pe de altă parte simt căderea fie din sfera intelctului pur, fie dintr-un trecut al propriei țări în care viața se desfășura sub protejura tradiției. Ei nu-și pun problema redempțiunii, dar disperarea lor mai e încălzită de suflarea melancoliei, după cum neantul, la rîndul lui, poate fi imblinzit de forma lului patern și orb. Sfîrșitul cărții este în acest sens revelator: intrarea într-o casă bătrînească, veche de cel puțin un secol, drumul spre o femeie vestală, „ninoarea de pagini“ a unei biblioteci, ca un

alt anotimp sau o altă vîrstă a regăsirii prin regresione, ca pină la urmă hirtia să devină lut „șiroind de apă“ iar scrierea să fie o înlănțuire de trupuri fosilizate, toate acestea deschid o perspectivă aproape sacră unei cărți care, altfel, s-ar fi torturat între scrierile filosofiei fără Dumnezeu și injuriile străzii cotropite de trivialitate. În această a doua extremă, neîndurarea lui Cristian Tudor Popescu este formidabilă. Forța lui de-a surprinde expresiile și mentalitățile cele mai abject-filistine impresionează și descurajează. Văzîndu-se într-o asemenea oglindă omul lustruit de viața stupidă se poate întreba: oare chiar așa sint? Dar și aici există pericolul de a cultiva formule savuroase publicistic, nu și literar. De exemplu: **Hilbert și Minzul se uită la el aidoma caprei privind în griu** (p. 25) este un enunț valabil dar cu efect mai degrabă în planul șarjei gazetărești. Și cum toate se leagă, el amintește perfect de o expresie asemănătoare cu impact publicistic pe care Cristian Tudor Popescu a folosit-o într-un articol din **Adevărul** în care spunea că M. Thatcher, auzîndu-l pe Ion Iliescu vorbind englezeste, s-a uitat ca găina în lemne. Cred că uneori scriitorul trebuie să-l uite pe ziarist, dar nu și invers, ceea ce ce, oricum, e un lucru foarte anevoios.

În încheiere aș vrea să repet că în această carte sacru nu apare decât sub forma luminii blinde a lutului care nu vede. Sacru aici este doar pămîntul. Cerul, probabil, rămîne mai departe captiv extraterestrilor pînă în clipa în care talentul scriitorului se va smeri auzînd și muzica liturgică a inimii, nu numai bătaile infundate și absorbitoare.

Dan Stanca

P.S. Cristian Tudor Popescu e și el, ca formație, inginer și cunoaște lucrurile „din interior“. Dar cred că a iubit mai mult cinemateca decât politehnica. Referirile la pelicule celebre sint numeroase și inspirate. Astfel, precum Scott Anthony în **Mesia sălbatică**, el și-a pus ochelarii de protecție ca să cioplească acest roman al nervilor.

CARTEA DE CRITICĂ

Imaginația figurii de stil

gică, alegînd formula simplă a prezentării unei definiții și a exemplificării ei. Ceea ce avem sub ochi depășește însă demersul aparent: „aflînd doar o taxonomie a mijloacelor narrative și poetice“, cartea afirmă folosirea figurii stilistice într-un gest esențial. Apellînd la o bibliografie din cea mai diversă (Lecturi științifico-structuralești-semantice-esteticieni-interpreți clasici ai operei în discuție), Mihaela Mancaș pornește de la expunerea hermeneutică a figurii narrative sau poetice, luminîndu-i ipostazele prin referiri directe la operele vizate. Metoda reușește să dea și un verdict exact, o reevaluare a textului. Aceasta ar fi una dintre strategiile interioare ale textului critic.

Dialogul dintre definiție și operă este un raport de urmărire reciprocă. Un dialog de adîncime, coerent. Un dialog ce pornește de la evidențe și, apoi, lăr-gindu-se către profunzime, observînd detalii diverse pe care le subordonează din mers. Există o seducție a detalierei elementelor, a pătrunderii în zone neutre prin mijloace stilistice. Figura de stil este re-semantizată și revizuieste definiția generală. În acest sens, textul critic al autoarei este unul deschis, capabil să dea semnificația surprinzătoare: a figurii și a operei.

La un alt nivel, Mihaela Mancaș își conduce discursul critic către comparație: nu lipsesc raportările la literaturile europene (însoțite de bibliografii ale problemei) și nici sublinieri ale evoluției interne a literaturii române. Pentru primul caz, putem indica bibliografia răspîndirii tendinței de a accentua rolul personajului în structura narativă prin folosirea monologului, a monologului interior, dialogurilor în stil direct.

A doua comparație poate fi exemplificată prin verdictul pus romanului **Patul lui Procust**. Se arată că acesta nu putea surprinde ca roman epistolar

„constituit în principiu după formule ale secolului precedent, dar modificate în funcție de cerințele narației contemporane, între care alternarea perspectivei asupra aceluiași fragment de „istorie“ ocupă locul cel mai important. Cazul lui Camil Petrescu reprezintă doar un exemplu ilustrativ pentru o realitate generală: în ultima jumătate de secol, inițiativele prozatorilor au mers către rafinarea formulelor narrative deja existente și mai puțin către adaptarea sau inventarea de noi forme“. Al doilea nivel pe care insistă autoarea ar fi acela al cunoașterii, prin expunere de motive și analiză intrînd în controversă cu păreriile deja existente. O cunoaștere realizată prin jocul discuției în contradictoriu. Re-semantizarea dublă și permanentă (a formulei standard și a operei), verdictele de valoare și interpretare ale autoarei, acreditează ca formulă normală de lucru depășirea condiției de manual de stilistică. Obiectul cercetării este pus astfel — prin revelarea din toate unghiurile posibile — în evidență cu mai multă pregnanță. Cercetarea devine hermeneutică, iar folosirea ca bază de discuție a unităților minimale — textul și figura de stil — dă o gradăție ascendentă demersului său, o desfășurare către date fundamentale. Opera e adusă la dimensiunile rezonabilului, fără absolutizări inutile. Există un efect stilistic al registrului de limbaj folosit de autoare. Nu avem de-a face cu limbajul pretențios, opac, inaccesibil pentru neinițiați. Limbajul rece, fără stridențe, cu un calm al frazării metodic-didactic, dă autoritate și trimite el însuși către transparența de sens. Figurile de limbaj — obiect al cercetării — devin de interpretare. Domeniul arid al stilisticii lasă să se dezvăluie jocurile simple ale imaginației critice.

Eugen Istodor

Sculptură de MIHAI MARCU

LIMBAJUL ARTISTIC ROMÂNESC în secolul XX

CARTEA Mihaelei Mancaș, **Limbajul artistic românesc în secolul XX** (continuare a opusului **Limbajul artistic românesc în secolul XIX**, Editura științifică enciclopedică, 1983), ar putea fi considerată doar o rescriere din punct de vedere stilistic a perioadei 1900—1950 literaturii noastre. O rescriere ener-

Mihaela Mancaș, **Limbajul artistic românesc în secolul XX (1900—1950)**, Editura Științifică, București, 1991

E. LOVINESCU
BUL. ELISABETA 95 Bis

Urmasand a suporta o operatie si cum orice operatie
e aleatorie, cred de curiozitate sa iau urmasitoarele din
poziție

Dispozitie de ordi testamentar
Intenat am o mostenitoare legata, pe Monica,
se intelege de la sine ca prabusit ce ramure de la
mine si ramu de drept. Cand si biblioteca mea
sa cada in maini destoinice, si raportu de a o da
trama, o usa apori.

II Dispozitie moartura
1 Dupa constatarea decesului, corpul meu

Facsimil din testament (textul integral in pagina 1)

Jurnalul lui E. Lovinescu

TEXTUL de față reprezintă un mic fragment, credem ilustrativ, din jurnalul lui E. Lovinescu, una dintre cele mai importante opere ale sale rămase inedite și despre care cititorul obișnuit dar și istoriograful mai atentați nu au nici măcar o idee. E o suită de însemnări foarte laconice, începute odată cu sfârșitul revistei Sburătorul literar (8 septembrie 1923) și încheiate la moartea autorului. Așa cum se poate constata, nu e un jurnal „literar”, ci doar niște notații pentru sine însuși asupra contactelor cu cei din jurul său: autori, simpli asistenți la ședințele cercului Sburătorul, sollicitanți în probleme literare sau didactice, veleitari închipuiți, cu dorința afirmării, amici ai criticului, unii membri ai familiei. La aceste „evenimente” se adaugă rarele vizite ale autorului, participări la unele întâlniri și pedinețe publice, spectacole de teatru și de cinematograf.

Desigur că aceste însemnări documentează asupra relațiilor autorului cu o întreagă lume, ajutându-l pe viitorul memorialist să fie cât mai precis în evocările contactelor sale umane. Dar multe sunt subliniate de judecăți, de verdicte sau de simple adjective, din care, în imensa majoritate se desprind deceptia și contrarietatea. Amfizionul de largă deschidere nu pare a-și fi găsit fericirea în mijlocul societății peșterii pe care o patrona; și însuși a menționat, ca fiind foarte rare, momentele în care i se revelează vreun talent (de recunoștința celor în cauză nu e niciodată vorba) răscumpărând amarăciunea și pierderea de vreme. Dol contemporani ai săi, firi singuratic și inconcesive față de cei din jur, un T. Arghezi și G. Călinescu, au exprimat admirație și, respectiv, dezaprobar față de înțelegerea pe care criticul E. Lovinescu o acorda virtuților și descoperirii talentelor. Cititorul de azi rămâne să se mire de prezența stăruitoare în cenaclu a generalului Al. Văitoianu sau a prozatoarei Maura Prigor și în genere de timpul irosit de un scriitor atât de productiv ca E. Lovinescu ascultând într-un lung șir de ani încercările fără speranță ale atitor inși pe care el îi califică dur de la primul contact cu literatura lor.

„A fost o mare agitație omenească în jurul d-lui E. Lovinescu, adică în jurul unei personalități care prin gust firesc a fost înclinată, pare-mi-se către singurătate și prin penetrație psihologică spre mizantropie...” nota T. Vianu într-un portret pe care îl încheia la împlinirea vârstei de 60 de ani. Omul era într-adevăr un amestec de politețe desăvârșită, de afabilitate sceptică, dar și de luciditate fără compromisuri. În acei ani, consecutivi apariției primelor două volume de Memorii, în care-și portretizează fără menajamente camarazii de generație și probabilii succesori, E. Lovinescu e părăsit de mulți dintre apropiații săi

(Camil Petrescu, F. Aderca, Litu Rebreanu) un Victor Eftimiu, D. Nana, G. Murnu, sau Camil Baltazar arădindu-și o semnificativă răceală. Suntem incinta de momentul 1937, când, după eșecul său la Academie, se va produce o mare mobilizare în jurul său, pentru ca, în anii războiului, cercul să se lărgească și să se reconstituie în bună măsură și să ia aspectul unui grup literar definit prin optiuni ferme de ordin artistic și politic. Tipul de raporturi ale amfizionului cu cei din jur, invitații sau nu, dar totdeauna binevenite, rămâne constant în decursul celor două decenii ale însemnărilor, numai măștile se schimbă.

Evident că aceste însemnări au o mare valoare pentru istoria literară, care se va folosi de ele pentru a rectifica multe interpretări eronate. Să ne gândim că marele critic l-au supraterșuit mulți figuranți ai cercului său, care vor transforma posteritatea de multe ori deformat și mult în defavoarea celui ce-i primise în casă, îi ajutase, uneori le dăduse chiar și numele. Un Zaharia Stancu, Camil Baltazar, Simeon Stoilnicu sau Mihail Celarișu se află în această vintocie puțin învidiabilă. Cu unca exemplu, îi invităm pe cititor să parcurgă o pagină din memorialistica lui N. Steinhart publicată recent (O conorbire cu E. Lovinescu, din volumul Monologul polifonic, 1991, p. 324-328) și s-o compare cu notița lui E. Lovinescu, contemporană evenimentului. Și asta în cazul unui memorialist de bună credință, care reconstituie din memorie o scenă petrecută cu o jumătate de secol înainte!

Cit despre stilul acestor notații, el este extrem-rezumativ, cu numeroase abrevieri pe care uneori doar autorul le-ar fi putut descrie. În sfârșit, numelor unor personalități devenite notorii, celelalte vor da mare bătaie de cap cititorului editor. Pentru a-l ajuta puțin pe cititor, să notăm că „tînărul Voiculescu” este Aurel Baranga, Anthistius e N. Steinhart, pe atunci autorul volumașului de parodii în stilul tinerilor, „nebuna de Moscovici” e un personaj care va fi speculat de E. Lovinescu în Memorii, III, cap. Cazul Dorei Moraru. „Sinistrul Sabini” e un tînăr menționat și cu numele lui adevărat, Popa; Lala Lovinescu e nepotul criticului, Vasile; Sergiu Ludescu, un tînăr poet, apare și sub numele lui real, Mircea Tiriung. I. Botez e Ioachim Botez, nu Iancu Botez, coproprietarul Vieții românești. Tînărul romancier Dumitrescu poate fi Mihail Drumeș etc.

Textul de față a fost dactilografiat la Paris sub îngrijirea d-nei Monica Lovinescu și colajonat de d-ra Gabriela Omăt. Originalul fusese salvat încă din anii '50 în condiții dramatice de fosta soție a autorului, Ecaterina Bălăcioiu, în chiar clipa arestării acesteia și dispariției ei în închisorile comuniste.

Alexandru George

E. LOVINESCU

Vineri 1 Febr. 1935

Aflu de la Petroviți de dispariția Convorbiri literare.

Alcalay, Stef. Roll (după 5-6 ani dispariție) în calitate de redactor la Cuvântul liber, pentru o anchetă Liceul-Elevul. Prin ce coincidență se întâlnește cu dușmanul lui Ilarie Voronca revenit după 3 luni absentă. Voronca (5 1/2-8). Îi dau Mite; îi citesc răspunsul meu Tzigara-Samurcaș.

M. Șerban, Bengescu. Apare Ioachim Botez extrem de stângaci. Aduce volumul Insemnările unui belfer. Îi dau Mite. La masă Bengescu.

Sâmbătă 2 Febr.

Nimeni! deși era invitat Peltz. Citesc pe Ioachim Botez, Excelent!

ȘEDINȚA A DOUĂZECI ȘI DOUA

Duminică 3 Febr.

Tânărul Velicu-Tecuci pentru colaborație la o revistă. Se refuză (ora 3).

Gordon Hayward (după cât timp! Dudu muribundă), Lola Romano, Mia Frolo, Bengescu, Ghibaldan, dna. și d. Mircea Damian, dna. și d. Dauș, Peltz, Soare, M. Dan, Rădulescu, Șerban, Anthistius, Șerbu, Monda, M. Prigor, Socola, Paula Petrea și fiul, dna. Roman, dna. Alice Sturza, Bogdan Amaru, tînărul Dumitrescu cu romanul Ulise, Grezian.

Eu citesc portretul Dinu Nicodin. Maura Prigor (care comite indiscreții grave față de Hayward) citește o navelă slabă.

Bengescu continuare Logodnicul, Peltz continuare roman.

Mircea Damian — din București (apărut).

La masă: dna. și d. Dauș, Bengescu, Ghibaldan, Peltz, Mia Frolo.

Luni 4 Febr.

Se deschide școala.

Stef. Roll — îi dau răspunsul la ancheta Cuvântul liber (elevul).

Robot, Șerbu, Petrașincu. Și deodată nebuna Moscovici! de care mă credeam scăpat.

Șerban (aduce bon Coler 800 lei, câte 400 de articole. Se refuză!). La masă Șerban.

Marți 5 Febr.

Dimineața Consiliului Permanent. Dezastru înlocuirea lui Pro Milone = T. Liviu la Ms. de Instrucție.

Dinu Nicodin 4-6. Extrem de drăguț (citesc jum. portretul Ioachim-Botez — tace).

Eugen Ionescu (reapărut după ani!) cu ancheta pentru Radio — câteva reprezentatii. (Îi citesc pe Dinu Nicodin — tip imbecil).

Lala Lovinescu — reapărut după o lună jumătate — aduce Horațiu Satire. (Crede 8 lei în loc de 12!)

Moscovici nebuna — se agită inutil.

H. Bengescu. Citesc portretul jum. de Ioachim Botez, place f. mult. La masă Lala Lovinescu, Bengescu.

Miercuri 6 Febr.

Art. Pericle Martinescu — Reporter.

Art. Emil Dorian — Tribuna medicală. D. Gh. Rădulescu. Gen. Văitoianu, Ludescu, Lazăr mă tapează cu 200 lei.

Joi 7 Febr.

Scriu art. Ioachim Botez. Examen particular greacă 3-4.

Se pune în lucru ediția II Mite.

Ghibaldan 4-6 (îi dau iar 3000 lei). Șerban — bucuros de ediția II. Lala Lovinescu (îi dau suma pentru Horațiu). La masă Lala Lovinescu!

Vineri 8 Febr.

În sfârșit art. Călinescu Adevărul literar. Dau art. I. Botez la Adevărul.

Eugen Ionescu — îi dau pentru ancheta Radio — stă două ceasuri. Îmi solicită și îi dau cu greu: Mite.

Sinistrul Sabini îmi citește nuvele, romane și o scrisoare de 7 coli netrimise despre Mite.

Peltz și Jebeleanu, le citesc art. Ioachim Botez. La masă Peltz și Jebeleanu.

Sâmbătă 9 Febr.

Familia: art. Suluțiu și Al. Dima. Art. meu Odiseea, Art. Jebeleanu, răspuns lui Călinescu.

Examen particular latină.

Jebeleanu citește art. contra Călinescu și două poezii.

Coman — Reporter îi dau o anchetă.

Petrașincu, Șerbu, gen. Văitoianu, Bengescu. Citesc: art. Botez succes. La masă Bengescu.

PAC

ȘEDINȚA A DOUĂZECI ȘI TREI

Duminică 10 Febr.

Art. Agavriloaci — Manifest — Imbecil agresiv.

La teatru: Năpasta — Conu Leon Sorana (după teatru pleacă 7), Alice Sturza, Rădulescu, Bengescu, Văitoianu, Lemnaru, dna. Roman, Delavrancea, dna. și d. Dauș, Soare, trașincu, Peltz, Șerbu, dna. Cuza, Art. Pericle Martinescu, Stolnicu, Lala Lovinescu, dna. Petrea și fiul, Mayer Dan, Sicloveanu, Zoe Verbeceanu, muld Insemnările unui belfer. Sabini, Ciulpan, descu, Răpă, Bărna.

Zoe Verbeceanu — un act. radiofon Gr. Alexandrescu și animalele sale mediocru.

Citesc art. portret I. Botez, mare succes.

Lemnaru — studiu Intuiția la Spi Bengescu continuare roman (su Peltz, — continuare roman.

Pericle Martinescu — art. despre Eu art. Agavriloaci, Scrisoare Nana. La masă: Bengescu, dna. și d. Văitoianu, Amaru, Ghibaldan.

Luni 11 Febr.

Apare articolul Ioachim Botez — vărul.

N. Carandino — Robot — le citeș I. Botez, apărut, fără succes.

M. Șerban — dar pleacă într'un r taj pentru Dimineața.

Marți 12 Febr.

Art. lui M. Sebastian (Rampa: tia refuzului). Scriu art. Călinescu.

H. Bengescu, I. Peltz, Lala Lovian Bogdan Amaru. Șerban — în treacă.

La masă: Bengescu, Peltz, Lala Amaru.

Miercuri 13 Febr.

Frig mare! Art. din Litere.

Ghibaldan 5 1/2-7 1/2. Bătrânul ghin Nicolau — sinistru și atât.

Joi 14 Febr.

Art. M. Sebastian — Rampa. Art. Ioanid — Adevărul.

Gen. Văitoianu — Petrașincu (da — Zoe Verbeceanu... la 8 fără un sf Scrisoare emouvanță a lui Benv la ancheta din Reporter despre I (seriul meu în amintirea lui).

La 9 Valerian (tapează 300 lei trașincu).

La masă Zoe Verbeceanu.

Vineri 15 Febr.

Șerban la 3 cu art. Călinescu.

Factotum doctor Ygreș (al. Adevărul. Art. Negură (Holaru).

Jebeleanu 4 1/2-6 1/2 cu foii. Ade Citesc răsp. Călinescu — rezultat e Radio 7-7 1/4 Odiseea.

H. Bengescu, Lala Lovinescu — răsp. lui Călinescu, rezultat evaziu masă Bengescu, Lala Lovinescu.

Sâmbătă 16 Febr.

Catastrofa cont Ciornel.

Sabini — Șerban. La masă Șerban

ȘEDINȚA A DOUĂZECI ȘI PATRU

Duminică 17 Febr.

Bolnav gripă Sâmbătă și Dumin Deprimarea de pe urma Ciornel. — trasa de inspirație, și ideea de a Bălăuca, Realizat.

Regretul de a fi dat art. în Ade răspuns Călinescu și scrisoarea t dr. Ygreș. — Nu trebuia să mă des în chestia Eminescu.

Teatru N.: Trică, Art. Rampa: A tele literare.

Marius, Nicodin, Bebs Delavra dna. Roman, Gallia Tudor, dna.

Ghibaldan, Lala Lovinescu, N. Cre Jebeleanu, Wolf, Ludescu, Ciulpan Sturza, dna. Cuza, Miclescu, Șerbu Ierian, Peltz, Bogdan Amaru, Strajă, Rădulescu, Mayer, Socola, Bengescu, Mia Frolo, Șerban.

Marius — o navelă cu obsesii no

Eu art. Călinescu. H. Bengescu — tinuare roman. Peltz — continuare man, Crevedia — act 3 din Bacal (slab).

La masă: Bengescu, dna. Dauș, Frolo, Jebeleanu, Wolf (cărui ia rău — îl conduce la mașină Crev Se citește art. D. Ioanid și dr. Ygreș

CONTINUARE ART. MITE.

49. Vladimir Streinu Gazeta 19 Febr.

50. E. Lovinescu, art. răsp. Călinescu Adevărul 20 Febr.

51. Agata Bacovia, Rev. Scrieri români IX, 1-2.

52. N. Steinhart. Un mare critic ghez, no. 6.

NI DE JURNAL

53. C. Vlad în Rev. de psihanaliză.
54. H. Trandafir, Soc. de mâne
55. Buznea Relief Dunărean, Febr. 935
56. Curentul — Fălticeni, 24 Febr. 35.
57. M.G. Constantinescu — Universul
Marte
58. V. Monda Reporter 15 Marte
59. Tzigara-Samurcaș Răspuns bis —
L. 1-2
60. Laiha Carmen 13
61. Sergiu Ludescu, Reziduri, Făceața
horului 25 Marte
62. Revista Tinerele ?
63. Rev. ?? elevi Bacău ?
64. Rev. institutului Târgoviște.
65. C. Ionescu, România de azi.
66. Damaschin, Azi — April.
67. Marea noastră, Papăzian.

Luni 18 Febr.
Scriu art. pentru Facla, Evreii și litera-
tura.
I. Șerbu (ii citesc art. p. Facla). Sulu-
țiu sosit de la Oradea Mare pentru ca-
pitate. Îi rețin la masă.

Marti 19 Febr.
Art. Vlad Streinu — Gazeta. Răspunsul
peu Călinescu, Adevărul. Agata Bacovia
— Rev. Scriit, rom.
Aida Vrioni — cu Rev. Scriit, și cu in-
tuarea sa.
Robot, Lala Lovinescu, Peltz. Citesc art.
treinu, Agata Bacovia.
Teodorescu-Borca reapărut atâta lipsă.
Bogdan Amaru.
La masă Peltz, Amaru, Lala Lovinescu.

Miercuri 20 Febr.
Artic. meu Facla : Evreii și literatura.
La 2 Aurel Stuiu pentru Capacitate.
O. Suluțiu, Petrașincu, Seitan Pande-
le, Șerban, Maria Buzatov, lamen-
bilă pentru Capacitate. Wolf comunică
la tirajul ediției II = 1000 exempl.
lamenteabil.
La masă 7 1/4-7 1/2 — M. Buzatov. La
1/2-11 examen seral Sf. Sava.

Joi 21 Febr.
Gen. Văitoianu reapărut. Oct. Suluțiu
examen.
Tănărul Voiculescu cu alt și mai tânăr
ristescu.
La masă Oct. Suluțiu.

Vineri 22 Febr.
Prof. Mălin — cu scuze și explicații
entru cazul de la particular curs seral.
Lala Lovinescu — masă. (Scandal
dă.)

Sâmbătă 23 Febr.
Inchieterea scandalului Vodă — S. —
ardisti.
N. Carandino — de la 4. Procesul Cre-
nța.
Iovescu reapărut. Șerbu, Bengescu —
upă boală și încă bolnavă. Sabini. Pro-
neri (?) de la Alcalay pentru o Istorie
rom. 1900-30 Bibl. p. toți (??).

ȘEDINȚA A DOUĂZECI ȘI CINCIA

Duminică 24 Febr.
Dimineața cinematograf. Teatrul Na-
țional : Făciile.

Alice Sturdza, dna. Cuza, dna. Daus,
na, Roman, Doru, Lala Lovinescu, Văi-
toianu, Ghibaldan, Bogdan Amaru, Ben-
gescu, Petrașincu, Steinhardt, Bărna, ne-
noscut, Robot, Ciulpan, Peltz, Rădulescu,
Crevedia la 10 sună ; pleacă, Ludescu,
trajă, Socola, Soare, G. Silviu, Nissie-
eanu.
Steinhardt citește Un mare critic bur-
hez.

Eu — art. lui Vladimir Streinu.
Bengescu : moartea Anei, extraordinar
succes. Peltz în continuare.

Robot (și apoi eu) 3 poezii cu succes.
La masă dna. Daus, Văitoianu, Petra-
șincu, Ghibaldan, Bogdan Amaru.

Luni 25 Febr.
Art. Horia Trandafir Societ. de mâne.
eznea — Relief Dunărean, I.A. Curent
fălticenean.

Bomba Eftimiu : Mite adnotat de el !
Maria Buzatov cu chestiile ei de exa-
men. Iovescu citește — medicocr. Gen.
Văitoianu, Robot, Șerban. Oct. Suluțiu.
La masă Suluțiu și Șerban.

Marti 26 Febr.
! ? (Ediția II Mite) Răspund lui Eftimiu.
Buzatov, tragică și stupidă. 4-5 Șerban
căm un rezumat de art. critice pentru
eclame Mite.

Lala Lovinescu și Wolf (cărui nu-i
ot spune indoielile mele asupra tirajului).
La masă.

Miercuri 27 Febr.
Primul exemplar Odiseea.
M. Buzatov cu chestiile ei, Șerbu și
etrașincu, Bengescu — citesc adnotațiile
Eftimiu — citesc un cânt Odiseea.
Dra. Moscovici — îi dau exemplar Mite.
La masă Bengescu (citesc Odiseea).

Joi 28 Febr.
Cont provizoriu Ciornei. Posibil Alcalay
Ist. lit.
Virgil Gheorghiu la 4 !
Iovescu citește două capitole intere-
sante din roman.
Peltz — reapărut (bolnav) 6-8.
Dra. Moscovici — îi dau și iscălește Mite.
Anisia — cu revista Reacțiunea lit. cere
sprijin Camil Petrescu. Pare pierdut.

Vineri 1 Marte
Dat un exemplar Odiseea. Dimineața
în iipsă dr. Vlad lasă articole.
Dra. Victoria Gavrilescu — nemulțu-
mită de examenele de capac. la română.
Piesa Intunecare refuzată.

Șerbu, Petrașincu, Vlaicu Bărna.
M. Buzatov, în sfârșit mulțumită de
examen, al 3 (română).
Suluțiu — înainte de a pleca la Oradea.
M. Șerban, Lala Lovinescu, Bengescu.
(Interv. apart. TA)
La masă Lala Lovinescu, Suluțiu, Ben-
gescu, Buzatov.

Sâmbătă 2 Marte
Iscălește exemplar Odiseea, capăt exem-
plarele.
Tratativele cu Oceanu.

Buzatov (cu mărtisor). Oct. Suluțiu.
Gen. Văitoianu — anunță o nouă ofen-
sivă Tzigara-Samurcaș. — Povestesc
Odiseea.
La masă Oct. Suluțiu.

DISTRIBUȚIA ODISEEA

1. Monica, 2. Bebs Belavrancea, 3. Ghi-
baldan, 4. Gen. Văitoianu, 5. Daus, 6.
Bengescu, 7. Negru, 8. Peltz, 9. Mia Frollo,
10. dna. G. Marculescu, 11. Roman, 12.
Șerban, 13. Dinu Nicodim, 14. Rebreanu,
15. Corneiu Moldovan, 16. Chifner, 17.
Wolf, 18. Ciomac, 19. Șerbu, 20. Alice
Sturdza, 21. Carianopol, 22. Barbu, 23.
Antoaneta, 24. Baltazar, 25. Hermann.
Samy, 26. Ana Luca, 27. Ludescu.

ȘEDINȚA A DOUĂZECI ȘI ȘASEA

Duminică 3 Marte
Mare ploae. Caut casă. N. Maxim.
Art. M. G. Constantinescu — Universul.
L. Daus (sosit Geneva) și dna. (cravate
de la Viena), Bengescu, Bebs Delavran-
cea, dna. Roman, Mia Frollo, Lola Ro-
mano, Ghibaldan, Văitoianu, Iovescu,
Steinhardt, Peltz, Lala, Bogdan Amaru,
Crevedia, Doru, Boca, Rădulescu, Bărna
(cu o domnișoară), Nissipeanu, Socola,
Ciulpan.
Debutul Iovescu, deosebit succes.
Finele romanului Logodnicul — Ben-
gescu.
Citesc însemnările Eftimiu — Mite.
Peltz romanul său. Nissipeanu, Bărna —
poezii.

La masă : dna. și d. Daus, Ghibaldan,
Bengescu, Mia Frollo, Crevedia.

Luni 4 Marte
Al. Robot.
Ciomac imj oferă Wagner — îi dau
Odiseea.

Marti 5 Marte
Art. Jelebeanu, P. Manoliu, Odiseea.
Telefonic Nicodim, P. Manoliu,
Bogdan Amaru — entuziasmat. Șerban.
Dr. Vlad — 7-8 1/2 obositor, pisălog (il
combat cu Năpasta).

Peltz cu propuneri vagi de direcție noua
revistă. La masă Peltz, Șerban.

ART. DESPRE ODISEEA

Eu la Radio.
Jebeleanu Eug. Țara noastră 5 April
Mite
P. Manoliu, Credința 6 April. Mare ;
transcendental.

Dragoș Vrânceanu — Curentul 9 April.
T. Arghezi Radio.
Dinu Nicodim Adevărul 15 Marte
Andrei Tudor Rampa 16 Marte
V. Carianopol Naționalul 20 Marte
Mircea Mateescu Credința româneșului
Perpessicius Radio 26 Marte
Bogdan Amaru Adevărul — Facla 30
Marte

E.L. — Autografe pe Odiseea, Rampa
31 Marte
Citesc Radio cânt XVIII Odiseea Luni
1 April

O. Suluțiu Familia Marte
E.L., Limba Odiseei, Rev. Scriitorilor și
scriitoarelor. Chestii de limbă, Rampa
(Pizani)

T. Arghezi (conferința de la Radio)
Dimineața
Sergiu Ludescu — Mișcarea
Pizani reduce ignominios Universul
E. N. Revista burheză

I. Micu România de la mare 2 art.
Sept.

Miercuri 6 Marte
Citație la Jurași, complementar !
T.-Borca cu vorbe despre Mite.
Sergiu Ludescu, Lala Lovinescu, Ben-
gescu.
La masă Bengescu, Lala Lovinescu.

Joi 7 Marte
Gripat. Efectiv la Curtea cu Juri. 7
procese amânate (M. Iorgulescu, P.P.
Suciu, Evoescu, etc.).
Sorana Topa, Virgil Gheorghiu premiat
Fundatiile regale. General Văitoianu. I.
Șerbu — îi dau Odiseea. Dan Petrașincu.

Vineri 8 Marte
Curtea cu juri — nici un proces.
Odiseea în librării.
Art. Dragoș Vrânceanu : Curentul,
Ulise și copii.

Virgil Carianopol — pentru exemplar
Odiseea. (Emoționant povestește ce re-
prezintă pentru el Mite, Mizeria lui.)
Moșandrei — diptic la celălalt. Entu-
ziasm. Toți se simt în Eminescu (n'a in-
teles finalul).
Scrisoarea Mișu Weissman.

Sâmbătă 9 Marte
Mare zăpadă ! mare viscol !!
Zoe Verbiceanu 5-6 1/2. Lala Lovi-
nescu — 6 1/2-8 1/2 la masă.

Joi 14 Marte
Nu mă duc — jurași — Art. Dinu Ni-
codim Adevărul.
Scriu despre Regina Maria.
M. Șerban — cu vol. Idolii de lut. Ro-
bot, Bogdan Amaru, Peltz.
La masă Peltz, Bogdan Amaru.

Vineri 15 Marte
Ultima zi jurași.
Antoaneta (Odiseea — și Md. autograf).
Răspuns II — Tzigara-Samurcaș, Conv.
lit.

Guillermou — recomandat Flicheux.
Teză franceză. Nuvele : discuție 4 1/2-6.
Îi dau Mite, vol. IV Ist. lit. rom.
Bogdan Amaru — Petrașincu — Șerbu
reapărut.

Voiculescu — tânărul poet ; nu citesc
poezii.

Sâmbătă 16 Marte
Art. Andrei Tudor Odiseea, Rampa.
Peneoș reușit medicocr ex. magistrat.
Îi dau Mite.
Ghibaldan — Dinu Nicodim — mare
conversație ; costum Mihai Viteazu. Gen.
Văitoianu restabilit.

Lala Lovinescu, Șerban — îi execut ro-
manul. Distrus.
Darurile Chifner. La masă Șerban, Lala
Lovinescu.

ȘEDINȚA A DOUĂZECI ȘI OPTA

Duminică 17 Marte
Alain Guillermou, Bebs Delavrancea,
Zoe Verbiceanu, Ghibaldan, Lala Lovi-
nescu, Gen. Văitoianu, Mia Frollo, Ca-
rianopol, Petrașincu, Peltz, Șerbu,
Steinhardt, Rădulescu, Voiculescu, Nis-
sipeanu, Ilea, Lola Romano, Socola, Bog-
dan Amaru, Monda, M. Dan, Paula Pe-
treș.

Zoe Verbiceanu începe din autobio-
grafia sa.
Eu citesc poezii franceze H.B. Mare,
enorm, succes.

Văitoianu citește din Dinu Nicodim, uni-
forma Cavalierilor Mihai Viteazu.
Monda, citește articolul despre mine.
Peltz evocarea Ghenea. Șerbu — Arta
pentru artă.

Discuții mari — cu francezul. Hazul cu
Peltz vorbind franțuzește.
La masă : Guillermou, Mia Frollo, Peltz,
Ghibaldan, Văitoianu. Bem Pinot noir :
Odiseea.

Luni 18 Marte
Bogdan Amaru la 4 — chestii inutile.
I. Barbu cu Tudor Vianu reapărut după
zece ani. Îi dau Mite. Barbu ca totdeauna
penibil.

Camil Baltazar — aduce textul lui Ar-
ghezi despre Odiseea.
Guillermou — I. Peltz — Scene mute cu
Barbu.

Andrei Tudor — ca să ceară un articol
pentru Rampa.
Șerban — dolent. Dan Smântănescu îi
dau Mite.

Stolnicu refuz să-i dau Odiseea. Îi fac
scandal pentru cărți. Cred că nu le-a dat
lui Stoenscu. Impostor.

Marti 19 Marte.
I. Șerbu — Lala Lovinescu, Bogdan
Amaru.
La masă : Bogdan Amaru, Lala Lovi-
nescu.

Miercuri 20 Marte
Tănărul Pussy cu Odiseea. Epatat. Art.
Carianopol — Odiseea, Naționalul.

D. Petrașincu — Robot — 5-6. Dinu Ni-
codim cere modificarea Lefterson din
portretul meu.
Carianopol cu art. Național.
Peltz la masă (cere autorizația lui Ar-
ghezi).

Joi 21 Marte
Tribulații pentru găsierea unei case.
H. Bengescu reapărut după două săp-
tămâni de boală în familie.
S. Ludescu personajul mut. Guillermou
în treacă pentru a se informa de
adresa lui Bebs.

Vineri 22 Marte
Tribulații mutare. Dacia Română.
Petrașincu cu vol. Sângele. Gen. Văi-
toianu — reapărut 6 1/2-7 1/2. Lala Lovi-
nescu.

Art. Sacha Carmen „13”. La masă Lala
Lovinescu.
La 8 1/2 Samy Herman cu fotogr. Făl-
ticeni. Îi dau Odiseea.

Sâmbătă 23 Marte
Primăvară. Ghibaldan, Văitoianu,
Șerbu, Petrașincu, Ana Luca — îi dau
Odiseea. La masă Ana Luca.
(Scrisorile Lazăr Săineanu.)

ȘEDINȚA A DOUĂZECI ȘI NOUA

Duminică 24 Marte
Primăvară exagerată. Dimineața cu
Vartan și (Norica) după casă.
Dinu Nicodim, Mircea Damian (!!!
după ce anunțase că se va retrage), Alice
Sturdza, Bebs Delavrancea, Ghibaldan,
dna. și d. Daus, Petrașincu, Văitoianu,
Lala Lovinescu, dna. Roman, Pande-
le, Seitan, Pericle Martinescu, Șerbu, Lu-
descu, Lola Romano, necunoscut, Virgil
Gheorghiu, Nissipeanu, Peltz, Bogdan
Amaru, Zoe Verbiceanu, H. Bengescu,
Robot, Grezian.

Dinu Nicodim — cu a doua versiune
completă Agan.
Zoe Verbiceanu (mediocr) din Auto-
biografie.

Eu fragm. scrisori L. Săineanu.
Pericle Martinescu — frag. din Adoles-
cenții de la Brașov. Brutală ieșire a lui
Peltz. Discuții contradictorii.

Nissipeanu — proză mediocră. Bog-
dan Amaru — articol despre Peltz.
La masă : Dinu Nicodim, dna. și d.
Daus, Peltz, Bengescu, Ghibaldan.

Luni 25 Marte
Tănărul Răducanu-Beneș — caută
să-mi ia o Odisee. Se refuză.
Berea, insuportabil familiar. — cu un
Mite a unei domnișoare — autograf.
Vladimir Streinu, Tuțianu. Mare exe-
cutie amicală a articolului său din Ga-
zeta. Citesc scrisorile Săineanu. Șerbu.
Apoi Șerban la masă.

Marti 26 Marte
Tambur — găgăuț — Bălți, în vederea
unui roman și o prefață.
Sergiu Ludescu — citește un art. Mite
în Rânduri din Făceața Bihorului.

Mișu Weissman oferă să stau gratuit.
Bogdan Amaru pretexțe.
Șerbu, Petrașincu, S. Stolnicu. Maura
Prigor reapărută. Peltz, Văitoianu, Lala
Lovinescu, H. Bengescu.
Perpessicius la Radio 8 3/4 — Odiseea.
La masă Bengescu, Peltz, Lala Lovi-
nescu.

Miercuri 27 Marte
I. Barbu 4 1/2-5 1/2.
Vlaicu Bărna îi dau Ist. lit. IV.

Joi 28 Marte
Dra. Baraș — pentru trad. Vieței duble
în franc. (Pen Club. Se refuză și propun
Mite.)

T. Vianu cu Omul clasic, Vladimir
Streinu. Gen. Văitoianu. Discuție intere-
santă (Barbu) etc.
La masă Bogdan Amaru.

Vineri 29 Marte
Art. Bogdan Amaru — Adevărul, Facla.
Bogdan Amaru în treacă.
Dan, Petrașincu 4 1/2-6 1/2 — îi tratez
sever romanul Sângele.

H. Bengescu — și Șerban (a tradus scri-
sorile lui Săineanu.)
La masă Bengescu, Șerban.

Sâmbătă 30 Marte
Art. meu Rampa : Autograf pe Odiseea.
N. Carandino ar cere colaborația pen-
tru Bis și nu îndrăznește.
M. Sabini, Lala Lovinescu — la masă.

ȘEDINȚA A TREIZECEA

Duminică 31 Marte
(Viziunea Monicăi — arhanghelul Ga-
briel ce-i anunță boala mea.)

Fotografie de Ion Cucu

■ CITIND într-o revistă mai veche, din fard, prologul piesei Brutus și fiii săi, l-am rugat pe autor să se încredințeze întreaga lucrare. Am descoperit astfel o tragedie modernă, solid structurată, cu o scriitură aleasă, ce-l divulga pe poetul și eseuistul Ștefan Augustin Doinaș dar în același timp și pe împătimitul de teatru care, cu mulți ani în urmă, semna subtile analize critice ale dramaturgiei altora.

Plasată pre-textual într-un îndepărtat ev roman, piesa pune în ecuație tragică hotărârea republicanului Brutus de a-și condamna la moarte prietenii și copiii, în numele apărării statului, amenințat de o conspirație ce tindea a-l readuce la Roma pe detronatul și exilatul Tarquinius. Principiile, ideile, sentimentele, îndatoririle de conștiință se confruntă în argumentații puternice, fără manicheisme și concluzii prefabricate, într-o dezbaterie de acuitate și de altitudine morală.

După mărturisirea autorului, piesa a fost scrisă acum patruzeci de ani. Cititorul va fi surprins — cum am fost și noi — de actualitatea ei problematică, citind chiar un singur act (intitul, pe care-l publicăm în aceste pagini).

Deși atît de tirziu, debutul dramaturgic al scriitorului (care a dat și o admirabilă versiune românească a lui Faust) imbogățește literatura dramatică de evocare cu o piesă ce are ardență și noblețe, fluiditate a demersului și eliminată conflictuale mestesugite, vădind o contemporaneitate francă sub faldul ei istoric. Poate prileji un spectacol bogat, atrăgător și, deopotrivă, de rafinament al reconstituirilor și de subtilitate a implicațiilor politice în prezent. (Valentin Silvestru).

ACTUL I

Roma. Intrarea în Forum. Amiază.
PETRONIUS cu un SCLAV. Intră RULLIANUS.

PETRONIUS : O clipă, Rullianus !
RULLIANUS : Cine ești ?
PETRONIUS : Nu te teme : sunt o ficțiune pe care sabia ta n-o poate atinge.
RULLIANUS : Ce vrei ?
PETRONIUS : Tarquinius Collatinus îți trimite vorbă să-l aștepti aici.
RULLIANUS : Nu sunt prietenul acestui mosneag ruraliv.
PETRONIUS : Azi vei fi aliatul lui.
RULLIANUS : Eu — aliatul acestui consul de paie ? Pentru mine, politica e o luptă pe viață și pe moarte ; pentru el e un prilej de a ține discursuri.
PETRONIUS : Azi discursurile lui te vor bucura. Ascultă !

Intră COLLATINUS cu mulți CLIEȚI

COLLATINUS : Iar dacă statul e în pericol, aceasta se datorește faptului că poporul mai poate fi înșelat. Dar noi, consuli, veghem. Noi stăm cu ochii deschiși, atenți la uneltirile tuturor. De pe treapta noastră, noi vedem bine și poporul, și pe cei care-l înșală. Noi îndreptăm pe cei mulți și naivi, dar cerem pedeapsă aspră pentru cei câțiva intriganți. Noi l-am auzit, noi îi știm, noi îi vom demasca.

VOCI : Spune-le numele ! Dă-i pe față !
COLLATINUS : Nu numele lor, ci faptele lor am să vi le arăt, și fiecare dintre voi îi va ghici. După alungarea tiranului etrusc, după cea dintîi revoluție nesingeroasă a istoriei...

RULLIANUS : Mare scofală !
COLLATINUS : ...Republica noastră are nevoie de colaborarea tuturor. Patricienii și poporul s-au unit pentru a statornici libertatea. Dar iată că sunt bărbați, a căror vrednicie n-o voi contesta, care se străduiesc să ne dezbine. Vrednicia lor, născută de ambiție pe vremea regilor — căci atunci era riscant să atragi atenția asupra ta — este roasă azi de viermele gloriei. Cîntea lor, ce care statul ar avea atîta nevoie, e pusă astăzi în slujba ambiției lor. Dar noi l-am auzit, noi îi știm, noi îi vom demasca. Oricît ar fi de aproape de noi, vom avea distanța morală pentru a-i arăta cu degetul.

PETRONIUS (aplaudînd ironic) : Bravo !
VOCI : Vrem numele lor !
COLLATINUS : Iată faptele lor !... Îi știți, desigur, pe cel care, ani de zile, a lăcrat pentru a vă cîștiga dragostea prin vorbe, gesturi și daruri. Îi știți pe acest „prieten al poporului”, căci a fost prietenul vostru, și încă este. Dar una înseamnă a fi prietenul poporului pe timpul tiraniei,

Ștefan Aug. DOINAȘ

BRUTUS ȘI FII SĂI

și alta înseamnă a fi prieten al poporului cînd poporul însuși a ajuns stăpîn.

PETRONIUS : Vizați aceeași țintă, Rullianus. Dar tu ataci cu sabia, iar el cu vorba.

RULLIANUS : Niciodată sabia mea n-a lovit pe la spate.

PETRONIUS : Nu vei muri fără să încerci și figura asta...

COLLATINUS : Noi, consuli, vă spunem : fiți atenți la cei care, lucrînd la opera popularității lor pe timpul tiraniei, lucrează acum, pe timpul popularității lor, la opera tiraniei !... Fiți atenți la cei care, mascîndu-se pe timpul regilor pentru a vă apăra libertatea, își leapădă azi masca pentru ca să vă fure libertatea. Cei ce țineau, pînă mai ieri, cei ce vă încurajau numai cu privirea plină de tîlc, — iată-l : au căștat glas și ridică bratul...

RULLIANUS : Mă întreb : există cineva pe care nu-l visează aceste cuvîntate perfide ?

PETRONIUS : Da, pe tine.

COLLATINUS : Romanii, toți cei care s-au cuibărit în inima voastră trebuie să-și justifice încă o dată dreptul la această popularitate.

RULLIANUS : Cred că ăa, unuia, ți-ar veni cam greu, nobile consul !

COLLATINUS : Cei ce se bucură de dragostea voastră țin în mîinile lor săbiile voastre și destinele statului. Noi, consuli, vrem să știm pînă unde se-ntind mîinile lor.

VOCI : Jos tiranii ! — De cine-i vorba ? — Încă nu l-ai ghicit ? Iese COLLATINUS. Intră MARCUS VALERIUS.

RULLIANUS : Mă auză !

PETRONIUS : E parolă sau sîmț de cuvînt.

RULLIANUS : Între fața mea și vorba lui e o prăpastie.

PETRONIUS : Propăstia dintre bătaie și palavră. Iată însă un om pe care-l știți, nu ?

RULLIANUS : Marcus Valerius ? E un bărbat cinstit, dar naiv.

PETRONIUS : Marea prostămie ce se lipsește, și ridem de ceea ce avem.

VALERIUS : Și voi vă mirați că n-a vrut să dea nici un nume ? E vreunul dintre voi care nu știe despre cine e vorba ? Oare cine se bucură de dragostea poporului, mai mult decît fratele meu Calus Valerius ?

VOCI : — Așa e ! — Trăiască prietenul poporului ! — Vivat Publicola !

PETRONIUS (cître Rullianus) : Nu te supără anticipările istorice ? Calus Valerius va primi cognomenul glorioș de Publicola abia peste zece ani.

RULLIANUS : Numai glorie sculptatului acestor plebei ?...

VALERIUS : Da, despre Calus Valerius a fost vorba. De el se tem consuli, — adică anul dintre consuli, și anume chiar acela care l-a întrecut la tribuna politică. Și alții, cu care nu s-a lăsat la întrecere, se tem de el : teamă care seamănă foarte mult cu învidia. Nu-i așa, Rullianus ?

RULLIANUS : Nu-i nici un pic de spirit.

VALERIUS : Dar am multă dreptate !

PETRONIUS : Nu-i chiar atît de naiv...

VALERIUS : Nu cred însă că sunt mulți cei care se tem de fratele meu. Nimeni nu se prea teme azi de cei care pe vremea regilor abia și-au putut salva viața și onoarea. Cine se teme, de pildă, de primul consul, de Iunius Brutus ? Republica nu se teme de dușmanii tiraniei. Ne temem însă de cei care au stat în jurul tiranului, legați prin încredințări sau interese, și care doresc din nou să-și umple cupa cu singe și vin.

RULLIANUS : Prumează metaforă !

PETRONIUS : Și prețioasă : va costa nu numai un cap de om...

VALERIUS : Poporul întreg se teme încă de acestia. Dacă într-adevăr consuli veghează, nu-i destul ca ei să stea cu ochii deschiși, ci să știe la cine să se uite. Se află printre noi prieteni ai tiranului !

RULLIANUS : De cine vorbești, Valerius ?

PETRONIUS : Du-te liniștit, Rullianus. Nici de data aceasta nu e vorba de tine. (Ies RULLIANUS și VALERIUS. Intră, în mijlocul unei mulțimi, IUNIUS BRUTUS, PRIMUS AQUILLIUS, M. VITELLIUS, SEPTIMIUS

VITELLIUS și LUCRETIUS.)

BRUTUS : Să nu glumim ! Aceste vremi de grea cum-pănă îl învecinează pe fiecare cetățean cu Terminus, zeul limitelor. Deasupra tuturor planează o suveranitate nouă.

LUCRETIUS : Orice suveranitate e un despotism latent.

SEPTIMIUS VITELLIUS : Orice libertate e o anarhie virtuală.

LUCRETIUS : Republica a desființat orice suveranitate.

SEPT. VITELLIUS : Cum ? ! Dacă trunchiul regal, retezat, a dat două mlădițe, noi, consuli, — suntem oare mai liberi cu ceva ?

LUCRETIUS : Nu este fiecare din noi propriul său suveran ?

BRUTUS (cître LUCRETIUS) : Nu. (Cître Septimius Vitellius) : Ai dreptate.

SEPT. VITELLIUS : Iunius Brutus și Tarquinius Collatinus — iată suveranii noștri !

BRUTUS : Nu. De data asta n-ai dreptate.

SEPT. VITELLIUS : Cum, adică ? !

BRUTUS : Tu greșești, Lucretius ; există suveranitate. Și tu greșești, Septimius Vitellius : nimeni nu este suve-

ran. Există suveranitatea legii, ca o constelație abstracă, căreia toți i ne supunem. De aceea, cei ce se urzesc s-au cei ce se dezbină pentru a știrbi puterea legii profită doar numai pentru ei înșiși : fură din bunul tuturor, rîndind astfel integritatea Republicii. Și unii, și alții sunt prime-

dișii. Dar eu mă tem mult mai mult de cei ce se urzesc aurul, decît de cei care-l risipesc. Mă tem mai mult de cei care formează o castă prin comunitate de interese, decît de cei care-și cheltuiesc moneda popularității lor : pentru că primii își string rîndurile, pe cînd ceilalți se izolează. Astăzi, însă, toți vor trebui să jure credință Re-

publicii.

Revin din Forum alți PATRICIENI

AQUILIUS : Iunius Brutus, e timpul să vorbim deschis.

BRUTUS : E tocmai ceea ce aștept de la voi.

AQUILIUS : Te-ai ascuns destul timp, Iunius Brutus.

Nu te mai înfășura în tăcere, ca într-o togă cernită. Dacă regii etrusci ți-au impus cîndva masca prefăcătoarei, ca pavăză a persoanei tale, n-o lăsa să ți se lipească de obraz. Regalitatea pe care o exerciți acum îți cere s-o scoți.

BRUTUS : Nu mă investi cu semnul prieteniei tale, Aquilius : nu sunt rege.

AQUILIUS : Nu te lepăda, Brutus. Ne trebuie întotdeauna o anumită doză de regalitate. Tu ești una din fețele acestei regalități degradate, vrem să știm ce gîndesc.

BRUTUS : Priviți ceea ce fac.

VITELLIUS : Ce faci ? În casa ta, în spațiul unde comunitate nemijlocit cu zeii, ești sumbru și tăcut. Familia te ocolește. În mijlocul nostru ești tăcut și sumbru. Patricienii te ocolesc.

BRUTUS : Consulatul are două chipuri, ca Ianus : eu sunt chipul lui întunecat.

AQUILIUS : De ce-ai întors spre noi, spre patricieni, chipul tău sumbru ? De ce folosești împotriva noastră armele cu care ai luptat împotriva regelui ?

SEPT. VITELLIUS : Ești de partea lui Calus Valerius ?

BRUTUS : Sunt deasupra tuturor.

LUCRETIUS : Vrei să devii un al doilea Superbus ?

SEPT. VITELLIUS : Te ridici împotriva părinților poporului ?

LUCRETIUS : Vrei să ațîți plebea împotriva noastră ?

BRUTUS : Proști și egoiști, ce sunteți !... Ce-mi pasă mie de plebe sau de patricieni ? Voi credeți că aici, pe pragul acesta sumbru al istoriei, eu mai am de ales ? Credeți că ființa Romei, căreia i-am consacrat viața mea, e una din aceste forțe ușor de manevrat : plebea sau nobilimea ? Am eu ceva comun cu această măcinare intestinală care tinde să-nalțe la suveranitate o voință sau alta, una mai oarbă și mai interesată decît cealaltă ? Sunt bîntuț de vîpăia unei suveranități anonime care este legea. Am avut nu de mult un rege, fruct aurit al crimei, pe care l-am alungat pentru că se substituise legii, tiranizîndu-ne. În locul

Sculptură de ALINA ENACHE

lui, astăzi, noi, consuli, aplicăm legea, — dar nu noi suntem legea. Voi, aleeși poporului, vegheați ca legea să fie respectată, — dar nu voi sunteți legea. Patricienii, ca și plebeii, deopotrivă se supun legii, — dar nu ei sunt legea. Nici una din puterile materiale ale Republicii, singură, nu este legea. Pentru ca legea să existe, e nevoie de acordul tuturor acestora. Cînd consuli, senatul și plebea sunt de aceeași părere, voința lor comună consfințește legea. Atunci destinele interioare ale Republicii sunt luminate. Atunci prințul de sînge, greșind, poate fi adus înaintea barei, ca ultimul cerșetor.

VITTELIUS : Zău, și pe ce vrei să te sprijini ?

BRUTUS : Pe primul consens al poporului nostru.

AQUILIUS : Care ?

BRUTUS : Jurămîntul de credință pe care-l vom depune astăzi aici.

AQUILIUS : Cum ? Tu vrei să sprijini edificiul politic al cetății pe nisip ?

BRUTUS : Noi lucrăm cu mistria fundația Republicii romane. Dacă poporul este pentru voi asemenea nisipurilor mișcătoare, ei bine — voința unică și fermă, care va naște din miile de voinți individuale, îl va cimentă. Dați-mi un acord, — și vă întenez cel mai frumos stat din lume !

LUCRETIUS : De ce te îndoiști, Rullianus ?

RULLIANUS : De Aquilius.

AQUILIUS : Eu mă tem de Brutus.

LUCRETIUS : Tu de cine te temi, Septimius Vitellius ?

SEPT. VITELLIUS : Ți-am mai spus-o : mă tem de tine. De ce ții pregătite două centuri ?

LUCRETIUS : Pentru că mă tem de Caius Valerius !

BRUTUS : Iar eu mă tem de voi toți. Nu pentru că nu veți jura, ci pentru că vă veți călca jurămîntul.

RULLIANUS : Interesele Republicii sunt și ale noastre.

BRUTUS : Oamenii cu interese au vocație de sperjuri.

COLLATINUS (intrînd radios) : Nobile consul, ceremonia depunerii jurămîntului așteaptă augusta noastră prezență pentru a începe. Toți prietenii Republicii sunt de față. Pe ceilalți, absența lor îi condamnă.

BRUTUS : Să nu căutăm dușmanii Republicii într-o singură parte. Dacă există, ei nu locuiesc toți pe aceeași colină a Romei. Ei trebuie căutați deopotrivă printre marii egoiști, care absentează, și printre fideliul unei caste, care sunt prezenți. Tot ce tinde a obține un privilegiu pentru sine, fie ins, fie comunitate, este dăunător cetății, pentru că se ridică împotriva legii.

AQUILIUS : De ce ne orbești ochii cu pulberii pe care le poartă vîntul ? Ce înseamnă legea ? Azi e una, mîine e alta ! Dacă unitatea și comunitatea regalității sunt ruinate, legea e doar un capriciu cetățenesc tot la doi ani. Ceea ce în monarhie era binefacere regală, devine armă a partidelor sau claselor, îndată ce e cuprins de lege.

VITTELIUS : Tu știi, bine, Brutus, că noi suntem singurii care nu cerem nimic pentru noi.

LUCRETIUS : Voi nu cereți, pentru că aveți.

VITTELIUS : Tu știi foarte bine că noi n-avem drepturi, ci datorii. Principiul nobelei stă în aceea că ea obligă. (Intră MARCUS VALERIUS). Privește în jurul tău, Brutus, și citește pe fața fiecăruia taina inimii sale. Fiecare din cei prezenți vrea să obțină ceva.

AQUILIUS : Tu ce aștepti, Lucretius ?

PETRONIUS : Consulatul.

LUCRETIUS : Cine a îndrăznit... ? (PETRONIUS suride)

AQUILIUS : Tu ce vrei să ajungi, de ții sabia în mînă, Rullianus ?

PETRONIUS : Prefect al cetății.

RULLIANUS (aparte) : Ah, șarpe !

AQUILIUS : Tu ce dorești, Marcus Valerius ?

PETRONIUS : Tribun al poporului.

VALERIUS : Ei și ? !

PETRONIUS : Să nu anticipăm, democratule : încă nu există un conciliu plebeis...

VALERIUS : Dar tu, Septimius Vitellius ?

PETRONIUS : Aur.

SEPT. VITELLIUS : Nu-i adevărat !

VITTELIUS : Toți cei ce luptă pentru a-și lărgi sfera dreptului lor au aceste sprincene încruntate, acești ochi avizi și strălucitori. Toți sunt crispați, pentru că sentimentul dreptului arește : el face ca fiecare ins să tindă să fie cit mai puțin cetățean. Dar noi, noi avem doar datorii, iar sentimentul datoriei purifică.

COLLATINUS : Prietenii ai Republicii, să mergem să jurăm.

TOȚI : Să mergem ! Să mergem ! În culise izbucnesc strigăte : „Trăiască prietenul poporului“, „Trăiască Publicola“, și urale. Intră o mulțime de popor în frunte cu Caius Valerius PUBLICOLA.

VALERIUS : Frate, ai fost acuzat.

PUBLICOLA : Știu... Marea mea vină este că sunt prieten al acestora (arată poporul). Nu-i așa ? Intr-un timp, vă temeați pentru că vorbeam, acumă vă temeți fiindcă tac ?... Ei bine, voi vorbi !

AQUILIUS : De ce cumperi sufletul poporului ?

PUBLICOLA : Pentru că e de vinzare... Și nici nu costă mult : cu puțină dragoste îl poți avea întreg și curat. (Către popor) Ați auzit, Romani ? Vi se reproșează că aveți preferințe, vi se reproșează că alegeți, că iubiți, că voii, că existați !... Vi se reproșează că prietenia noastră a devenit o forță politică.

O VOCE : Trăiască prietenul poporului ! (Aclamații)

PUBLICOLA (către patricieni) : Să mi se arate altă vină a mea, nu aceea că sunt prieten al poporului... (către popor) E o nerușinare, și nu puțină nechibzuință, să fiu acuzat în fața voastră că vă iubesc. Cine se teme de mine, de voi se teme. Cine lovește în mine, în voi lovește ! (Către patricieni) Dacă mie mi se azvirle ocară că sunt prieten al poporului, care este titlul de laudă al celui ce mă acuză ? E imprudent, patricienilor, să roștiți asemenea cuvinte în Forum... Nu conați că aceștia, înțelegînd greu, nu vor ști să răspundă... (Murmure în popor)

AQUILIUS : Să nu fie instigat poporul !

VITTELIUS : Se așează între părinți și popor !

LUCRETIUS : Ce spun consuli, la asemenea cuvinte ?

PETRONIUS (către Collatinus) : Senatus decrevit, darent operam Consules ne quid Respublica detrimenti ceperet.

COLLATINUS : Patricienii au hotărît să încredințeze consuliilor grija pentru salvagardarea statului.

PETRONIUS : În traducere liberă...

O VOCE : Loc ! Faceți loc ! Aduc o veste mare : au sosit delegații regelui...

PATRICIENII : Să intre !

VOCI : Să plece ! Să plece !

BRUTUS : Să aștepte.

AQUILIUS : Nobile consul, să fie ascultați delegații regelui !

PUBLICOLA : Nobile consul, suntem aici pentru a jura credință Republicii. După ce vom face asta, vom vedea dacă poporul vrea — sau nu — să-i asculte pe trimișii lui Tarquinius Superbus, fost rege al Romei prin crimă și uzurpare.

Sculptură de DINU RĂDULESCU

VOCI : Da ! — Așa e ! — Trăiască Publicola ! — Noi vom hotărî !

PUBLICOLA : Poporul trebuie consultat. Voturile acestor plebei sunt expresia forței noastre politice. Numărul face puterea lor !

RULLIANUS : Săbiile fac puterea noastră !

PUBLICOLA : Suntem prea inocenți politiceste, ca să guvernăm cu sabia.

PETRONIUS : Abia peste câteva secole va fi la modă militarismul...

VITTELIUS : Suveranitatea stă în cuvîntul nostru.

PUBLICOLA : Suveranitatea se alcătuiește din tăcerea celor mulți. Știi voi ce înseamnă sufletul acestui popor ?

VITTELIUS : Nu mă întreba ce este sufletul poporului : nimeni nu poate să pună mîna pe materia aceea subtilă pe care demagogii o modelează după chipul și asemănarea lor. Eu știu însă care sunt atributele ei : ceea ce o face să plîngă, ceea ce o face să moară. Sufletul unui popor e tot ceea ce-l atașează unității sale, ceea ce îl face să dureze : e dragostea de sine însuși, e patriotismul său. Căci patriotismul face patria, și nu invers !

Cetate, casă, pămînt, apă și foc, — la toate voi puteți să renunțați, cînd nu vă mai sunt de folos. Dar eu iubesc ceva, nu știu ce, și astfel patria există : cetatea, casa, pămîntul, apa și focul sunt încorporate ființei mele. Dragostea de patrie nu este egoismul meu epurat, așa cum îl vreți voi, subtilizat, așa cum îl visați voi. Eu nu respect drepturile aproapelui meu, pentru că și el să mi le respecte pe ale mele : eu nu contractez nici o înțelegere cu oamenii în spațiul acesta populat de zei. Eu nu cer nici un avantaj pentru clasa mea din sacrificiul comun pe care toate clasele îl fac statului. Patriotismul acesta, patriotismul vostru, nu e un sentiment, ci un calcul. De aceea sunteți gata să-l numărați prin voturi, să-l împărțiți, să-l contabilizați. Obsedați de aritmetica sufletelor, voi nu sunteți un popor, ci o societate financiară. Adevăratul patriotism nu se calculează : el este devotament pur.

PUBLICOLA : Și mîndria voastră de castă ? Și fericirea voastră subtilă ca un elixir extras din suferința celorlalți ? Cum te ascunzi după cuvinte, aristocratule !

VITTELIUS : Ne place uneori să fim patricieni, fără a fi aristocrați.

PUBLICOLA : Vă place uneori să vă înșelați chiar și pe voi înșivă... Voi credeți că poporul e un copil irrespensabil, că nu știe ce face ? Nu este adevărat : poporul cunoaște bine opera pe care o plăsmuiește cu cele câteva sute de mii de brațe ale sale — el o cunoaște vag, dar infailibil. Asemenea unor furnici uriașe de peste Mare Nostrum, cărora li se spune termite, poporul are un instinct care nu greșește niciodată. El își organizează viața sa pașnică în forme potrivite gusturilor și putîntelor sale. Patria este pentru el garanția libertății și egalității cetățenești. Patriotismul lui este dragostea pentru ceea ce propriile sale mîini au clădit peste legenda în care mișună zeii voștri mărunți... Astăzi, noi vrem să dăm un nume forței politice care mișcă mulțimile. Cu nasul nostru care va străbate timpurile o vom numi Republica Romană. Și în fața ei vom jura. Să mergem !

VOCI : — La jurămînt ! Trăiască Publicola ! Trăiască Brutus ! — Să jure ! — Să jure ! Intră toți în Forum, afară de PETRONIUS. Intră TITUS BRUTUS, VALERIUS BRUTUS și QUINTUS VITELLIUS.

TITUS : Uite-l !

QUINTUS : Hai, să-l întrebăm ceva...

VALERIUS BRUTUS : Ce ?

QUINTUS : Nu știu... Orice (Către PETRONIUS) Tu ești străinul despre care vorbește toată Roma ?

TITUS : Tu nu juri ?

PETRONIUS (privindu-l uimit pe QUINTUS) : Ce frumos, ce pur ești...

VALERIUS BRUTUS : Tu de ce nu juri ?

PETRONIUS : Pentru că nu pot fi omorît.

QUINTUS : Ești republican ?

TITUS : Ești regalist ?

VALERIUS BRUTUS : De ce nu vorbești ?

PETRONIUS : Cine a cunoscut imperiul, nu mai poate fi republican sau regalist...

QUINTUS : De ce mă privești așa ?

PETRONIUS : Privește lină pură și tremurătoare a gurii tale. Azi dimineață, cînd larba era încă udă de lacrimile pe care zeii le varsă pentru oameni, ai coborît în grădina. Erai somnoros și distrat. Aveai ochii încă împăienjeniiți de vis.

QUINTUS : De unde știi ?

PETRONIUS : Din sămînța portocalei pe care ai ezitat s-o culegi...

QUINTUS : O, zei atotputernici !

PETRONIUS : ...Va răsări un arbust, din care va răsarî altul, și apoi alții, de-a lungul secolelor. Iar cînd imperiul roman va arăta ca o rodie, în care se ascunde

un vierme incestuos, în același loc, în aceeași oală a dimineții, la aceeași vîrstă ca a ta, o creangă de fel cu aceea pe care o cunoști, va apropia de grădina noastră portocală : aceea pe care ai lăsat-o tu.

QUINTUS : De unde știi că am lăsat-o ?

PETRONIUS : Port pe buze urma foamei tale și un sigil de foc.

PUBLICOLA (îi se vede doar capul, apăînd la tribună, dincolo de zidul ce înconjoară Forumul) : Roma îi vin radios în fața voastră, ca să jur credință Republicii Romane. S-a vorbit mult împotriva mea, spăimîntat că aș fi dușmanul statului, pentru că sunt prieten al poporului. S-a spus că aș unelti împotriva Republicii, orbit de propria mea persoană. Nimic mai greșit — în principiu, ca și în realitate. Statul nostru, tinăra republică a Romei, este demnită de astăzi a poporului roman. Nimeni mai mult ca mine nu l-a tubit pe omul acestei patrii, omul simplu care în lipsurile de fiecare zi, în temerile și speranțele sale, n-a încetat de a se simți Roman. Nimeni n-a pătruns mai adînc ca mine în templul lăuntric al acestui om, nici nu l-a înțeles mai bine mîndria și gingășia. Pe tărîmul tiraniei, refugiat în acest lăcaș lăuntric al libertății individuale, am așteptat ca omul să-și cucerească și în afară această libertate. Iată — și-a cucerit-o ! Sufletul poporului este astăzi Republican. Eu, care ca un dascăl îndrăgostit de elevii săi, am ostentat la trezirea virtuților populare, aștept acumă să culeg roadele. Dacă timpurile care vin vor să fie un examen al libertății poporului roman, eu îl deschid azi jurînd solemn în fața zeilor noștri. Jur să apar cu toată ființa mea Republica ! Jur să fiu un umil serv al poporului meu ! (Urale)

TITUS : Vorba acestui bărbat mă inspăimîntă întotdeauna. Tata îl prețuiește însă. Așa-i, strănule ?

O VOCE (apare doar capul la tribună) : Jur credință Republicii Romane !

TITUS : E Marcus Rex. Pe acesta, tata-l disprețuiește, nu ?

O VOCE (idem) : Jur credință Republicii Romane ! Jur pe sabia mea !

PETRONIUS : Pe ce va jura Rullianus, dacă Claudius a jurat pe sabie ?

RULLIANUS (idem) : Jur credință Republicii ! Jur s-o apar pînă la ultima picătură a singelui meu ! (Urale)

PETRONIUS : Nu-l credeam în stare de hiperbola aceasta...

QUINTUS : Ce-nseamnă aceste strigăte ale plebei ?

PETRONIUS : Ecoul politic, măsura popularității.

VITTELIUS (idem) : Jur credință statului ! (Tăcere grea).

QUINTUS : A fost vocea tatei...

TITUS : Da.

QUINTUS : De ce tace plebea ?

AQUILIUS (idem) : Jur credință statului ! (Tăcere grea).

VALERIUS BRUTUS : A fost Aquilius, unchiul tău.

TITUS : Au zis stat, nu republică...

QUINTUS : De ce tace plebea ?

PETRONIUS : Nu mă întreba, copilule.

VALERIUS (idem) : Jur credință Republicii ! Jur să apar drepturile poporului ! (Urale și aclamații)

PETRONIUS (explicativ) : Marcus Valerius.

LUCRETIUS (idem) : Jur credință Republicii ! Jur să apar drepturile cîștigate prin luptă ! (Urale)

PETRONIUS (explicativ) : Tullus Lucretius.

TITUS : Tata nu jură ?

PETRONIUS : Acum.

BRUTUS (idem) : Jur credință republicii poporului meu ! Jur să păzesc cu strănicie legile ei ! (Urale și aclamații)

PETRONIUS : Duceți-vă, copii ! Pașii voștri au călcat aici urzeala nevăzută a destinului. O singură dată veți mai veni aici...

QUINTUS : Să crezi tu că numai o singură dată...

TITUS : Mîine voi veni aici să mă culc pe treapta aceea de unde s-a jurat. Voi dormi un somn adînc, nu-i așa ?

PETRONIUS : Da. Dar nu mîine...

COLLATINUS (idem) : Jur credință Republicii Romane, operă nesingeroasă a vredniciei noastre ! (Urale)

PETRONIUS : Salvete, pueri ! (Tinerii ies) Dacă n-aș fi cu cinci secole mai tînăr, și cu douăzeci de ani mai bătrîn ca voi, m-aș lăsa răpit de atîta curiozitate și frumusețe. Cu sînge ca al vostru, fierbinte și pur, se stropesc marile idei politice, splendide flori trufașe și devota-

toare... Duceți-vă, lăsați-mă în pace... De ce răscolii cenusă inimii mele ?... Părăsiți-mă... Am uitat de mult răsuflarea cosmică, văpaia fără nume care l-a învăluit pe Plato cînd a început să scrie „Symposion“.

CORTINA

Regăsirea lui Luigi Pirandello

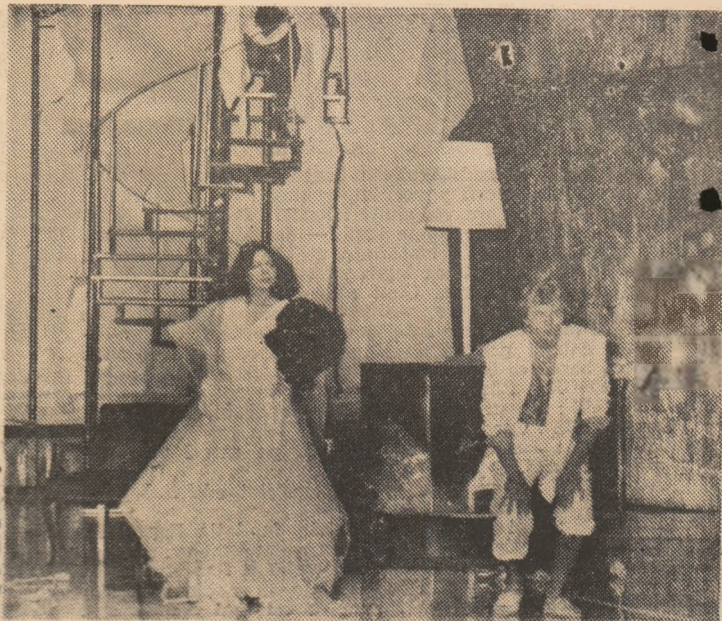
SPECTACOLUL *Regăsire* are valoarea unei confesiuni de creație, înscriindu-se într-un program regizoral. Împreună cu reprezentațiile *Să-i îmbrăcăm pe cei goi* (de pe aceeași scenă) și *Urișii munților* de la Teatrul Bulandra, formează în biografia artistică a Cătălinei Buzoianu un capitol de referință: o trilogie pirandelliană. Afinitatea spirituale a regizoarei pentru autorul italian este declarată. Scriitura specială a textelor, jocul ambiguu dintre „realitate și ficțiune”, raportul dintre „situație-condiție”, „persoană-personaj”, „bipolaritatea reprezentării realist-simbolic” vin în întâmpinarea unei viziuni scenice și a unui stil regizoral caracterizat printr-o teatralitate bogată, prin gustul pentru baroc. De asemenea, poezia originală inaugurată de dramaturg i-a permis artistei să dezbate o temă obsedantă — meditația asupra condiției complexe a omului de teatru. Concluzia care intervine în final, rostită de actrița Donata Genzi: „a recrea, a crea înseamnă să te regăsești” sîndă ca o profesiune de credință.

Actuala montare nu mai are extraordinara plasticitate a antologiceii reprezentații cu *Să-i îmbrăcăm pe cei goi* sau organicitatea dramatică a spectacolului cu *Urișii munților*. *Regăsire* (în românește de Florian Potra) este un text elaborat de Pirandello după marile sale piese *Șase personaje în căutarea unui autor*, *Henric al IV-lea sau Așa e (dacă vi se pare)* cînd scriitorul își fundamentase deja originalul sistem teatral. Lucrarea este expresia unui moment de criză, de căutare, fiind o variație pe teme cunoscute. Structura interioară este fragilă, orchestrarea planurilor nu este osmotică pe tot parcursul desfășurării secvențelor. Obiectul analizei, relația dintre scenă „ca spațiu al absolutului”, și viață ca „spațiu al relativității” prin prisma unei psihologii feminine își pune amprenta asupra discursului edulcorînd tonurile, coborînd de multe ori trama în demonstrație sau melodramă de salon. Donata Genzi își calmează refuzul de a avea o viață particulară autentică, dăruindu-și toată existența personajelor din teatru. Experiența iubirii cu tînărul pictor Eli o tulbură. O face să-și cunoască eul, îi adîncește angosale. Hotărîrea sa, în cele din urmă, de a-și jertfi dragostea

Regăsire de Luigi Pirandello, Teatrul Mic, regia Cătălina Buzoianu.

tot aceluși loc magic, scena, în care are sentimentul că este în siguranță, că este cineva cu adevărat, are în ea ceva declamatoriu și artificial. Simțim prea marcat ideologia pirandelliană. Replica este minată de o retorică a argumentației. Drama se dezvoltă prea mult exclusiv în zona explicitului. Durerea umană este de cele mai multe ori mimată. În *Regăsire* este mult discurs și mai puțin viață. Aceste carențe evidente ale piesei au influențat efortul regizoarei și al colaboratorilor săi de a construi o mizanscenă revelatoare. Cătălina Buzoianu optează pentru o lectură poetică, de un rafinament decedent ce ne evocă atmosfera peicucelilor viscontiene și a celor felliniene. Un catalizator inspirat în acest sens, este scenografia (decoruri: George Rasovszky, costume: Carmen Rasovszky). Fișii albaștri în fundal conturează un iluzoriu țărâm al evadării și visului pe care siluetele personajelor se profilează ca niște umbre himerice. Cîteva elemente de mobilier decupează în față un cadru aerisit, septic, de seră, dominat de o scară metalică de unde își face apariția misterioasa Donata, în vestimente albe, diafane, vapoase, maculate doar de cîteva linii negre ale mânușilor sau ale unei minci. Negrul, violetul, albastrul, albul, roșul din costume și decor creează un spațiu fluid și viu. Ritmul spectacolului este bipolar, imprumutat din filmul mut (miscare scenică: Liliana Tudor Iorgulescu). *Devina* și nefericita Donata se mișcă învâltitor, languros. O înconjură o lume teatrală, de saltimbanci cu gesturi mecanice, măști pe scena vieții care vor rumpe violent și în imaginația actriței în finalul reprezentației. Prin aceste procedee, Cătălina Buzoianu ne propune o parodie a sufocantului mediu burghez. Semnalăm în acest sens și intervențiile muzicale, ironic subtile (ilustrația muzicală: Andrei Gheorghiu), sugerînd un timp crepuscular. Paradoxal însă, ritmul sincopeat, alternanța între alerte și lentoare din joc nu reușesc decît să imprime o dinamică exterioară evenimentelor. Spectacolul suferă, mai ales în prima parte, de o monotonie acută. Teatralizînd, supra-licitînd, Cătălina Buzoianu pune în lumină tocmai fragila dimensiune realistă a simbolurilor din text. Ea cade în păcatul incriminat chiar de Pirandello: „Urăsc arta simbolică, în care reprezentarea pierde orice reprezentare spontană, pentru a deveni un mecanism, o alegorie”. Lectura regizorală expozitivă în unele momente și deficientele textului devitalizează, sche-

Valeria Seciu și Florin Piersic jr. în *Regăsire* de Luigi Pirandello. Regia, Cătălina Buzoianu

matizează și evoluțiile actricești. Neconvîngătoare, fadă, șarjată considerăm interpretarea Monicăi Mihăescu, Julietei Ghiga (Elisa Arcuri), Domniței Constantinii (Marchiza Bovenno). De asemenea caracterizarea teatral-cariaturală a lui Ioan Chelaru și Adrian Gheorghiu (Volpes și Salo). O descriere plată, pigmentată cu grațiozități care diluează fizionomia personajului Carlo Giviero face și actorul Eusebiu Ștefănescu. Se agită steril și inexpresiv Ruxandra Enescu în Enrica. Incintătoare schițe de portret, animate prin o anume candoare și vervă, realizează Oana Ioachim și Cătălina Mustățea în rolul Nina și Irina Movilă în Enrica. Se achită cu adevărat de partituri Petre Patric Marin și Petre Moraru în Enrico. Remarcăm portretizarea nuanțată și concentrată a lui Papi Panduru, cu o mască imobilă și tăceri locvace, de bun efect, în Conte Moia. Scena se umple și se dinamizează prin prezența cuplului Eli-Donata. Tînărul actor Florin Piersic-junior este o excelentă achiziție a trupei și a directorului Teatrului Mic, regizorul Alexa Visarion. Patosul romantic, expresivitatea fizică ne fac să intuim, în interpret — dacă se va bucura în continuare de o bună îndrumare regizorală și de partituri importante — un viitor cap de afiș al teatrului românesc. Eli este un rol nu lipsit de dificultăți pentru actor. Se resimte pe alocuri handicapul vârstei și al lipsei de experiență pe care Florin Piersic-junior reușește, cu o remarcabilă emoție dramatică și vibrație interioară, cu prosepțime să le surmonteze și să facă față forței scenice și marelui har interpretativ al experimentatei sale partenere, Valeria Seciu. Liantul tensional între cei doi interpreți funcționează mereu. Distribuirea Valeriei Seciu în Donata aduce consistență și relief spec-

tacolului. Jocul arborescent, cu o gamă infinită de accente, cu treceri imperceptibile de la o nuanță la alta, de la violență, brutalitate la suavitate și puritate de o limpezime indecisă, notații difuze de o extraordinară finețe, aparent eliberate de orice efort, un instinct al gestului încercat de plasticitate metaforică — sînt trăsături ale stilului scenic al Valeriei Seciu ce captivează în bună măsură și în personajul Donata Genzi. Mișcărilor feline și somnolente ale trupului în contrapunct cu zvicnirile chipului nemachiat, marcat de cumplite neliniștii interioare, creează o stare de plenitudine, aduce acea necesară explozie de viață montării. Deși interpreta pune energii uriașe în rol, nu mai atinge totuși incandescența și sublimul trăirilor din marea sa creație care a fost Ersilia Drei din *Să-i îmbrăcăm pe cei goi*.

Regăsire este un spectacol onorabil.

Ludmila Patlanjogu

Programul Festivalului național „I. L. Caragiale” (12—21 noiembrie)

● **Marți 12 noiembrie 1991** — Deschiderea festivă (ora 18,00); Teatrul Național București (Sala Mare); **Noaptea regilor** de W. Shakespeare. Regia: Andrei Șerban (ora 19,00) ● **Miercuri 13** — Teatrul Dramatic Brașov (Sala Teatrului de Operetă): **O noapte furtunoasă** de I. L. Caragiale. Regia: Mihai Manolescu (ora 16,00). Teatrul „C. I. Nottara”: **Sinucigașul** de N. Erdman. Regia: Cornel Mihailescu (ora 19,00) ● **Joi 14** — Academia de Teatru și Film: **Pe cheful de Vest** de Bernard M. Koltès. Regia: Felix Alexa (ora 16,00); Teatrul Național Timișoara (Sala Majestic): **O noapte furtunoasă** de I. L. Caragiale. Regia: Laurian Oniga (ora 19,00) ● **Vineri 15** — Dezbateri: **Teatrul românesc după 1989: tendințe, dileme, polemici** (Sediul UNITER — ora 10,00); Teatrul German Timișoara (Sala Majestic): **Doar fiice să nu ai** de Hilde Lauthale. Regia: Marina Emandi (ora 16,00); Teatrul Mic: **Regăsire** de L. Pirandello. Regia: Cătălina Buzoianu (ora 19,00) ● **Sâmbătă 16** — Teatrul Național din Iași (Teatrul Național București): **Nebuna din Chaillet** de Jean Giraudoux. Regia: Irina Popescu-Boieru (ora 16,00); Teatrul Național din Tg. Mureș (Sala Majestic): **Regina Jocasta** de C. Zărnescu. Regia: Dan Alecsandrescu (ora 19,00) ● **Duminică 17** — Dezbateri: **Ce ne spun clasicii astăzi** (Sediul UNITER — ora 10); Teatrul Național București: **Atelier deschis** cu spectacolul-lectură: **Șarpele monștrului** de Tudor Popescu (ora 16,00); Teatrul „Eugen Ionescu” din Chișinău (Sala Majestic): **Cintăreața cheală** de Eugen Ionescu. Regia: Petre Vutcărau (ora 19,00) ● **Luni 18** — Teatrul din Oradea (Teatrul Național București): **Abatorul** de S. Mrozek. Regia: Alexandru Colpacci (ora 16,00); Teatrul Odeon: **Mincinosul** de Goldoni. Regia: Vlad Mugur (ora 19,00) ● **Marți 19** — **Întîlnire de creație cu oaspeții străini** (Sediul UNITER — ora 10); Teatrul Național din Cluj (Teatrul Național București): **Marat-Sade** de Peter Weiss. Regia: V. I. Frunză (ora 16,00); Teatrul „L. S. Bulandra”: **Visul unei nopți de vară** de Shakespeare. Regia: Liviu Ciulei (ora 19) ● **Miercuri 20** — Teatrul Național București: **Atelier deschis** cu spectacolul-lectură a unei piese de Ioana Crăciun (ora 16,00); Teatrul Național Craiova (Teatrul Național București): **Ubu rex** cu scene din *Macbeth*. Regia: Silviu Purcărete (ora 19,00) ● **Joi 21** — Spectacol de închidere: Teatrul de comedie: **La papagalul verde** de A. Schnitzler (premieră). Regia: Lucian Giurcescu; Festivitatea de decernare a premiilor (ora 18).

Exilații lui Ivan Helmer

DESCOVERIM în *Exilații* de James Joyce un text scris într-o manieră surprinzător de clasică, într-o formulă dramatică, aș spune, hiperconscrită în raport cu opera romanescă a scriitorului irlandez. Noutatea teatrului lui Joyce se regăsește, însă, dincolo de construcția în sine, elementară în teoria genului, și anume în identitatea specifică a personajelor. Pe eșafodajul simplu al structurii, dramaturgul propune o meditație asupra condiției culturale a Irlandei, supusă necontenit (asemeni tuturor culturilor „periferice”) fluxurilor și refluxurilor ideologice, „europenizărilor” și revenirilor la obsesia națională, succesive sau concomitente, perpetuei pendulări între două stări, definind fiecare în parte, în chip tragic, virtualitatea și imperfecțiunea. Personajele din *Exilații* de James Joyce, dar nu și în spectacolul realizat de Ivan Helmer la Teatrul Național din București, poartă în condiția lor dramatică un cod menit să preschimbe, moment cu moment, pentru cititorul atent, conflictul psihologic într-o alegorie. Citit printre rînduri, sau înțelegîndu-i semantica aluzivă a replicilor în spectacol, textul lui James Joyce compune imaginea unor personaje al căror profil nu poate fi reprodus integral decît printr-o proiecție a acestuia la dimensiunea conceptuală, abstractă, capabilă să definească filosofia unei culturi, în speță cea a nației irlandeze. Fiecare personaj poartă cu sine și măsca alegorică a unui concept (naționalism, europeanism, tradiție, sincrionism) reformulat, sau umanizat dramatic printr-o subtilă anali-

Exilații de James Joyce, Teatrul Național, regia Ivan Helmer

ză de ordin psihologic. Bertha exprimă afectiv o dublă disponibilitate, pentru soțul ei, scriitorul Richard Rowan, și pentru ziaristul Robert Hand, însă această dualitate a personajului psihologic poate fi citită, cu siguranță, și într-o altă cheie. Este rătăcirea disperată între universul tradițional și sigur, și o lume nouă, liberală, sau modernă.

Ceea ce împiedică, totuși, o lectură pe deplin coerentă a piesei în planul semnificațiilor culturale este tentația orgolioasă a autorului de a realiza alegoria în chip autobiografic. Richard Rowan ar fi scriitorul însuși întors din exil. Fi- resc, Rowan ar fi trebuit să reprezinte elementul fix, prins în habitudinii, iar Hand, exponentul unei lumi neanchilozate, revenit din exil. Sub presiunea biografiei, Joyce păstrează, însă, istoria personajelor, neignorînd chiar un alt detaliu din realitatea trăită, capabil să generalizeze sau cel puțin să extindă manifestarea aceluși conflict interior al disponibilităților duale. Richard Rowan însuși împarte dragostea sa cu Bertha și cu Beatrice Justice, profesoara de muzică a fiului său, cu aceasta din urmă, fie și în chip „platonice”. În noua dispunere dramatică, Bertha devine elementul vital, cea lipsită de prejudecăți, iar domnișoara Justice, simbolul tradiționalismului sugerat de rigoarea îndrîjită a protestantismului. Unitatea sensului se divizează, micșorînd impactul sugestiei dramatice la acest nivel. Exercițiul libertății și al sincerității perfecte la care se supun Rowan și Bertha (căci Rowan oferă libertatea totală de mișcare și opțiune Berthei, iar Bertha îi mărturisește apoi, voluntar, totul) determină în final „concilierea”, apropierea definitivă a celor două personaje. În planul „alegoriei culturale”, rezolvarea conflictului descrie o viziune sintetică, o profecție a dramatur-

gului, a concilierii termenilor antagonici: sentimentul de permanență și tradiționalism exprimat de personajul lui Rowan față de Bertha, cu vitalitatea și nonconformismul liberal exprimat de personajul Berthei față de Rowan.

Acordînd atît de puțin din spațiul acestei cronici performanței regizorale, și implicînd celei actricești, nu voi putea, totuși, să mărturisesc nici un regret sau vreun sentiment de injustiție pe care l-aș face. Am preferat să înlocuiesc, o analiză a unei interpretări scenice submediocre cu un exercițiu critic la o piesă inedită prin natura implicațiilor ei semantice. Il remarc, totuși, pe Adrian Pintea în rolul lui Robert Hand, actorul punînd în valoare un „instrumentar” tehnic-expresiv excepțional. Adrian Pintea știe să dea relief unui personaj chiar și în condițiile în care regizorul, în cazul de față Ivan Helmer, conține disjunctura scenică monoplan, sau, nu de puține ori, chiar într-un *diminuendo* al tensiunilor, răsturnînd, fără nici o consecință, logica cea mai firească a receptării, variația dramatică a secvențelor. La această performanță generală a scenei contribuie, în schimb, din plin, Traian Ștefănescu în Richard Rowan, actor care confundă interiorizarea cu impietria, tristețea (acolo unde ar fi cerut-o conjunctura dramatică, nu un spectacol întreg) cu lipsa de temperament, sau poate calmul irlandez (nici măcar proverbial) cu apatia sau sictirul. În Bertha, Tamara Crețulescu ne arată o simplă femeie destul de tînguitoare, cu o mimică de casnică blindă. În raport cu textul dramatic al lui James Joyce, actorii, călăuziți de Ivan Helmer, trăiesc un regretabil exil.

Sebastian-Vlad Popa

Aberația cu o singură bretea

ANDREI PLEȘU declara, zilele trecute într-o emisiune tv., că meseria de cronicar plastic i se pare (și argumenta și de ce) o meserie inutilă; la fel — meseria de cronicar muzical și, dacă nu mă înșel, de balet...

In aceeași ordine de idei, recenta premieră românească, **Flăcăul cu o singură bretea**, e unul dintre acele filme de la care ieși cu o mare poftă să te lași de meserie, și cu sentimentul unei coplesitoare inutilități.

Película, ea și hirtia, suportă orice. De astă dată ea a suportat elucubrațiile unui regizor — Iulian Mihu — cunoscut (și) prin dezechilibrul valoric al unei filmografii accidentate, marcate de denivelări spectaculoase (de la filme interesante — **Felix și Otilia**, **Lumina pașdă a durerii** — pină la filme sub orice nivel). Este de neînțeles cum unul și același autor poate fi uneori foarte talentat și altelei (de cele mai multe ori) cit se poate de mediocru.

Flăcăul cu o singură bretea e, în principiu, un om pur, plasat într-o lume absurdă și coruptă, în care orice e posibil. Tăranii cîntă pe cloclauri șanpnete franțuzești, pisica face ca vrabia, la un tîrg sătesc de acum zece de ani, cu doamne în rochii lungi, răsună vocea „tovarășului“ („vom majora alocațiile pentru copii între 30 și 50 de lei“), se circuiă prin hirtzoape cu diligența, în timp ce pe fereastra din spate a trăsorii se derulează imagini cu „tovarăș“, cu Roma (peisaj), cu Londra (peisaj plus tovarășul în trăsura regală), un ministru cochet îi oferă flăcăului cu o singură bretea o batistă brodată cu un trandafir și-l hirotonisește „flăcău de bine“, după care hotărăște că „din guvern vor face parte și doi comuniști“, „ce dracu' te-a apucat cu comuniștii pe vremurile astea“, îi suflă, în codru, iubita, care are un lăntșor montat la nas, poliția dansează twist și dison, bate și fură, arde dosarele „Secolului“, intră în alertă la o presunusă vizită a „Alianței Civile“ (Sic!), fete dezbrăcate (cel puțin) pină la brîu dau din șolduri ca într-un harem turcesc sau cîntă ca într-un film indian, Violeta Andrei cîntă „Ce să fac cu averea, dacă ei nu mai e?“, un gropar tînr dezgroapă oasele celui care a fost flăcăul cu o singură

bretea, îi dezgroapă și breteazua, intactă, și-o montează la pantaloni, „Iură o Biblie și se face contabil“, trece pe la troița de la Universitate și sîrșește cîntînd la volanul unei splendide mașini roșii, reu, decapotația, în timp ce un șarpe Boa sîșie pe banceta din spate... „16-22 cine-a tras în noi?“ Raspunsu. lui Mihu. pelicanul sau baba.

Flăcăul cu o singură bretea se vrea un fel de utopie științifico-fantastică, atemporală, plasată într-un trecut care e și prezent și viitor. Scenariul, scris de Iulian Mihu, după o idee din Ștefan Sileanu, este de Caragiale, și niciunul din personajele de statutu (viteșii) încearcă să imbine în siera unei parabolice, timbrată de poveștile ne-Geniuului cu o singură bretea. Totuși se potrece într-o lume de operetă, dar o operetă tragică, o lume de o mie-tre și de o sarcină teribilă, dar o sarcină complexizată, o lume în care nu mai e nimic, dar în care se curgă informațiile cu asprătorii, o lume în care încep, la rîndul lor, și „pude înainte tehnica, una înainte cașese“, și „cu te cușu ai miedu...“ Ar fi putut fi interesant, ca Ștefan Sileanu să scrie un roman, dar n-a fost să fie. Flăcăul lui Mihu a fost, sîd ar fi (dar n-a fost să fie) ceea ce Caragiale numea „omul blind al celei mai hotarite șerde de viață“. În ciuda — p. o. o. — gureșor intenții, în cruda imaginii de o plasticitate remarcabilă, semnată de Al. Intorsureanu, filmului îi lipsește coerența faptului artistic. Convenția e simplistă, conexiunile sînt aleatorii, cavalcada de parodii e lipsită de sens. Totul degenerază, treptat, într-un haos morbid, care frizează patologicul. Regizorul etalează ciudățeniile și excentricitatea unui maestru care are convingerea că își poate permite orice. Rezultatul seamănă cu filmul unui pretins geniu, golit de orice genialitate. Un fel de divertisment TV muzical și aberant, plin de tilcuri stupide, care-ți lasă un gust amar. Un film depriman, din toate punctele de vedere.

Și totuși, Flăcăul cu o singură bretea își incită spectatorii: unii se ridică și părăsesc sala în timpul proiectiei, alții participă la acțiune. Cînd personajul poliștului cîntă languros-nostalgic despre un colier pe care l-a furat: „Il am de la mamaaa!“ o voce răbufnește gros, cu năduf, din sală: „Fir-ar mă-ta a dracului!“ — și sala hohotește, în sfîșit mulțumită. Să mai zică cineva că n-avem comedii!

Alexandru Arșel...

și Ștefan Sileanu in Flăcăul cu o singură bretea

PLASTICĂ

Expoziția israeliană de gravură

DIVAGAȚIE pertinentă! Iată ce-și poate propune cu modestie un istoric de artă din România, în prezența unei expoziții israeliene de gravură, care se vrea situată sub semnul Ierusalimului aureolat de muntii. Spun „divagație“, pentru că nu am propriu-zis nimic despre grafica israeliană (și nu sînt în această privință singurul de pe meleagurile noastre), creație eminamente contemporană, de care vitregiile istoriei ne-au ținut departe. Există și aici școli, direcții, generații, personalități, dascăli și discipoli. Despre toate acestea, noi cei din România cunoaștem prea puțin. Vrînd, nevrînd nu putem decît divaga...

De unde atunci „pertinența“, pot fi întrebate? Mărturisesc, mi-am însușit povata psalmistului: „Faceți înconjurul Sionului, dați-i ocol, numărați-l turnurile, îndreptați-vă atenția asupra meterezelor sale, admirați-i palatele, ca să puteți vorbi generațiilor viitoare... Eternitatea este Ierusalimul“. Am avut anul trecut feridrea să-mi port pașii, cîteva săptămîni, pe ulițele înguste și vechi ale celei mai faimoase dintre cetățile eterne, ca și pe bulevardele ei largi și noi, unind sulșuri și coborișuri, coline și văi, stînci și chiparoși, ceruri însoțite și vîgăuni întunecate. Și iată-mă astfel poposit la hotarul dintre lumină și umbră, la confruntarea dintre linia domoală a orizontului și verticalitatea abruptă a peretelui, la geometria care ordonează deopotrivă natura și artele grafice, în speță gravura. Despre gravură pot spune că îmi este aproape, că m-am deprins, studiînd-o, să-i prețuiesc virtuțile.

Nu aș putea afirma că ea oferă aici o imagine transfigurată a Ierusalimului și a înălțimilor sale, cărora Biblia le zice „muntii“. Aureola acestor muntii, invocată de organizatorii expoziției, joacă rolul unei metafore, e mai degrabă simbolul unei trăiri încercate la poalele Sionului sau pe culmile sale, în inima orașului sau la marginea lui. Gravura care o traduce e rodul unei metamorfoze, rezultatul deghizat al unei promenade prin tînutul misterios al artei, în care Ierusalimul e deopotrivă simțire, și călăuză, istorie și

pretext liric oferit cu modestie de mobilierul banal al odăii.

Pe pămîntul Țării Sfînte, la Tel-Aviv, s-a născut tot în 1932 și Menashe Kadishman. Gravurile sale imbină desenul cu fotografia, în evocarea unui Ierusalim dominat de silueta măsînilor sau de pietrele cenușii ale Zidului Plîngerii. Alternanțe de roșu și albastru, sau de gri și galben — largi pete de culoare, contrastînd pe fondul alb-negru al metropolei, sau pe străvechiul perete patinat al vestigiului solomonian — conferă gravurilor o tensiune stranie, mai dramatică în prima imagine, mai spirituală în a doua.

Poate pentru că e născut în Maroc, de unde a sosit în Israel în 1949, cînd avea șapte ani, Pinhas Cohen Dan recurge la imaginii de o acuzată simplitate, scădate parcă în lumina albă și toridă a unui deșert închis, pe care oaze mari de galben, verde-cenușiu, gri-perlat, roșu și roz — semnificînd construcții și așezări omenești — își proiectează generos prezența. Intregul ciclu de gravuri poartă denumirea „Formă, spațiu și formulă“, tînzînd, aș spune, să ne ferească de analogii posibile cu domeniul literar, și să ne amintească de legitatea limbajului plastic, de soluțiile sale multiple.

Intreaga expoziție vadește un profesionalism de ținută înaltă, o cunoaștere avizată a ceea ce înseamnă rosturile specifice ale gravurii. Se pare că artiștii israelieni — cu toții 16 la număr — preferă imaginea pe suprafețe mari, care solicită privirea provocînd-o, impunîndu-i trama unei desfășurări vizuale ce nu poate fi ocolită. O particularitate, care m-a surprins: de-a lungul unor generații în care gravorul cel mai vîrstnic are 74 de ani și cel mai tînr 37, lumina peisajelor — cu mici excepții — descrește progresiv. Să fie imaginile întunecate ale celor mai tineri — nervul dramatic și uneori contorsionat care le străbate — semnul unei încordări tot mai pronunțate, dictate de cursul istoriei, de neliniștile unei existențe mereu amenințate, mereu în tensiune? Nu în-drăznesc să mă pronunț; constat numai și de altfel „optimism“ sau „pesimism“ sînt noțiuni care în artă trebuie folosite cu grijă și mai curînd ocolite, căci sub semnul lor piscurile creației ating uneori înălțimi la fel de tulburătoare, rîmînd totuși indiferente la miezul cuvintelor.

Cu toate acestea, nu pot să nu fiu marcat de negrul dens, obținut printr-un joc subtil de linii gravate în acvaforte, prin care Saul Schatz, născut în 1944 în Israel, ne prezintă în două lucrări „Pădurea păcii“, poate tot priveliști surprinse de pe înălțimile scunde ale Muntelui Hertzl... Și nu pot să nu fiu impresionat de elocvența duetului agitat al liniei negre, sen-

sibil modulate, care într-o perspectivă ușor plonjantă, fixează convulsia luică a peisajului deluros, văzut din virful unei coline Ierusalimitane, de Mihu. născut în 1948, și el un băștinăș al Sionului. În sfîșit, Raanan Levy, cel mai tînr dintre toți expozanții, un fiu al Ierusalimului, pare să exprime prin întinsul zonelor negre care îi populează

„Abu-tor“ și „Leprozerie“, prin contrastul puternic creat de confruntarea lor cu lumina, un sentiment al vieții poate nu efectiv „tragic“ — cum ar fi spus Unamuno — ci numai d-am aceste lucrări, ca și în cele precedent pomenite, soluții sugestive de echilibru compozițional și de raport îndrăzneț dozat, între masele de negru și alb; ele dovedesc o înțelegere adîncă a limbajului gravurii, a resurselor de c-pune. Aproape că am putea vorbi de tablouri, într-atît alb-negrul imorunută uneori funcțiile culorii, iar dimensiunile ample pe cele ale decorativului mural, văzut prin prisma desfășurării sale în plan.

Aș fi nedrept dacă aș lăsa neobservată o notă care punctează din cînd în cînd gravurile prezentate la Muzeul Colectiilor: aceea a fantasticului, cu înflexiuni uneori spre grotesc. Moshe Gershuni, originar din Tel-Aviv, unde s-a născut în 1936, și Uri Lifschitz, care a văzut lumina zilei în același an într-un kibbutz, sînt fiecare, în viziuni diferite, autorii unor astfel de lucrări, nu lipsite de imbolice simbolice, poate chiar ritual-simbolice. Îi am în minte, de asemenea, pe moscovitul Michail Grobman cu a sa „Cămin“ și „Kaddiș“ (Rugăciunea morților), gravor sosit în Israel în 1971, la 52 de ani. Prin modul strict decorativ cum recurge la tentele plate de culoare, ca și prin dimensiunile mari ale suprafețelor

sale pe mătase. În culorii vii, imbină un anumit simbolism cu forța de atac proprie afișului: te obligă să nu treci indiferent și să meditezi. În expoziție mai figurează Tuvia Zeri, originar din Cehoslovacia și sosit în Israel în 1948, la 29 de ani, Liliane Klatish o pariziancă venită la 36 de ani, în 1969, tunisianul Ofeer Lellouche, născut în 1929 în Franta de unde a luat definitiv drumul Israelului în 1966, sosit aici la vîrsta de 19 ani, și Tamara Rikman, născută la Tel-Aviv în 1934. Ei întregesc, printr-un aport de sensibilitate cu gingașe nuanțe distinctive, imaginea artistului evreu, venit să-și regăsească sorginea în focarul de credințe al lumii, marcat de pămîntul Canaanului.

Radu Bogdan

Om din E.K.G.B.-ul muzical

El a murit de un infarct cind eu plecam dintr-un spital in care imi făcusem E.K.G. la un computer electric care bătuse la capătul analizei: „normales E.K.G.” și doctorul O.O. imi găsi o biată extrasistolă care n-avea cine știe ce importanță, dar... ca de obicei, de ani și ani, cind E.K.G.-ul imi iese bine, cind plec dintr-un spital pe picioarele mele, cind mă doboară plăcerea acelei grozavii de relativitate numită „sănătate”, încep să cînt în capul meu melodiile lui, așa și simbată, simbată pe la prinz, am pornit-o de la „Izvorul Rece” în jos pe bulevard, fredonind mușete „j'aime flâner sur les grands...”, „car je t'aime, t'aime, t'aime”, „trois petites notes de musique”, „voir la rivière gelée...” (asta e pe cuvintele lui Brel și n-o cîntă nimeni!) de la Armenească, am ajuns la „il a roulé sa carosse”, nu mai făcusem de mult un E.K.G., îl refuzam zicindu-mi, cu totul infantil, că nu vreau să lucrez cu E.K.G.B.-ul, doctorul O.O. insistase, hai să văd, mi-a zis, că n-ai nimic, „doctore, eu am fost 20 de ani bolnav de inimă din cauză că eram bolnav la cap” și în fața la P.N.T. (fostul Jockey-Club) am ajuns la „A Luna Park, je suis quelque'un”, tot repertoriul lui mă învădase, nu mai era un imn de slavă a sănătății mele, era altceva — un fel de ciocot al lui în mine, o zbatere a lui printre melodiile sale din capul meu, așa trăiam de o viață cu Yves Montand, de cind alergam la Floreasca, să-l văd prima oară, în palovera lui de prolo, de la el mi-a rămas col-rouléul, humorul în amor, noi ne-am spus și am făcut dragoste cu „atit de fragedă” și „mon amour, mon amour, mon amour, n'importe où, n'importe comment” (fiindcă din cauza blestematului acela, în românește, nu se mai poate spune sincer „te ador!” fără să te busească risul în pînă act 2) ca foarte tîrziu, prin fața P.N.T.-ului (fostul „municipiu...”) să intru în delta aceea de melodie a „frunzelor moarte” și să iugă „et la mer efface sur le sable”, ce naiba se petrecea?, aveam E.K.G.-ul muzical prea intens, aveam o bucurie a vieții lungă cit două bulevarduri bucureștene, cind mai fusesem atit de mult un Yves Montand în mine?, era o reacție miraculoasă, demnă de anul Mozart, care mă ducea spre zilele cind el se îndrăgostise de M.M. de Marilyn Monroe, ca și mine, cind îi luam

apărarea, peste tot, mai ales în fața femeilor măritate, virtuoză și signorale, am fost mindru de melodia lui cu M.M., era o idee de-a mea, „c'est une chanson”, ca seara la TV 5*) să aud că murise, pe la prinz, și toate aparatele EKGB să tacă, să amuțescă, să închidă ochii și eu să-l chem pe Roger, primul prieten pe care să-l anunț că a murit Yves Montand și el, șixagenarul cu care împart de o viață loja Muppetilor, să murmure biruit: „e toată tineretea noastră, Radule!” ca după aceea, pudici pînă la Dumnezeu, să ne batem capul și cîmpii cu Ivașcu dacă ar fi auzit că a murit Yves Montand, of, doamne, mai lasă-ne tandri în refuzul morții — miine, vineri, este ziua lui Roger Câmpeanu, ultimul exemplar al rasei noastre de români care murim după o revistă literară, giugiulind-o pînă la ultimul quadrat, omul care m-a învățat că sănătatea e să mergi, dimineața, pe picioarele tale, de la pat la baie, „c'est une chanson qui nous ressemble”, pe noi, coruptibili la o înspăimîntătoare dulceță a vieții.

*) Nici nu-mi vine să discut ce a spus televiziunea română la primirea veștii. Dacă n-ați auzit sau reținut — mai bine, n-o s-o repet. Vai de capul lor lipsit de tact și dramă — nici anticomunism inteligent și cult nu știu să facă! Bine că a spus-o președintele Mitterrand, cu care Montand nu prea mai vota: „Yves Montand a făcut parte din fiecare familie franceză”.

TELEVIZIUNE

Ucigașul de crainici

SĂ FI VĂZUT dna Neagu, mainea noastră, acel film cu ucigașul de crainici t.v. programat duminică seară? Dacă da, acum e mai liniștită. Și noi, fiindcă în ultima vreme dna Neagu avea aerul terorizat al cuiva care se așteaptă la tot ce poate fi mai rău din partea camerelor de luat vederi instalate în studioul patru.

Di Todan, comentatorul de rugby, întrebunțează în exces superlativale, e adevărat, asta nu-l împiedică însă deloc să fie cel mai bun comentator de specialitate din țară a avut TVR pînă acum. D-sa știe ce comentează (spre deosebire de directorul său, dl Emanueț Valeriu), nu întrebunțează acel ton profesoral cu care predecesorii săi explicau regulile jocului, adormindu-ne între o fază și alta, dar mai ales are talentul de a te face să simți rugby-ul. Prefer superlativale d-sale (pe care, în definitiv, le poate rări cu ușurință) stilului tern al altora.

Fiindcă tot vorbim de excese — dl Ionel Stoica pare vrăjit de frazele pompoase: săptămîna trecută l-am auzit spunînd ceva despre un arc peste timp etc. Lăsînd deoparte stingăcia construcției, metafora cu arcul era printre cele mai frecvent utilizate de textierii „Cîntării României”. N-ar fi rău dacă dl Stoica și-ar căuta modelele stilistice în alte secțiuni ale literaturii, mai puțin deocheate.

Mecul cel mai comentat al săptămîinii n-a fost Steaua—Gijon, ci acela dintre premierul Stoilogan și gazetari, cind cu anunțarea convertibilizării leului. Cu ocazia asta, primul ministru a declarat, oficial, ceea ce multă lume discuta de un timp încoace, că există

un „efect Valea Jiului” în campania-ul prețurilor interne. Dl Stoilogan mi-a amintit de povestea cu scoala castanelor din foc. Dnii Iliescu și Roman le-au pus la copt, iar noul șef al guvernului și-a virit mina după ele. Dacă dl Roman nu le-ar fi lăsat atita timp la incins, urmașul său ar fi fost poate ceva mai zimbitor la întîlnirea cu ziaristii. Ni s-a promis un bilanț al fostei guvernării, în cifre, fără comentarii.

Neavînd alegeri de cîștigat, premierul nu aruncă praf în ochii publicului. De unde evidenta diferență de stil între d-sa și dl Roman. Însă cei care văd în dl Stoilogan un reprezentant al providenței, care ne va scoate la liman cu bagheta sa de economist s-ar putea să se înșele.

Faptul că primul ministru se ferește să vorbească despre efectele provocate de fosta administrație asupra economiei naționale are, poate, o parte bună. Cind nu te poți lamenta, nu-ți rămîne decît să iei măsuri. Ceea ce dl Stoilogan pare dispus să facă. Problema e cite castane sînt în foc la ora asta. Și cite va izbuti premierul să pună pe masă, fără să se frigă.

Liberalismul acestei măsuri, a convertibilizării leului, se pare că ar fi trebuit să ne găsească într-o situație politică mai limpede și cu ceva mai multă valută în visterie (e părerea economistilor, nu a mea). Nefericita propagandă făcută la noi împotriva capitalului străin, pînă la alegeri, a dat tonul unei muzici care ne-a băgat în hora falimentului. Televiziunea, dacă vă mai amintiți, a susținut cît a putut aria „Nu ne vindem țara”, încît, după o asemenea contribuție, ar fi fost normal ca dl Roșianu să fi fost ceva mai reținut simbată seara, cind

ne-a anunțat că o familie de patru persoane trebuie să cheltuiască una mie lei pentru mîncarea pe o zi. Această sumă e, în parte, și opera T.V.R. care a pus umărul, o vreme, la întîrzierea procesului de liberalizare a economiei românești. Despre democratizare ce să mai vorbim...

Nu-i vorba, dna Becleanu a lipsit și simbată, la 7-7; în schimb, la Actualități, lucrurile merg, în mare parte, ca înainte. Deosebirea e că liberalii, care fac parte din guvern, sînt menajați. Restul opoziției reale se bucură de vechiul tratament; știri întoarse tendențios din condei, omisiuni, alăturări rău intenționate etc.

De ce sînt liberalii tratați cu ceva mai mult respect? Cu siguranță nu din pricină că doctrina lor e mai pe placul conducerei T.V.R., ci pentru a se provoca o scindare a Convenției pentru Democrație, înainte de alegeri.

De altfel, există suficiente indicii că actuala conducere a Televiziunii nu intenționează să-și modifice strategia adoptată anul trecut înainte de alegeri. Dacă această conducere nu va fi schimbată la timp, probabil că în campania electorală pentru alegerile locale vom asista din nou la invențarea raporturilor politice și la mistificarea alegătorilor. Dacă opoziția va accepta acest handicap, lucru de care mă îndoiesc, nu cred că merită să ne mai obosim făcînd alegeri.

Și totuși, întorcîndu-mă la filmul de duminică, ce înseamnă tehnică, domnule! Apare, de pildă, dl Valeriu pe micul ecran...

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

Anchetă. Starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin câteva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial va fi mai bun?
8. Ce preț vă avea, în genere, o carte?

DIRECTOR: ION IUGA

1-4. Editura CAPRICORNUS a luat ființă anul trecut, în aprilie. N-au existat manuscrite, decât cele ale directorului, nepublicate până în prezent. Dar imediat am contractat mai multe cărți. Făgăduiala de Fr. Dürrenmatt și Delta sălbatică de Louis Bromfield, ambele în traducerea dnei Petronela Neagoșanu. Pentru Făgăduiala avem și acordul legatarilor testamentari, dar traducerea a fost furată și editată sub titlul Violul de editura Sfinx VR. În luna august anul trecut aveam gata pentru tipar 100.000 de cântece de Milarepa. Numărul de aur ordinea lucrurilor, un eseu semnat de dl. Ion Ciocu, prefăcut de Ștefan Milcu, întâmplări din casa jucărilor, de Bogdana Boeru, Cele șapte călătorii ale lui Sindbad marinarul, repovestite de H. Grămescu și ilustrate de Adrian Ionescu, Peisaj ardelean, de Grigore Popa, un eseu de excepție publicat în Editura Miron Neagu din Sighișoara, Adăpost în deșert, poeme ale subsemnatului, cu cinci desene de regretatul Florin Pucă, o antologie din poezia hindusă și o carte de poeme de Robert Crelev. Trei cărți pentru copii în Biblioteca Andersen și două cărți de colorat de Teodor Bogoi. Inițiasem un concurs pentru debut editorial în poezie, nefinalizat încă din lipsă de

fonduri financiare. Această lipsă acută de bani ne-a împotmolit cărțile în tipografie. Nu avem deocamdată sponsorii. Pentru cei ce doresc să-și reducă veniturile imposibile comunicăm contul editurii noastre: CAPRICORNUS 40.98.20.99.27 BCR, Filiala sectorului 3.

5. Există o cenzură draconică de esență economică. Tipografiile nu acceptă tiraje ce depășesc 15.000 ex., dar impun plata integrală a manoperei și a hârtiei anticipat. În timp ce editurile de stat (până când?) beneficiază de finanțare din partea Ministerului Culturii (și-i foarte bine), editurile particulare se „bucură” de multiple obstacole.

Consider că bibliotecile învățământului, bibliotecile naționale, bugetate fiind, ar trebui să solicite din fiecare titlu de interes cultural și artistic câteva mii de exemplare.

6. Aștept literatura de sertar. Sunt sigur că există, mai ales în aria poeziei, a memorialisticii.

7. Nu poate fi vorba de „un editorial bun”. Încă nu-i definit statutul cărții, al culturii scrise; încă expresia pornografică are cititorii vremii de tranziție. Sufletul este gol. Omul bulversat de viața sociopolitică nu și-a descoperit condiția launtrică, propria sa libertate.

8. Prețul unei cărți? Depinde de prețurile pieței libere, de bursa prețurilor. O carte bună, LEGILE LUI MANU, bunăoară, în ciuda valorii conținute, morala și filosofia epocii sanskrite, nu va depăși prețul unui kilogram de mezeluri. O carte de 200 pagini nu va depăși prețul de 4-5 kilograme de mere sau de cartofi. Dar pentru salvarea cărții trebuie să crească puterea de cumpărare a cititorului; să nu fie obligat, de existență, la opțiune.

Deocamdată salariul cel mai mare, al Președintelui țării, nu depășește 200 dolari. Câtă vreme cititorul nostru are un venit de 20-30 dolari pe lună soarta cărții stă sub semnul întrebării. Exprimă sărăcia oamenilor, iar în contextul acesta, sporește corupția și fac averi escroci.

Calendar

● 5 NOIEMBRIE. S-au născut: Mihail Sadoveanu (1880), Alexandru Siperco (1920), Elena Zarescu (1933), Radu Selejan (1935), Mihail Sin (1942). Au murit: I.C. Visarion (1951), Matei Alexandrescu (1979).

● 6 NOIEMBRIE. S-au născut: Simion Stălnic (1905), Alexandru Mitru (1914), Varró Ilona (1933), Ilie Purcaru (1933), Mihail Zamfir (1940), Victor Niță (1941), Alex. Ștefănescu (1947).

● 7 NOIEMBRIE. S-au născut: Ion Aurel Candrea (1872), Peter Neagoș (1881), Ion Bănuță (1914), Paul Georgescu (1923). A murit AL. Dimitriu-Păușești (1977).

● 8 NOIEMBRIE. S-au născut: Olga Zaicik (1921), Mihail Gavril (1922), Despina-Mihaela Bogza (1924), Dumitru Micu (1928), Ion Brad (1929), Tamas Maria (1930), Dumitru Bălăeț

(1935), Ion Itu (1935), Mihail Diaconescu (1937). Au murit: Gr. H. Grădeanu (1897), Athanase Joja (1972).

● 9 NOIEMBRIE. S-au născut: Ion Codru Drăgușanu (1818), Liviu Rusu (1901), Teohar Mihadaș (1918), Aurel Rău (1930).

● 10 NOIEMBRIE. S-au născut: Ion Clopoșel (1892), Constantin Goran (1902), Katona Szabo István (1922), Ștefan Cazimir (1932), Ovidiu Genaru (1934), Ioana Bantas (1937), Dan Cristea (1942), George Târnea (1945), Werner Söllner (1951). Au murit: Alexandru Odobescu (1895), Constantin Streia (1977), Alexandru Jar (1988).

● 11 NOIEMBRIE. S-au născut: Mihail Davidoglu (1910), Ion Cruceană (1911), Cornelia Ștefănescu (1928), Vasile Rebreanu (1934), Mircea Dinescu (1950). Au murit: Ion Trivale (1916), Nicolae Mihăescu-Nigrin (1951), Pavel Aioanei (1987).

În librării

● Cioran — INDRĒPTAR PĂTIMAȘ. Scrisă între 1940-1944, cartea este ultima scrisă în limba română și rămasă, până acum, inedită. (Editura Humanitas, București, 124 p., 250 lei).

● Pavel Chihala — BLOCA-DA. Roman, ed. a II-a. Prefață de Petru Comarnescu; eseu (Redescoperirea lui Pavel Chihala) de Ion Negoitescu. (Editura Dacia, Cluj, 360 p., 108 lei).

● Maria Petreu — LOC PSIHIC. Poezii. Cuprinde ciclurile: I. Loc psihic. II. Lupta cu ingerul. (Editura Dacia, 124 p., 65 lei).

● Marius Mircu — DOSAR ANA PAUKER. Ediția este alcătuită de Mihail Stoian cu consimțământul autorului. (Editura Gutenberg — Casa cărții, 176 p., 69 lei).

● Cristina Petrescu — OSTROVUL DORULUI. Basme și povestiri cu un Cuvânt înainte de Ana Blandiana. (Editura Ion Creangă, 70 p., 55 lei).

● Andrei Bodiu, Simona Popescu, Calus Dobrescu, Marius Oprea — PAUZĂ DE RESPIRAȚIE. Poezii. Coperta și desenele de Tudor Jebeleanu. (Editura Litera, București, 62 p., 65 lei).

● Bogdan Teodorescu — COPIII TERIBILI NU ÎNVĂȚĂ ISTORIA. Debut în roman. (Editura Albatros, București, 220 p., 78 lei).

● Doru Davidoi — RIDICĂ-TE ȘI MERGI. „Poveste adevărată”. (Editura Cartea Românească, București, 262 p., 65 lei).

● George Grigore — PRIMĂVARA LA BAGDAD. Versuri. (Editura Iacobi, București, 60 p., 65 lei).

● Ion Bolos — IUBESTE-ȚI CLIPA. Roman. (Editura Dacia, Cluj, 180 p., 97 lei).

● Nicolae Neagu — EXERCITII DE-A MURI. Versuri. (Editura Eminescu, București, 104 p., 50 lei).

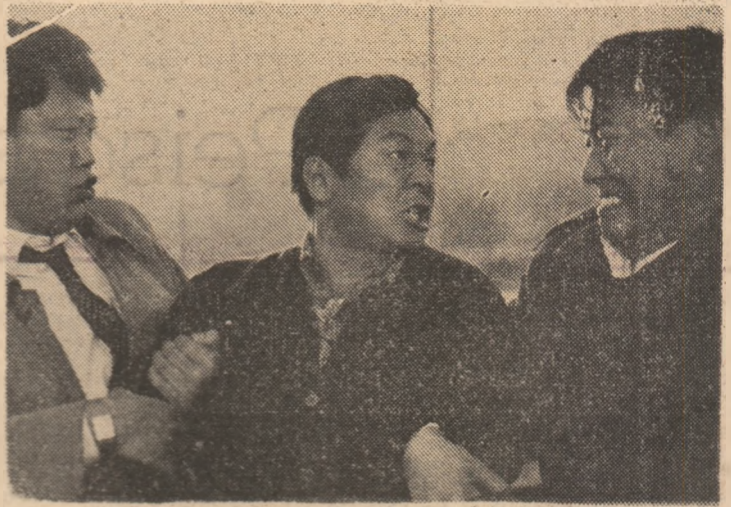
● Calus Dragomir — ODELE MORTII ȘI ALTE POEME. (Editura Eminescu, București, 80 p., 45 lei).

● Oscar Wilde — BALADA INCHISORII DIN READING. În românește de N. Porsena. Reeditare. (Editura Arania, Brașov, 64 p., 38 lei).

● Arnold Bennett — PASAJUL RICEYMAN. Traducere de Al. D. Grigorescu în „Colecția romanului de dragoste”. (Editura Eminescu, București, 270 p., 125 lei).

● Ad. S. Baker — DETECTIVUL DIN CHESTERTOWN. Povestiri. (Editura Cartea Românească, București, 176 p., 75 lei).

● Malcolm Bradbury — UN OM AL ISTORIEI. Traducere de Gabriel Gaftă în colecția „Romanul secolului XX”. (Editura Univers, București, 352 p.).

În premieră film sud-coreean

● Se află în plină desfășurare, la cinematograful Eforie, primul Festival al filmului din Republica Coreea organizat în România. După atâția ani în care publicul nostru a fost servit din abundență cu filme nord-coreene, iată că a sosit mo-

mentul să vedem și filme sud-coreene, ceea ce, nu-i așa, e cu totul altceva. În cursul lunii noiembrie selecția celor 7 filme va fi programată și la Brașov. În fotografie, o imagine din filmul Cocoșelul, incius în program.

Top: Vinzarea cărții...

(Librăria Soroc; Șef unitate: Eugenia Găvozdea, 1-31 octombrie 1991)

1. Jean Bourdier — Comandourile deșertului (Ed. Militară, 45 lei) — 1300 ex.
2. C.J. Chatterji — Filosofia Indiei (Ed. Princeps, 75 lei) — 800 ex.
3. Lawrence Durrell — Tetralogia Alexandriei (Ed. Cartea Românească, 178 lei) — 700 ex.
4. Michal Choromanski — Geologie și medicină (Ed. Cartea Românească, 75 lei) — 600 ex.
5. M. Podkowiński — Hitler și clanul lui (Ed. Coliseum, 87 lei) — 500 ex.
6. Andrei Platonov — Cevengur (Ed. Cartea Românească, 75 lei) — 450 ex.
7. Claude Anet — Drama de la Mayerling (Ed. Românul, 119 lei) — 400 ex.
8. Roy Medvedev — Stalin și stalinism (Ed. Humanitas, 115 lei) — 400 ex.
9. A. S. Pușkin — Dama de pică (Ed. Macedonski, 79 lei) — 350 ex.
10. L. Frank Baum — Vrăjitorul din Oz (Ed. Centrul de Educație, 115 lei) — 200 ex.

...românești

(Librăria Soroc; șef de unitate: Eugenia Găvozdea, 1-31 octombrie 1991)

1. Paul Goma — Arta refugii (Ed. Humanitas, 85 lei) — 1.200 ex.
2. Mircea Eliade — Nouăsprezece trandafiri (Ed. Românul, 80 lei) — 1000 ex.
3. Al. Paleologu — Minunatele amintiri ale unui ambasador al golaniilor (Ed. Humanitas, 175 lei) — 300 ex.
4. Virghil Ierunca — Românește (Ed. Humanitas, 89 lei) — 250 ex.
5. Ion Nistor — Istoria Basarabiei (Ed. Humanitas, 225 lei) — 240 ex.
6. Dan Bogdan — Scorpionul de Durango (Ed. Militară, 25 lei) — 220 ex.
7. Luminița Dumitrescu — Campioana unei mari iubiri (Ed. Sport-Turism, 100 lei) — 200 ex.
8. Eugen Ionescu — Nu (Ed. Humanitas, 65 lei) — 450 ex.
9. Iosif Vianu — Concert la două pian (Ed. Sport-Turism, 79 lei) — 180 ex.
10. George Șovu — Declarație de dragoste (Ed. Iacobi, 55 lei) — 150 ex.

În schimbulurile de documentare și sincronizare a celor două literaturi.

Simpozion Sadoveanu

● Muzeul Literaturii Române a organizat miercuri, 13 noiembrie 1991, orele 17, în cadrul Rotondei 13, o dezbateră pe tema perenității operei sadoveniene cu titlul Sadoveanu — între sacru și profan.

Au participat Z. Ornea, Dumitru Micu, George Macoveșcu, Valeriu Ripeanu, Cornel Simionescu.

Manifestarea este însoțită de expoziția: M. Sadoveanu — arhivă și creație.

Întâlnire de creație

la UNITER

● Vineri, 8 noiembrie, la UNITER a avut loc o întâlnire a oamenilor de teatru cu regizorul canadian de origine română Alexander Hausvater (în imagine) care montează la Teatrul Odeon: Cătușe pe flori de Fernando Arrabal. De pe afișul viitorului spectacol semnalăm: Traducerea: Irina Călin și Cristian Popescu ● Scenografia: Constantin Ciubotaru ● Costume: Viorica Petrovici ● Muzica: Mircea Kiraly ● Coregrafia: Adina Cezar ● Distribuția: Dragoș Pislaru, Florin Zamfirescu, Ionel Mihăilescu, Dan Bădărău, Oana Ștefănescu, Camelia Maxim, Carmen Tănase, Simona Gălbenușă, Mișela Dumitru, Angela Ioan, Marius Stănescu, Eugen Arvunescu, Mircea Constantinescu, Laurențiu Lazăr.

Au participat la discuții Ion Caramitru, președintele UNITER și Alexandru Dabija, directorul Teatrului Odeon.

Expoziție basarabeană

● Centrul de documentare M. Kogălniceanu din Chișinău și Muzeul Literaturii Române din București au organizat expoziția Scriitori basarabeni în viziunea artiștilor plastici basarabeni. Sint expuse lucrări semnate de Mihail Bețian, Elena Bontea, Sergiu Cucuc, Aurel David, Gh. Jeancov, Valentino Rusu Ciobanu, Igor Vieru.

Manifestarea, la care participă artiști plastici, scriitori, cercetători, muzeografi, se încadrează

Tg. Jiu: concurs de creație literar-artistică

● În zilele de 14, 15, 16 noiembrie a.c., la Tg. Jiu va avea loc, la Casa de cultură a Sindicatelor, Ediția a XII-a a Concursului interjudețean de creație literar-artistică **Imn virstei tinere** (proză, poezie,

interpretare, muzică Folk). Textele vor fi primite de la concurenți din întreaga țară până la data de 10 noiembrie, purtând un motto. Masa și cazarea vor fi suportate de organizatori.

Peisaje după bătălie

■ JUAN GOYTISOLO, născut la Barcelona, la 5 ianuarie 1931, este, poate, autorul spaniol contemporan cel mai cunoscut pe plan internațional. Debutază în 1954 cu romanul *Juego de manos*, iar în 1955 romanul *Duelo en el Paraíso* îi va aduce consacrarea prin premiul criticii spaniole. În 1956 se autoexilează la Paris. Romanele amintite împreună cu trilogia *La mañana efimera* și cu volumele *Campos de Nijar* (1960), *La isla* (1961), *La chanca* și *Fin de fiesta* (1962) fac parte dintr-o perioadă de tranziție în care autorul își caută un nou limbaj și adevărata identitate care se vor manifesta din plin în *Viotoarele lucrării*: *Señas de identidad* (1965), *Reivindicación del conde don Julián* (1970), *Juan sin tierra* (1975). Aceste căutări culminează cu volu-

mele *Makbara* (1980) și *Paisajes despues de la batalla* (1982) din care sînt alese și cele trei „tablouri” de mai jos. Despre volumul *Paisajes despues de la batalla*, Mario Vargas Llosa scria: „Juan Goytisolo este unul dintre scriitorii contemporani cei mai riguroși și mai originali. Cărțile sale sînt un straniu amestec de autobiografie neîndrăitoare, de demascare a mitologiilor și fetișismelor conformiste, de explorare pătmasă a periferiei Occidentului — în particular a lumii arabe, pe care o cunoaște în profunzime — și de îndrăzneț experiment lingvistic. Toate aceste caracteristici se desprind din *Paisajes despues de la batalla*, operă incitantă și apocaliptică.”

Interpretați-l corect pe Marcuse

DINTR-O dată, revoluția. Nesfârșita și pînă acum răbdătoare coadă de spectatori care așteaptă cu progenerurile mult rivnitul moment de a intra la Rex se puse în mișcare, împinse barierele metalice, manifestă o indisciplină crescîndă, huidui, urlă sloganuri, invadează carosabilul, stabili contact cu trecătorii, își proclamă plingerile și revendicările, fraterniza cu cine părea că simpatizează cu cauza lor, îi certă pe recalitranti și pe cei ce își se opuneau, ridică pumnul, întonă imnuri, dădu cu pietre în mașini. Agitatori travești în rătoii Donald, Pluto sau Mickey Mouse se infiltară în mulțime, distribuiri manifeste incendiare împotriva celor aflați la putere, ținură discursuri elocvente masei, dezvăluind stadiul lor de alienare și mizerie, nedreptatea generală care caracterizează sistemul, proclamînd nevoia imperativă de schimbare, cucerirea unei lumi noi și armonioase, a unei societăți deschise visului și speranței, într-un cuvînt, accesul la acea dinamică ce impulsionează bruscă accelerare a istoriei, dă un salt calitativ zilei de miine și substituie realitatea unui prezent cenușiu și mizer cu un model deja existent pe alte latitudini, în tehnicilor fabulos: Disneylandia. Înflăcărată de discursurile provocatoare, mulțimea începe să spargă vitrine,

să răstoarne autobuze și furgonete, să smulgă pietre de pavaj și coșuri de hirtii, să taie copaci, să improvizeze baricade, să pregătească cocteiluri molotov, să infrunte forțele represive. Pentru a evita o posibilă identificare în fotografii, micii capi își acoperă chipurile cu măști de ursuleți, iepurași sau veverițe: vor da foc lăzilor de gunoi și cauciucurilor, vor arunca proiectile spre brigăzile de șoc ale jandarmeriei înarmațe cu gaze lacrimogene și aparate de scuturi și căști. Bulevardul s-a transformat într-un imens cimp de luptă, plin de furie și zgomot. În timp ce donaldistii și dumbiștii mai radicali ocupă și jefuiesc localul respectabilului perioadă guvernamentală din colț — această Omenire care atît de admirabil reprezintă idealurile și dorințele micii, unidimensionalei burghezii —, grupul de suporteri ai lui Bambi sau ai celor o sută unu dalmatieni respinge dușmanul de clasă spre moderna clădire a Poștei, acceptă din motive strategice ajutorul grupurilor minoritare și potențial periculoase — pe care va trebui să le elimine mai tirziu, odată ajuns la putere — partizanii ai moțanului Fritz sau ai lui Asterix, mobilizează energii și se pregătesc pentru asaltul final la Palatul de Iarnă. Refugiat în grota sa, ferit de bombardamente și incendii, perspicacele guru al imparabilei revoluții a anilor optzeci consultă astrele pentru a stabili momentul favorabil realizării idealului disneyan: idele din mai.

Prezentare și traduceri de Doina Lincu

Egocentrism democratic

Cel mai bună soluție: să rămânem la dorințele masei alegînd în mijlocul suprema persoana cea mai aptă pentru a le reprezenta: un om capabil să asculte vocea poporului, să se cunoască aspirațiile și dorințele, să se identifice pe de-a întregul cu el. Care să spună: eu sînt poporul, și să dialogheze cu acesta prin el însuși, în oglinda, care să elimine orice bănuială de contradicție dintre ei prin excluderea instanțelor intermediare: care să și asume cîl nemărginit al mulțimii, să asigure fără probleme progresul și fericirea acesteia. În concluzie: mincind, inghițînd, bind, îngrișîndu-se, extinzînd limitele corporale pînă la ultima gaură a curelei și apoi rupînd-o: o mare victorie a masei: înmuțînd cutele de grăsimi de sub bărbie, de la stomac, de pe coapse, de la burtă, de pe șolduri: noi cuceriri populare! Dezvoltîndu-se din ce în ce mai mult, crescînd în volum și circumferință, nemaiputîndu-și vedea partea inghinală datorită diametrului incredibil al corpului: tot atitea succese ale masei populare, motiv de sărbătoare și bucurie! Dilatîndu-se ca un balon aerostatic, stabilînd noi planuri de dezvoltare și expansiune, atîngînd țeluri considerate imposibile de atins, ascultînd aclamațiile mulțimii strigătele de: A totnututronic părinte, Conducător, Comandant Suprem, Călăuză, Binefăcător, Rigid în barbă și descifrînd voința suverană în porțile viinturii și ghiorăituri, Cîntărîndu-se frecvent în public și demonstrînd că balanta se dezechilibrează puternic în mijlocul arlaunzelor și ovațiilor mulțimii infierbîntate.

Îmbinați utilul cu plăcutul

AȘTEPTîND cataclisme și schimbările ambientale care vor veni pe capul nostru, nu vă lăsați coplesii de apatie, nici nu vă abandonați unui fatalism nesămatos: echipa noastră de sociologi a conceput pentru dumneavoastră o vastă gamă de propuneri pozitive, cu ajutorul cărora să aveți o preocupare și să vă petreceți în mod plăcut timpul liber, de la inventarea a tot felul de gadgeturi și jocuri ingenioase pînă la programarea lecturilor lunii. De exemplu, procurați-vă o ureche electronică prin care veți putea asculta și înregistra orice conversație, la un aparat de radio, pe o distanță de cinci sute de metri, fără a trebui să vă deplasați de la locuința sau biroul dumneavoastră. Surprindeți-i cu microfonul dumneavoastră indiscret pe vecini în intimitatea lor, descoperiți-le părerile și secretele, aflați cu certitudine ceea ce gîndesc într-adevăr despre dumneavoastră. Controlați de la distanță discuțiile angajaților dumneavoastră, confidențele și insultele soției dumneavoastră, moșciile scăpate servitoarei, fără să vrea. Datorită microaparaturii dumneavoastră de supraveghere cu fidelitate și precizie, vă veți bucura de marele avantaj de a vă cunoaște forul interior și de a pătrunde în cel mai tainic colțșor al gîndurilor dumneavoastră, de a exploata în foiosul propriu masa de date și informații pe care vi le procură urechea dumneavoastră ternă. Satisfaceți-vă legitima curiozitate îmbinînd utilul cu plăcutul: brusca intensificare a posibilităților perceptive vă va aduce puțină bucurie în această perioadă de nesiguranță planetară apropiată de sfîrșit.

Sculptură de MARIANA ANDREI

BERNARD PIVOT ȘI...

„Biblioteca ideală”

SUB conducerea lui Bernard Pivot, directorul revistei *Lire* (fost redactor mulți ani la *rind*, al emisiunilor t.v. „Apostrophes” la Antenne 2), a apărut o carte masivă: *Biblioteca ideală*, care a selectat, pe domeniul de creație literară, cele mai valoroase cărți, în trei ranguri calitative: cite un set de 10, 25, 49 de opere universal valabile.

Din munca efectivă a echipei lui Pierre Bonconne și a redacției revistei *Lire*, din experiența dezbaterilor memorabile, a rezultat această carte unică, de peste 650 de pagini, împărțită în 49 de capitole. Selecția biografică „asă”, pentru fiecare capitol local 50 liber pentru a fi completat de cititorii volumului, după ce au parcurs listele cu cele mai importante cărți, în viziunea autorilor. Evident: selecția, oricît ar fi de riguroasă — și P. Bonconne spune că au fost consultați vreo 100 de specialiști în materie —, este contestabilă rămînd însă un ghid excelent pentru orice iubitor de lectură, mai ales pentru tineri. În afara titlurilor indicate și comentate, fiecare coloană din dreapta conține opiniile, comentariile personale, intervențiile ale unor scriitori de prestigiu, care fac și ei o selecție subiec-

tivă, ce poate fi confruntată cu lista autorilor acestui volum de bibliografie, așezate pe domenii și în ierarhii triple. Prin selecție de loturi de cărți fundamentale obținem întii 490 cărți, (49x10), apoi 1225 și în fine un lot amplu de 2401 (49x49).

Vom spune, parcurgînd cu satisfacție intelectuală, volumul de față, că *Biblioteca ideală* aduce în fiecare capitol nou-tăți, chiar surprize instructive pentru continua îmbogățire spirituală a celor interesați de resursele infinite ale creației literare.

CE români figurează în această selecție riguroasă, în care au pătruns atît de puțini dar atît de mari autori? Privese indicele: cel mai apreciat scriitor român — la nivelul culturii actuale — este *Mircea Eliade* care figurează în trei capitole diferite, în primele două la nivelul cel mai exigent al selecției, adică printre cele 10 cărți de valoare mondială; în al treilea capitol, — printre cele 49 de cărți alese pentru această „Biblioteca ideală”. Al doilea, *Eugen Ionescu* se află înscrise în două capitole, la loc fruntaș: printre primele 10 cărți și apoi printre cele 25; *Emil Cioran* este în serla celor 10 cărți mari, *Panaît Istrati* în capi-

tolul cu 49 de opere alese; *Tristan Tzara* în cel cu 25 de cărți, deci rangul II al selecțiilor. Și o surpriză istorico-literară: clasicistul român, colegul nostru de Universitate, *Eugen Cizec* e prezent aici cu al său „*Neron*”, monografie apreciată și tradusă la Paris în 1982, reținută printre cele 49 de opere înscrise la capitolul „*Marele figuri ale istoriei*”.

Sînt de reținut cele câteva aprecieri asupra cărților de autori români, incluse în *Biblioteca ideală*. Iată un superlativ despre romanul *Noaptea de sinziene*, în prima versiune franceză (sub titlul *La forêt interdite*) a lui Alain Guillemmou: „*Mircea Eliade* este cunoscut mai ales ca istoric al religiilor, dar el este, de asemenea, autorul unei opere literare pe care acum, tirziu, începem s-o descoperim drept extrem de importantă. *Pădurea interzisă* (titlul francez) este desigur romanul său cel mai ambițios și mai realizat. Eliade întrețese, cu mare măiestrie artistică, analiza destinelor individuale cu zugrăvirea unei societăți agonizante, exaltînd de-a lungul ficțiunii sensul sacralului”. Într-adevăr, opera de romancier a lui Eliade a început să fie mai bine cunoscută abia la începutul anilor '80 —, cînd au apărut *Mlle Cristine*, *Les Houligans*, *Noce au paradis* ș.a. *Noaptea de sinziene* figurează acum printre primele 10 romane ale lumii, într-o selecție străină.

Tot în categoria cea mai înaltă, de 10 cărți esențiale ca valoare mondială, se află *Istoria credințelor și a ideilor religioase* (Payot, I, 1976), 3 vol; (tradusă și la noi); o a treia carte, *Făurari și alchimisti* (1956), e printre cele 49 de cărți alese pentru capitolul: „*Rituri, obiceiuri și legende*” (p. 544).

Eugen Ionescu e clasat cu 2 opere dramatice în rangul I al selecțiilor *Bibliotecii ideale*: *Cîntăreața cheală* și *Lecția* (1950-1951), în capitolul: „*Risul*” (p. 574), piese prezentate astfel: „De mai mult de 30 de ani, pe afișul aceluiași teatru, acela din Huchette, la Paris, *Cîntăreața cheală* nu e numai una din capodoperele teatrului absurdului, ci și o dezlănțuire burlescă a unui savuros joc de cuvinte”. Iar *Rinocerii* din lotul de 25 de opere (cap. „Teatru”), cu indicația anului 1958, piesă cunoscută demult și la noi, e însoțită de precizarea: „Seful teatrului absurdului ne propune, cu această capodoperă, viziunea unui sistem totalitar în care flece om se transformă în rinocer: coșmar grotesc și avertisment al unui maestru al teatrului contemporan” (p. 327).

Printre primele 10 cărți ale cap. „*Literatura în fărime*” figurează *Tratatul de descompunere* al lui *Emil Cioran* (1949), iar *Panaît Istrati* e prezent cu o singură carte, în lotul al doilea de valori consacrate, de 25 de cărți capitale, pentru cap. „*Literaturi ale Mediteranei orientale*...” E vorba de *Kyra Kyralina* (1924).

Tot printre cele 25 de cărți ale capitolului ciudat numit „*Distorsiuni*” e așezat *Tristan Tzara* cu *Opere complete* (1975-1982) — comentate astfel: „De la Dada la cercetarea erudită, via scrisul automat, suprarealismul, colajul... un frumos parcurs în experimentul poetic” (p. 279).

Biblioteca ideală e o carte temeinic alcătuită în toate compartimentele selecției ample, și poate servi ca un ghid pentru lecturi esențiale. Ar trebui tradusă și la noi...

Gh. Bulgăr

Yves Bonnefoy

LA începutul acestui an, Yves Bonnefoy a publicat la Editura „Mercure de France” o nouă plachetă de poeme: *Début et fin de la neige*. Față de cărțile precedente, pare că nimic nu s-a schimbat în esență. Poetul continuă să scrie la frontiera dintre vedere și viziune, unde lumea obiectelor palpabile trece, ca și imponderabil, în contemplație și reverie. Zăpada de acum adaugă unui univers imaginar ce asociază mereu lumina cu umbra, somnul și trezia, litera scrisă și semnălele lucrurilor din preajmă, încă o sugestie a purității fragile și a efemerității instruind, paradoxal, despre durată și permanență. Zăpada — ca și poemul: fulgi și cuvinte ce se string, se destramă, „umbre limpezi”, și „umbre de metafore”, scrisoare cu cerneala albă lăsină să se străvadă înțelesul elegiac al trecerii care rămâne.

Altminteri, și în poemele din începutul și sfârșitul zăpezii, Yves Bonnefoy rămâne fidel opțiunii sale inițiale pentru o simplitate a discursului de natură să universalizeze, simbolic, date ale imediatului epurat, cum spunea odată, de „clamorile vorbelor exterioare”. „Preț are doar transparența” — nu se spune din nou; deschidere, prin intermediul „prezențelor elementare”, către o realitate mai profundă, a rezonanței în spirit a lumii.

Prima ninsoare-n dimineața asta,
Devreme. Ocrul și verdele
Se-adăpostesc sub copaci.

A doua, către-amiază. Nu rămân
Din culoare decît acele de pini
Ce cad și ele, uneori mai dese
Decît zăpada.

Apoi, mai către seară,
Biciul luminii zace-n nemișcare.
Umbre și vise cîntăresc la fel.

Un pic de vînt
Scrie cu virful piciorului
Un cuvînt de dincolo de lume.

Puțină apă

Fulgul acesta
Ce mi se-așează pe mină, aș vrea
Să-l înveșnesc
Făcînd din viața, din căldura mea,
Din trecutul meu, din zilele mele
de-acum,
O clipă doar: clipa asta, fără hotare.

Dar iată, el nici nu mai e
Decît un pic de apă care se pierde
În ceața trupurilor
Ce merg prin zăpadă.

E încă vară

Înainte prin zăpadă, am închis ochii,
Lumina știe însă să străbată
Prin pleoapele poroase, și bag de seamă
Că-n vorbele-mi e tot zăpada-n
Virtejuri, ce se stringe, se destramă.

Zăpadă,
Scrisoare regăsită, ce-o desfaci,
Cerneala i-a albit și-n semne
Se vede bine stingăcia minții
Ce nu știe decît să încilcească
Umbrele limpezi.

Și-ncerci ca să citești, nu-nțelegi cine
Întrebă de noi în memorie,
Decît că-i încă vară; și că vezi
Cum frunze stau sub fulgi, și se ridică
Din lutu-absent căldura ca o ceață.

Par o mulțime de e muți într-o frază.
Simți că nu le ești dator
Decît cu niște umbre de metafore.

Parcă ar fi,
De îndată ce ninge mai des,
Niște miini refuzînd alte miini

Dar care se joacă cu degetele
Pe care le refuză.

Fulgi,
Borboațe fără urmări ale luminii.
Vin una după alta, după altele, ca și
cum
Să-nțelegi n-ar mai avea nici un rost
și, cu atît mai mult.
Să rîzi.

Cum bine zicea Aristotel, undeva
În Poetica lui atît de greșit cîlită,
Preț are doar transparența,
În fraze precum un zumzet de-albine,
Precum o limpede apă.

De natura rerum

Lucrețiu știa:
Deschide șipetul, vei vedea,
E plin cu-o zăpadă
Învirtejită.

Iar uneori doi fulgi
Se întîlnesc, se-mpreună,
Ori unul se-nțoarce, gingaș,
În puțina-i moarte.

Cum se face că se luminează
În citeva cuvînt,
Cînd unul nu-i decît noapte,
Și cellalt, un vis f

De unde vin umbrele-acestea două
Care se duc, rîzînd,
Iar una e-nfoliată
În lină roșie f

Găteala

Ninge. Suflete, ce voial
De n-ai avut o naștere veșnică f
Iată, ai acum
Pentru moarte, chiar o rochie de
sărbătoare.

O găteală ca în adolescență,
Dintre cele pe care le apuci cu miini
grijului,
Căci pinza-i transparentă și rămîne
aproape
De degetele care-o deslășoară-n
lumină,
Se știe că-i șubredă precum iubirea.

Însă corole, frunze-s brodate pe ea
Și muzica se și aude
În sala vecină, luminată.
O tainică înflăcărare te ia de mină.
Te duci, cu inima bătînd, în zăpada
cea mare.

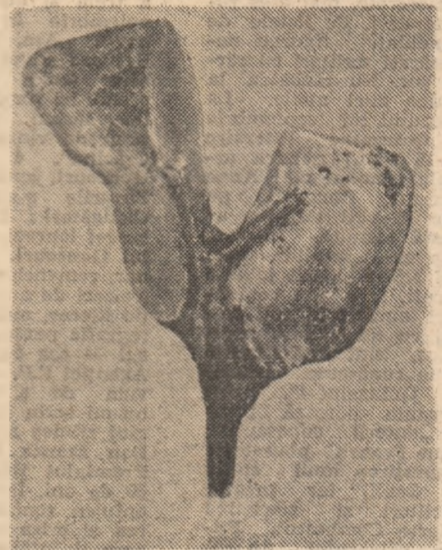
Noli me tangere

Șovăie fulgul în cerul albastru,
Iarăși, ultimul fulg din ninsoarea
mare.
Și-i ca și cum ar intra în grădină cea
care
Va fi visat într-adevăr cine-ar putea
să fie
Privirea asta, acest zeu simplu, uitînd
De mormînt, fără alt gînd decît
fericirea,

Fără alt viitor
Decît risipirea-i în albastrul lumii.

„Nu, nu mă atinge”, i-ar spune el,
Ci chiar e spune nu, ar fi lumină.

Prezentare și traduceri de
Ion Pop

Sculptură de GABRIELA MANOLE ADOC

CRONICA TRADUCERII

O petardă udă

Motto: „Infirmière à Saint-Antoine / Monique 21 ans s'empoisonne / Elle avait des angoisses existentialistes” (L'Humanité, 22.07.'52)

ÎNAINTE de a fi carte de literatură. *Greața* a fost un îndreptar de mentalitate și un manifest. În occidentul deceniilor cinci și șase, franchețea agresivă a lui Sartre a convertit generații, ba chiar le-a scos în stradă. Alături de marxism, ideologia hippy, piesele lui Ionesco, *Străinul* lui Camus ori versurile Beatles-ilor, jurnalul lui Antoine Roquentin a contribuit serios la formularea back-ground-ului doctrinar al efebocraților parizieni din mai '68. Căci, deși evitau (și pe bună dreptate) „tovărășia” vîrstnicului papă al existențialismului, studenții sorbonezi se ridicaseră totuși împotriva academismului șterp și umanismului înocrit al Auto-didactului din *La Nausée*.

Astăzi, în timpurile postmodernismului crepuscular, *Greața* îmi pare însă o carte datată, epuizată de comentarii, incapabilă de a-și mai lovi cititorul în moalele capului. Adevărul e că insolitele mărturisiri ale intelectualului dezabuzat și însingurat și-au pierdut cam de multor farmecul clandestinității. Într-un occident ieșit din crisparea politică și culturală cauzată

Jean-Paul Sartre, *Greața*, traducere de Alexandru George, prefată de Irina Mavrodin, Editura Univers, 1990.

de alternativa comunistă, confesiunea prezumțioasă, pretins șocantă — cînd șocul, cel puțin în cultură, este deja un element al tradiției, iar valorizările apusene nu prea trec de „interesant”, „exotic”, „drôle”, sinceritatea de bastard, ostentativă, individualismul mistic trădează o încrîncenare belică desuetă.

Cititorul actual, dispus să intre în joc, să pună pariuri cu autorul și cartea sa, respinge însă relația de forță cu un textier care urmărește prin mijloace „neloiale” și „brutale” — cum ar fi autoscopia „abuzivă” și „cinică” — prozelitismul sau fie și numai ciștigarea unui rudimentar război al autorității. Am putea spune că publicul avizat nu mai răspunde la provocări paralterare ce nu conțin însemnate doze de ironie și autoironie, garante ale punerii de acord a scriitorului și lectorului în privința caracterului ludic și decomplexat al literaturii. Or, amicul Roquentin pîndeste încăpăținat, perfid și subversiv la răscrucile textului, ca să-și desfacă brusc pelerina de pe trupul gol, întru epatarea burghezului consumist: „Plecînd, îmi dau seama că mai am în mîna stîngă cutitul de desert. Îl arunc pe farfurie care începe să zăngăne. Străbat încăperea în mijlocul tăcerii. Nimeni nu mai mîncă; toți mă privesc, și-au pierdut pofta de mîncare. Dacă m-aș îndrepta spre tînăra femeie și aș face „Hon” ar începe să urle, sînt sigur. Și nu meriță. Cu toate acestea, înainte de a ieși, mă întorc și-i las să-mi vadă

figura, ca să și-o poată grava în memorie”.

Diaristul (diarismul) sartrian arată acum aproape la fel de „bățos” și deficitar în ceea ce privește simțul ridicolului ca bătrînul soldat japonez care amenința cu furie senilă, de pe plaja sa pustie, la 40 de ani de la terminarea războiului al doilea, iahturile americane închiriate pentru croaziere de plăcere.

De altfel, spontaneismul sau imanentismul („realismul brut al subiectivității”) — pandantul stilistic al mișcării exhibiționistului din grădina publică —, practicat de Sartre, nu este nici pe departe „le seul mode honnête du discours” (Georges Raillard). În primul rînd fiindcă dexteritatea și acuitatea confesivă reușite zilnic de Roquentin sînt extrem de suspecte în cazul unui ins ales, chipurile, pentru a trăi extazul orîbil al existenței. Revelațiile, dacă sînt veritabile, nu pot fi comunicate stenografic (unde mai pui că, descriîndu-și viziunile atroce, eroul „brodează” cu aplomb unui Cyrano: „mase monstruoase și moi, în dezordine — goale, de o nuditate înșăimîntătoare și obscenă”; „horcăitul fericit al unei fintîni”; „ideile voluminoase și fade”; „ignobilă marmeladă” etc.).

Nici mai „cinstit”, nici mai „necinstit” decît alte strategii ale discursului, jurnalul (de orice fel) este la urma urmei mult mai lesne de scris în raport cu o ficțiune tradițională bunăoară, ce pretinde din partea scriitorului un plus de antrenament și abilitate literare.

Finalul cărții aduce cu sine tentativa unei infatuante mîntuirii individuale în vîzul colectivității. Dar maxime de genul „J'écis donc je suis” ori „Arta dă sens vieții” — biete relative demodate — nu pot-contrabalansa insurgența textului ce pare, iată a-i scîoa autorului din mină. După ce ai ajuns la constatarea acută, viscerală a lui „J'existe, c'est tout”, nu poți mai simți salvat ascultînd o arie de jazz. Asta bineînțeles dacă te temi de un rusinos verdict medical sau de acuza că-l pastisezi pe David Lynch „Love me tender love me true” și „Some of these days you'll miss me” și, cred, aceeași eficiență. Și mai cred, inspirat de O. Henry, că a sosit timpul să vină liftorul și să-l anunte pe domnul Roquentin că sud-americanul Che Guevarra a murit acum vreo treizeci de ani.

Mihail Iacob

Goncourt și Rénaudot : loteria premiilor literare

● In fiecare an inceputul toamnei, așa numita la rentree, este pentru scriitorii francezi de toate virstele, debutanți sau consacrați la care se adaugă și cei străini tradusi în franceză, începutul unor mari emoțiilor, dacă sint prezenti în librării, încep pregătirile pentru acordarea marilor premii care, chiar dacă unele sint simbolice material — ca Premiul Goncourt — aduc o consacrare laureatului, o mare deschidere spre viitoare. Din Goncourt-ul de anul trecut Les champs d'honneur de Jean Rouaud s-au vindut 500 000 exemplare. Cititorul se apropie, caută cu mai multă încredere o carte investită cu un premiu literar. Pronosticurile au fost multe, variate, discret-secrete, mai ales recomandări. Pe listele de „candidați” figurau ne-numărați scriitorii cu cărțile lor. Nu răzbătea la lumina zilei nimic. La începutul lui septembrie La Quinzaine littéraire (1-15 sept.) publica articolul semnat de Anne Sarraute, Romanele pe care le veți citi în această toamnă, în care nota că „recolta” este mai scăzută decit în anii trecuți. „Nu sint romanieri laureați în anii trecuți cu un premiu prestigios, sint însă multe nume cunoscute cititorilor Quinzaine-ii”. Anne Sarraute notează printre „autorii cunoscuți”: „Dan Franck povesteste Despărțirea unui cuplu (ed. Seuil)” iar printre „scriitorii și ziaristi”: „Pierre Combescot, Fiicele calvarului, un roman picaresc în care se întilnesc, în Parisul ocupației și de după război, personaje infățisate în culori tari (ed. Grasset)”. În numărul următor al

revistei la rubrica Bibliografie (a cărților toamnei, n.n.) mai allam cîteva amănunte nu lipsite de interes despre cei doi scriitorii amintiți de ea, înșiruiți împreună cu alții acum, în ordine alfabetică. „Pierre Combescot, Fiicele calvarului (Les Filles du calvaire), de autorul Funerariilor sardelei — Premiul Medicis 1986”, o cronică în Magazine littéraire („un roman metafizic în care binele și răul se înfruntă în mai multe existențe”); „Dan Franck Despărțirea. „Intr-o zi nu-i vei mai întilni mina, degetele”. Premiul primului roman în 1980 pentru Colendele grecești”. Atit. Surprizele încep. Academia Goncourt ia hotărîrea să schimbe data decernării premiului din a treia zi de luni din noiembrie în prima (4 nov.). „Așa, comemorează Bernard Pivot în revista Lire (oct.) și celelalte premii își vor devansa datele, lăsînd mai mult timp de vânzare pînă la Crăciun”. 4 noiembrie Goncourt, apoi Rénaudot. Zărurile s-au aruncat. Cîștigători: Pierre Combescot laureat al Premiului Goncourt. Cincuagenar, romancier, de peste treizeci de ani temut critic literar, muzical și coregrafic pentru care scrișul — așa cum declara Agenției F.P. — este „nevoia de a trăi. Dacă nu-mi scriu cele trei pagini zilnice sint pierdute”. Dan Franck laureat al Premiului Rénaudot. La 39 de ani, în cel de al optulea roman Despărțirea și criza cuplului pe care îl infățisează cititorilor i-au fost benefice. Pînă la publicarea acestei știri au mai urmat alte premii și alți premiați pe care îi vom anunța cititorilor noștri.

Intr-o lumină crudă și amară

● „Am vrut să fac doar operă de istoric”, îi declară Gilbert Joseph, autorul cărții Une si douce Occupation... Simone de Beauvoir et Jean-Paul Sartre 1940-1944 (Ed. Albin Michel) lui Maurice Nadeau, care îi prezintă lucrarea în La Quinzaine littéraire nr. 585 16-30 sept. 1991. Autorul și-a propus să demonstreze că Sartre (evident, nu mai mult decit prietena sa, Simone de Beauvoir) nu a fost în Rezistență. Mai mult, atit ca profesor cit și în activitatea scriitoricească, nu a manifestat nici cel mai mic semn de revoltă contra ocupantului.

„Un pamflet sau o operă polemică?”, se întreabă criticul. „Poate că da, dar nu în formă, căci este vorba de o cronică istorică, de analiză a trecutului care, fără a evita comentariul, acumulează fapte, dovezi, administrează probe, recurgînd la arhive și chiar rapoarte de poliție.” În 1972, Gilbert Joseph a publicat o carte la fel de crudă și amară — Combattant à Vercors — despre propria sa participare (licean fiind), la mișcarea de Rezistență din acea localitate, pînă la masacrarea acesteia. (În imagine, Jean Paul Sartre și Simone de Beauvoir).

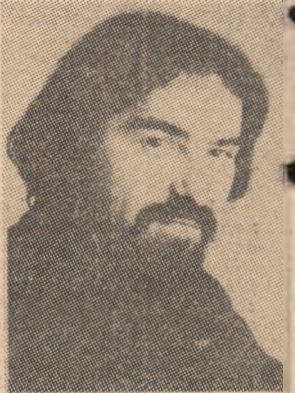
Pasiunea lecturii

● Fureur de lire este titlul unei manifestări culturale inițiate în Franța, în 1969, obiectivul ei principal fiind pasiunea pentru lectură: mai precis, de a răspunde pasiunii unora și a trezi altor interesul pentru lectură. În acest an, în zilele de 19 și 20 octombrie au fost programate expoziții colocolii, întilniri, întâlniri de obișnuitele vânzări de carte, și cafele literare pentru toate gusturile și în toate orașele. La Paris, un număr de 40 de scriitori străini, între care Jorge Amado, William Boyd, Lidia Jorge, Wole Soyinka, Alexandr Zinoviev, s-au in-

tilnit, la Centrul internațional al Congreselor, cu traducătorii lor, Marsilia, Terrasson, Toulouse și-a sărbătorit pe Georges Perec, Jean Giono și, respectiv, Armand Gatti. Sărbătoarea cărții de la Saint-Etienne a avut în prim plan celebrarea lui Rimbaud, aceea din Aix-en-Provence a propus întilniri cu scriitorii din Cehoslovacia. Biblioteca Națională și-a deschis sălile de lectură în acele zile sub semnul poeziei: prezentînd o Antologie a celor mai frumoase pagini manuscrise de poezie (Ed. Laffont). (MAGAZINE LITTÉRAIRE, octombrie)

Adio Frank Capra

● Frank Capra, unul din „uriași” Hollywoodului, a trecut în eternitate. A fost primul realizator care și-a văzut numele trecut — o mare onoare — în fruntea a fișului. Fiul unui țaran sicilian emigrant, „numele îmi anunță titlul” spunea în memoriile sale, inginer chimist, realizează primul film în 1922, după un poem de Kipling, The ballad of Futhah Fischer's Boarding house. Filmul avea numai o bobină, operator era un realizator de reportaje, iar actorii nu erau profesioniști. Celebru director al studiourilor Columbia îl angajează. Așa începe seria unor filme devenite celebre, printre care Blondina platinată, Extravaganțul domn Deeds, Orizonturi pierdute, Domnul Smith în Senat. Folosește din plin „bogăția” cineastilor americani: libertatea artistică de a arăta prin filme, lumii întregi, greșelile americanilor. „Își conducea personajele către cele mai profunde situații umane, adesea disperate, implinînd totuși un miracol, acela de nu ne pierde încrederea în viață cînd păraseam sala de spectacol”, spunea despre el François Truffaut. Filmele „sociale” au început în 1935 avînd „ceva de spus publicului”. Au urmat ne-numărate atacuri, senatorii — acuzîndu-i de ridicularizare — fasciștii, de cinism. Frank Capra a slujit libertatea, libertatea democrației, asumîndu-și libertatea creației, lîncînd împotriva studiourilor, băncilor. „Ceea ce îi interesează în special pe oameni sint oamenii” spunea Capra iar John Ford în prefața la memoriile lui scria: „Frank Capra este un om mare, deosebit, un mare american, este o sursă de inspirație pentru cei care cred în visul american”. (PREMIERE, noiembrie).

Stagiune muzicală

● Inceputul stagiunii muzicale pariziene a marcat concomitent mai multe evenimente, greu de urmărit atit de criticii de specialitate cit și de publicul meloman. După ce în stagiunea trecută a prezentat la Paris Dama nașuneia lui Faust de Berlioz, Orchestra Philharmonia din Londra a revenit acum în capitala franceză pentru a oferi un concert Alban Berg și un ciclu Stravinski. Tot un program Stravinski a prezentat și orchestra simfonică a Scalei din Milano, avîndu-l la pupitrul pe Carlo-Maria Giulini. Părăsînd Rouen și Festivalul lui din octombrie, Sergiu Celibidache a urcat pe Sena, pentru a se opri la Opera Bastille din Paris, unde a susținut, în zilele de 15 și 16 octombrie, două concerte cu muzică de Bruckner, Milhaud, Debussy și Franck. La 300 km. sud-vest de Paris, un alt român, pianistul Radu Lupu (în imagine) a susținut în ziua de 12 octombrie un recital la abația de la Fontevraud. „Cel mai clasic dintre pianiști”, după cum apreciază ziarul Libération (11 octombrie), a interpretat piese de Brahms, Ceikovski și Mussorgski. Același ziar scria în ajunul acestui recital: „...Radu Lupu este oarecum urmașul lui Artaud... Concertele sale se pot număra pe degetele unei miini. Care în pluj sint în recital. Meri/pelerinajul!”

CRONICA FRANCEZĂ

Dragul de Marcel

„N U-I DEPARTE vremea cînd nu vom mai vizita aceste monumente istorice decit însoțiți de un ghid, printre grupuri de copii de școală într-o tăcere respectuoasă și cu o admirație puțin țepănană”. Frumoasă profeție asasină a Nathalie Sarraute (L'Ere du soupçon, 1956) referitoare la Proust (și la Joyce). O profeție pe care au contrazis-o zecile de opere despre Proust publicate în Franța numai în anul literar 90/91, ceea ce demonstrează, în ciuda mării preotese a noului roman, că în căutarea timpului pierdut rămîne una din operele de referință ale secolului al XX-lea și că prezicerea sa ar putea să fie aplicată mai degrabă genului literar pe care ea îl reprezintă. Astfel, această stagiune literară „obișnuită” (an al oricui) oferă atit biografii despre Proust cit și analize aplicate despre prezența picturii sau a arhitecturii în opera sa. N-am fost scutiți de mărturia pioasă a unei descendente (Anne de Cosse-Brissac) a unuia din modelele ducesei de Guermantes. Și nici de biografia lui Proust a ducesei de Clermont-Tonnerre, contemporană cu scriitorul, care îl contrazice încă o dată pe Proust: „nu trebuie să cunoști scriitorii decit prin cărțile lor”. Și încă, să fi evitat anul asta o anume aniversare a dragului de Marcel, sau pretextul căderii drepturilor în domeniul public, sau comemorarea unui fapt major al vieții sale, șederea la Veneția, moartea mamei, premiul Goncourt... Cel mai mic detaliu ar fi putut multiplica bibliografia proustiană anuală în progresie geometrică, la fel ca pe timpul lor bicentenerul Revoluției franceze sau în acest an Mozart și Rimboud. Bineînțeles, această producție (aproape 10 000 de studii sau biografii în total) este inegală. Ea a adunat cele mai bune semnături (Cocteau, Gide, Goncourt — soț și soție — Mauriac — tatăl și fiul — ... pentru mărtu-

rii Bataille, Beckett, Butor, Nabokov sau Sartre... pentru studii). Ea a re-grupat, cu aceeași ardore cvasi-mesianică, pe cei mai buni exegeți. Nu-i uităm așadar nici pe Roland Barthes (Une idee de recherche, 1977), nici pe Gilles Deleuze (Proust et les signes, 1979), nici pe Julien Gracq (Proust considéré comme terminus, 1986), nici pe Jean-François Revel (Sur Proust, 1977) ... Această admirație totală, statuie ecvestră înaintea eternului, nu trebuie să ne facă să uităm slăbiciunile unei opere. Corespondența lui Proust — u-tilă specialistului — rămîne adesea fastidioasă, uneori meschină — ceea ce-l face pe Angelo Rinaldi să spună că se impune de urgență inventarea telefonului care nu păstrează nici o urmă a conversațiilor noastre clementare și banale. În ce-l privește pe scriitorul însuși, personalitatea lui atașantă nu exclude prostiile. Dorința de a intra în Academia Franceză, Dorința de a obține Legiunea de Onoare. Surprinzătoare obișnuințe antisemite: Proust și-a permis în această privință, ne-o spune Laurent Dispot, „tot felul de alunecări și de piruete” ca scriitor, dar „ca cetățean, el (Proust) este ireproșabil în agitațiile ideologice în jurul afacerii Dreyfus”. Nu trebuie să uităm niciodată în legătură cu acest subiect că un antisemitism nu este condamnabil în același fel atunci cînd este anterior sau posterior celui de-al doilea război mondial. Toate astea, în orice caz, nu reușesc să-l facă pe Proust cu adevărat antipatic. Să mai mărturisim cit de snob te face Proust și citi il citește adesea din snobism — chiar și astăzi. Cit poate să fie de plictisitor și lectura lui, uneori, obositoare (ah, acele pasaje din Du Coté de Guermantes). Odată aceste „stupidități” scrise, nu-i mai puțin adevărat că opera rămîne de neocolit. Proust își urmează „propriul precept”: „Avem dreptul să cerem unui scriitor să fie altceva decit un spirit strălucitor [...] Există sar-

cini mai urgente decit să combin cuvintele în mod armonios” (La umbra fetelor în floare). Se înțelege, așadar, de ce tînărul filosof André Comte-Sponville, de exemplu, mărturisește a fi învățat mai multe din Proust (și din Shakespeare) decit citind Critica rațiunii pure. Opera este un rezumat al literaturii. Pe care — se spune — o transfigurează, depășînd totodată perspectiva iluștrilor săi predecesori. Fără a ajunge să considere A la recherche drept „cartea științei totale” sau cartea care încorporează toate cărțile, „cea de-a doua Biblie a umanității” — absurdități proferate uneori — descoperim în mod evident la Proust atit o analiză completă a artei, cit și un eseu filosofic, și un mod de a reconsidera pasiunea, precum și un ciclu inițiat, care îți permite să te sustragi timpului și morții.

BIBLIOGRAFIE

- Guislain de Diesbach — Proust, 838 p., 1991 (o biografie care ține cont de documente recente).
- Elisabeth de Gramont — Proust, Edition Bartillat, 1991 (Biografie de ducesa de Clermont-Tonnerre) contemporană cu scriitorul.
- Marcel Proust — Correspondance, vol. XIX, anul 1920. Text stabilit, prezentat și adnotat de Philippe Kolb, Edition Plon (850 p. de scrisori care îi pun în evidență pe Proust și pe critici, dorința lui de a intra în Academia Franceză și care situează obținerea Premiului Goncourt în 1919).
- Marcel Proust — Scrieri de tinerete (1887-1895). Texte adunate și adnotate de Anne Borrel, Editura Institutului Marcel Proust (cu inedite, printre care și poeme despre pederastie).
- Anne de Cosse-Brissac — Contesa Greffulhe, Editura Perrin.
- Samuel Beckett — Proust, Edi-

tura Minuit, 1991, 126 p., (prima ediție în franceză a acestei monografii din 1931 care este și prima operă a lui Beckett).

- Yann le Pichon — Muzeul regăsit de Marcel Proust, 270 p. Prefată de... François Mitterrand. Editura Stock (Această frumoasă carte, extraordinar ilustrată, și scumpă — 490F — își propune să prezinte tablourile care apar în Recherche sau cele pe care Proust le păstrează în memorie. Reproduce sint însoțite de texte despre artă. Scriitorul—impresionist este confirmat ca autor pictural).
- Luc Fraisse, Opera catedrală, Proust și arhitectura medievală, 1991, Editura José Corti.
- Omagiu lui Marcel Proust, La Nouvelle Revue Française (reeditare, în 1991, la Gallimard, a nr. 112 al N.R. din ianuarie 1923).

Cele mai multe din aceste cărți, ca și, diversele versiuni ale romanului în căutarea timpului pierdut sint disponibile la Institutul francez din București, bd. Dacia, nr. 77.

Frédéric Martel

Lumină în întuneric

● Savanții au crezut multă vreme că în antichitate a existat o Epocă întunecată care a început în secolul XII și a durat câteva secole. Dar Peter James, istoric englez, împreună cu patru colegi, susține că această perioadă a fost mult mai scurtă, poate doar o generație sau două. Teoria lor ar putea reprezenta o adevărată „revoluție cronologică”. Prin ea s-ar explica multe dintre enigmaticele Greciei și Nubiei, evenimentele și etapele istorice s-ar succeda mai logic. Roma intr-adevăr ar fi putut fi întemeiată în anul 750 înainte de Cristos, Războiul Troian ar fi a-

vut loc în secolul X, deci mai aproape de vremea lui Homer, iar domniile lui Tutankamon și a tatălui său Akenaton pot fi localizate în secolul XI. Dacă teoria va putea fi dovedită și prin teste cu radiocarbon, în special asupra mumiiilor ineseși și nu asupra vestimentelor sau obiectelor care ar putea fi de dată mult anterioară, s-ar putea stabili o continuitate mai mare a evoluției civilizatei din perioada tirzie a Epocii Bronzului până la grecii și romanii Antichității. (In imagine, busturile lui Homer Tutankamon și Akenaton). (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 16 octombrie).

Salonul Cărții de la Bordeaux

● Al V-lea Salon al Cărții de la Bordeaux, din octombrie a.c., a avut în centrul atenției literaturile de limbă germană și reprezentanții acestora: Volker Braun, Angela Krauss, Helmuth Pele, Peter Härtling, Gustav Janus, Lothar Bäriger, Herta Müller, Paul Nizon, Erica Pedretti, Erich Hackl ș.a. O animată dezbateră a avut loc în jurul întrebării lansate de Nicole Bary: există literatură de limbă germană? O alta s-a ocupat de literatura contemporană austriacă. Au participat numeroși scriitori francezi, iar dezbaterile literare cu subiect francez s-au purtat în jurul unor personalități precum: Sade, Céline, Claude Lévy Strauss. (MAGAZINE LITTÉRAIRE, octombrie)

Concurență

Pe ecrane rulează încă Robin Hood cu Kevin Costner ITC/Film Office a realizat pe trei casete Robin Hood, Legends, „a devăratul”, cel de la tv, cu colanții verzi încrețiiți genunchi, cu pălăria-i pană”, justițiarul cel mai „fun” din Sherwood. Regia — Terence Fisher, interpret — Richard Green. (PREMIERE, noiembrie).

O carte pentru Giulietta Masina

● Giulietta Masina a împlinit 70 de ani. Cartea pe care Tullio Kezich i-a dedicat-o (Ed. Cappelli) ar putea fi subintitulată: nopțile și zilele Cabriiei. Sint cuprinse aici mărturii ale actriței, impresii despre colaborarea și conviețuirea sa cu Fellini, dar și aprecieri ale celui care a făcut ca Masina să se confunde cu Gelsomina, Cabriia, Ginger, Giulietta degli spiriti. „Am considerat întotdeauna că înțelegerea mea cu Giulietta aparține destinului” — mărturiseste Fellini. „Nu-mi este ușor să vorbesc de Gelsomina. Este un personaj de care

nu m-am putut elibera ușor. De multe ori mă surprindeam mergând sau zimbând ca ea. Poate și pentru că filmul La strada a avut un succes atât de mare Cînd filmul a primit „Oscarul”, am avut prilejul să stau la masă alături de Clark Gable. Nu m-am putut abține și i-am cerut un autograf. Atunci el mi-a răspuns: în seara asta cred că eu sint cel care trebuie să-ți ceară un autograf” — povestește Masina în cartea lui Kezich, intitulată: Giulietta Masina. (CORRIERE DELLA SERA, 20 octombrie).

Premiul Malaparte

● Ajuns la a 9-a ediție, premiul Malaparte pe anul 1991 a fost decernat scriitorului Pedrag Matvejević pentru romanul Breviar mediteranean publicat în versiune italiană de editura Garzanti. Festivitatea de premiere a avut loc la Capri. Printre laureații anteriori lui Matvejević se numără: Antony Burgess, Saul Bellow, Nadine Gordimer, Manuel Puig, John Le Carré, Fasil Iskander, Tang Zie, Vaclav Havel. Un premiu special pentru merite literare a fost atribuit ziaristei Lucia Annunziata, de la cotidianul La Repubblica. (LA REPUBBLICA, 18 octombrie).

Cum am devenit scriitoare

● Coautoare de scenarii la două din filmele realizate de tatăl său Luigi Comencini (Cuore — după De Amicis și La Storia, după Elsa Morante). Cristina Comencini a debutat mai întâi ca regizoare, apoi ca scriitoare, cu romanul Le pagine strappate (Pagine smulse) publicat de editura Feltrinelli. „Datorez debutul meu ca scriitoare Nataliei Ginzburg — mărturiseste Cristina. Nu o cunosteam. I-am trimis manuscrisul pentru că îl citisem cărțile și o admiram. Două zile mai târziu mi-a telefonat, mi-a spus că i-a plăcut ce am scris și m-a invitat să-i fac o vizită. A discutat cu mine despre personajele romanului ca despre propriile ei personaje. Mi-a sugerat unele modificări, mi-a arătat cum trebuie construite dialogurile, cum să dau viață unor evenimente povestite. Ii datorez foarte mult”. Romanul Cristinei Comencini evocă singurătatea a două personaje: tatăl și fiica. (CORRIERE DELLA SERA, 20 octombrie).

Literatura și dictatura

● Cel mai important scriitor în viață al Albaniei, Ismail Kadare (în imagine) s-a refugiat în 1990 în Franța. Prima sa carte apărută acolo, Printemps albanais, cuprinde reflexii asupra vieții și rolului jucat de autor. În introducere, Kadare scrie: „În vremuri de criză, mulți oameni nu vor să audă de literatură. Literatura devine un element iritant, un lux, spun ei, bun pentru alte timpuri, atunci cînd lucrurile revin în marea lor. Dar acele timpuri pot, pur și simplu, să nu mai vină niciodată. În schimb, vremurile de criză, acele vremuri aflate sub dictatură, sint, orice ar crede oamenii, favorabile literaturii. Dictatura și literatura adevărată au un singur mod de coexistență: dacă se devoră una pe alta, zi și noapte. Scriitorul este dușmanul firesc al dictaturii”. (HAVRILL NEWS, Frankfurt Book Fair Issue, 1991).

Odissea Elitis în italiană

● La 2 noiembrie, Odissea Elitis, laureat în 1979 al Premiului Nobel pentru literatură, a împlinit 80 de ani. Puțin cunoscut în Italia, Elitis, pseudonim cu care începe din 1935, numele său adevărat fiind Odissea Alepudhollis, este prezentat acum cititorilor cu un volum datînd din 1984: Diario di un invisibile aprile. Versiunea italiană este semnată de Paola Maria Minucci. (CORRIERE DELLA SERA, 20 octombrie).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

Actualitatea lui Céline

● Anul acesta, în iulie, s-au împlinit treizeci de ani de la moartea unuia din scriitorii de seamă ai Franței: Louis-Ferdinand-Auguste Destouches-Céline. La Quinzaine littéraire din 16-31 octombrie găzduiește un amplu articol semnat de Maurice Nadeau: Céline și editorii săi, iscat de publicarea corespondenței scriitorului cu cei doi editori (Céline et les Editions Denoël, 1932-1948, corespondență și documente prezentate și adnotate de Pierre-Edmond Robert, IMEC Editions și Louis Ferdinand Céline Lettres à la NRF, 1931-1961, ediție stabilită, prezentată și adnotată de Pascal Fouché, ed. Gallimard) completată de Lettres à Marie Bell (ediție stabilită de Jean-Paul Louis cu concursul lui Eric Mazet, ed. Lérôt). „Interesul scriitorilor către Robert Denoël, primul său editor — menționează Maurice Nadeau —, apoi după război, către Jean Paulhan și Gaston Gallimard, este de altă natură. Se vede, în toată meditația, modul în care un autor își revendică, pină la delir, pină la nebunie, calitatea sa de autor — cu drepturile aferente —, natura relațiilor care leagă oricare autor de orice editor. Ca într-o asociație. Unul aduce munca, celălalt o fructifică. Nici unul nu se poate lipsi de celălalt”. Nadeau analizează într-un mod obiectiv aceste raporturi care, datorită firii și temperamentului lui Céline, pe de o parte, dar și opțiunilor sale politice, pe de altă parte, nu sint dintre cele mai calme, dimpotrivă. Spre exemplificare, revista publică și trei extrase.

Magazine littéraire din octombrie îi dedică un „dosar” întocmit cu rigurozitate, căutînd în portretizare să dezvăluie pentru cititorii contemporani zonele mai umbrite ale existenței céliniene, complexele aparent de superioritate, duritatea în exprimarea simpatțiilor și antipatiilor, modul ultra-subiectiv de a stabili ierarhiile scriitoricești și umane. În acest scop, s-a apelat la cei mai buni exegeți, cunoscători nu numai ai operei, ci și ai celui care îi scria la 30 iunie 1961 lui Gaston Gallimard, ca să-l anunțe că a terminat Rigodon (intitulat multă vreme Colin-Maillard) și că solicită un nou contract: „...am nici un minut de pierdut, vreau să trec a 70-a bornă în plin efort, în trombă, la dracul cu publicul!”. A doua zi a murit. „Dosarul” reușește să-i stabilească locul de geniu al stilistului în istoria literaturii franceze, căutînd să răspundă întrebărilor încă neclarificate, chiar după trecerea a trei decenii de cînd persoana fizică nu mai irită, nu mai oripilează sau emoționează. Paul Frédéric Vitoux încearcă să stabilească diferențele legături reale sau imaginare cu Anglia, într-o Feerie engleză în cinci acte, Anglia copilăriei — descoperirea libertății, Anglia războiului (prim mondial n.n.) — descoperirea aventurii, Anglia vârstei adulte — vremea fugilor, Anglia anilor '40 — Anglia inaccesibilă și Anglia războiului — Anglia imaginației și a timpului pierdut sau „Anglia — teritoriul emoției pure, pentru Céline, teritoriul literaturii pure”. Philippe Sollers publică un fragment din prefata la Lettres à la NRF, căutînd să stabilească Strategia lui Céline a „scrierii în direct”, a „stilului ca armă”, printr-o panoramare a operei, printr-o fixare și explicare în epocă, întreprindere continuată și de Pierre-Edmond Robert pornind de la Bagatelles pour un massacre pe care îl socoteste argumentul „nu numai un pamflet antisemit ci expunerea unei viziuni a literaturii”, subînțelegînd ansamblul operei, Céline fiind deci Un teoretician al literaturii. Marie-Christine Bellocca analizează determinările social-politice ale scriitorului concretizate în cele patru pamflete enumerîndu-le: Mea culpa (1936), Bagatelles pour un massacre (1937), L'École des cadavres (1939) și Les Beaux draps (1940) întrebîndu-se dacă mai este nevoie a Reedita pamfletele? despre al căror efect grotesc s-a discutat îndelung dar care, recitite azi, fronează prin virulență și satirism. André Derval, semnînd naștina declarată și constantă a lui Céline pentru dans, numeste de la afirmația Anarhii în totalitate dansului — a căi viață personală (mîncîne, iubite, nevastă, dansatoare), autor de libretu coreografice niciodată realizate, cit și ca ritm interior al operei recunoscînd „...horul în cîntec de oplanot, totul înălțîndu-se, desăcîndu-se, niruete, ferandole de via”. Pe lângă dans, o altă influență îl străbutea opera și evident viața: nițura, și nu oricare. Preferințele lui Céline se îndreaptă spre trei victorii Tablonțele alese, prezentate de Marc Hanez, sint semnate de Bergson, pe care îl descoperă la Viena în 1933 la Kunsthistorisches Museum de Desch pe care îl cunoaște mai ales din reproduceri, la Luvru, aflîndu-se numai La Nef des fous, și în sfîrșit Gen Paul, de care îl leagă anii din Montmartre, regretînd ruptura definitivă a prieteniei, rămînduși însă pețele de culoare, atitudinile pictorului sublimat în operă. Trebuie, de asemenea, menționată publicarea versiunii integrale a convorbirii lui Guy Bechtel cu Céline despre Rabelais, convorbire devenită prefata operelor lui Rabelais apărută

la Clubul cărții, „curățată” însă de accentele prea violente referitoare la aspirația lui Rabelais de a introduce în literatură limba vorbită. Céline polemizează cu cei care nu-l pot înțelege pe Rabelais, „Franța devenind prețioasă”, adică „fabricîndu-și limba literară”, nu numai de către literari și de cei din alte medii, recușînd să o aducă într-un stadiu de „schelet”. (A.F.)

La Quinzaine littéraire
587
Céline et ses éditeurs.
La nuit parisienne du 17 octobre 1961.
La Grande Bibliothèque pour et contre.
Munch et la France.

The New Republic

● Numărul din 14 octombrie al revistei THE NEW REPUBLIC publică o recenzie — Without Foundations, de Robert B. Reich — la cartea lui George Soros, Underwriting Democracy (Ajuțînd democrația) — o primă ediție a acestei cărți a apărut recent și în versiune românească la ed. Humanitas. Pornind de la întrebarea principală pe care o lansează cartea, „Care este relația între ciclul creșterei/scăderii pe care îl înregistrează bursele de valori și înălțarea și prăbușirea comunismului sovietic?”, recenzentul încearcă să sintetizeze teoria și răspunsul oferite de George Soros în cartea sa: există momente în economia sau politica unei țări, ale unui sistem, cînd realitatea și perceperea acesteia de către subiecții care compun societatea respectivă ajung să se distanțeze atât de mult între ele, încît apare un fenomen de inversare dramatică a stării de fapt. În sfera economică, acest fenomen se manifestă în ciclul creșterei/scăderii, sau chiar în crize profunde; pe plan politic, el poate produce mișcări spre un control centralizat, urmat de descentralizări radicale, sau chiar de anarhie. Soros susține că aceste cicluri sint mai puțin dramatice în societățile deschise, democratice, capitaliste, unde există mecanisme de corectare a distanței între percepție și realitate. În societățile totalitare, în care valorile nu sint ușor transferabile și în care gândirea critică este descurajată, prapătia între convingeri și realitate poate să capete proporții alarmante. De aici rezultă spectrul prăbușirii economice și al haosului politic, așa cum se manifestă el în U.R.S.S. Dar cartea lui Soros este mai mult decît această teorie — ea însăși un cîșdat amestec al conceptelor lui Popper, Friedman, Hegel și a teoriei haosului — ci este și o mărturie a experiențelor autorului în încercarea sa de a modifica structurile politice și economice ale lumii. Soros nu este deocînd modest — spune recenzentul — dimpotrivă, se plasează pe sine, ca om politic, om de afaceri filantrop, în mijlocul și la baza evenimentelor care au dus la prăbușirea sistemului sovietic. Îl îndreptățește în această opinie despre sine însuși destîrul său cu adevărat spectaculos. Totuși Robert B. Reich se îndreptățește de oportunitatea unui ațare comentariu. Amintînd, însă, aprecierile lui Soros referitoare la evenimentele care au avut loc în U.R.S.S. în ultima perioadă, la ajutorul pe care Occidentul ar trebui să-l acorde Uniunii Sovietice și fostelor țări comuniste pentru a evita prăbușirea totală sau reinstaurarea dictaturilor, la modul de aplicare al reformelor de către Gorbaciov, recenzentul recunoaște faptul că istoria se desfășoară într-un ritm mult prea rapid; astfel că George Soros nu poate fi învinuit că nu a putut prevedea cursul urmat de evenimentele ulterioare publicării cărții. „Totuși”, încheie Robert B. Reich, „dună ce citești această carte /.../ și drecă analizezi reacțiile căldute ale Vestului la schimbările catastrofale din Est, nu poți decît să spui că istoria ne depășește pe toți.” (I.H.)

leşirea din expectativă

● Numărul 25 din suplimentul cultural al **COTIDIANULUI** consacra trei pagini colocviului Cioran care a avut loc între 19 și 22 oct. la București și Sinaia. Reproducem un fragment din textul introductiv, desemnat din păcate: „In sfârșit, un rotund: toate cele cinci cărți publicate de E. M. Cioran în România au fost reeditate, după mai bine de 50 de ani, la București. Ba încă avem surpriza voluptuoasă a celei de-a șasea, la care, parca, ținem în mod deosebit, de vreme ce, alături de **Schimbarrea la fața a României**, **Indreptar pălăniș** e singura neapărută (netradusă) vreodată în străinătate. Este încă a noastră! Ne putem bucura noi, mai înții, de ea, pînă ce-i va tulbura, probabil prea puțin, pe neîmbrățișați practicieni ai nepătării din dragul de ei Occident. Șase coperti pe românește, așadar, «pr. mul cerc» al lui Cioran, cărțile pe care le-am scos, ani de-a rândul, cu atita greutate de prin fonduri speciale, pentru a le xerocopa clandestin, unui drogindu-ne cu ele, alții persiflându-le — duioasă ironie a unei sorți inexorabil ironice. Lăsînd deoparte scăparea de condei cu „singura”, acest, să-i zicem, editorial e unul dintre foarte puținele aparute în săptămînile din urmă care ne-audat motive de optimism. În pofida marilor greutăți pe care le întâmpină, cultura își vede de treabă și ajută unei adevărate schimbări la față a României. În mai puțin de doi ani, ne-am recuperat valori naționale ținînd de patrimoniul spiritual care, desigur, înseamnă mult nu numai pentru cei prezenți, dar și pentru cei de mîine. Nădăjduim că editorialistul de mîine va cita textul editorialului de azi, din „Cotidianul” ca pe un eșantion al multelor ciudătenii care s-au petrecut în vremea noastră. Cînd timpul începe să șteargă nuanțele unei anumite perioade istorice, schimbările bruște și mai ales radicale de atitudine par strani. Deocamdată însă, avalanșa de Cioran și Eliade din librării transformă evenimentul editorial care ar fi trebuit să fie fiecare dintre aceste reeditări. În parte, în monedă curentă, care, măcar ea, ne face să ne simțim privilegiați. Nu ne îndoiim că se vor găsi și persoane care, pornind de la această constatare, vor încerca să ne demonstreze că trecerea cărților la index operată de polițistii din cultură ar trebui privită cu mai multă înțelegere. Ce-am fi publicat acum, dacă ar fi lipsit cărțile interzise? ● S-au făcut schimbări la televiziune — anunță Tudor Octavian în revista **FLAGRANT** nr. 23. Iar schimbările sînt de genul: „Luni, Gabriela Neagu și-a schimbat ochelarii O superbă ramă «Christine Valmy» primită de la ajutoare în locul celei vechi: — «Flamura Roșie» Arad — și gata minunea. Altă viață! A fost mai frumoasă ca duminică. Marți, Gabriela Neagu și-a schimbat pieptănătura. Și astfel a fost mai frumoasă ca luni.” etc. Salutăm și noi aceste schimbări, la fel de substanțiale ca toate schimbările pe care le face azi, în România, partidul de guvernămînt. ● După o perioadă inițială de expectativă, revista **TOMIS** din Constanta și-a amintit de vremurile ei bune, cînd nici măcar existența Consiliului Culturii nu o intimidă, și a început să se pronunțe, cu spirit polemic, în problemele aflate la ordinea zilei. În nr. 10 al acestei reviste, rubrica **Acul de busolă**, semnată de Nicolae Motoc, cuprinde o cronică alertă, sarcastică a „debulsărilor” din societatea românească

de azi, un fiu rătăcitor care nu se mai întoarce niciodată acasă fiind Mihai Ungheanu, susținătorul ideii că occidentalii nu se pricep la problemele complexe din Estul Europei și că prin urmare ar trebui să... ne lase în pace. La rîndul său, Constantin Novac, la rubrica sa **Stări de spirit**, ia atitudine, printr-o parabolă expresivă și greu de uitat, față de ultima venire a minerilor la București. Nu povestim parabola pentru că nu vrem să-i scutim pe agenții S.R.I. de corvoada de a procura un exemplar din **Tomis** — o revistă aproape imposibil de găsit la București. ● În revista la care ne referim figurează și partea a doua a unui interviu cu Gheorghe Grigurcu, ale cărui opinii caustice, deși incomodează pe mulți scriitori au un efect binefăcător. Iată un eșantion: „Vechea gardă a stalinisto-dejiștilor a predat ștafeta lingărilor ceaușisti, iar aceștia o pot preda cu încredere celui de-al treilea val al oportunismului nostru de după război, care numără de-acum nume sonore precum Romulus Vulpescu și Valeriu Cristea. Să fim convingeți că, într-o atare atmosferă de benevolență, se pregătește și schimbul de mîine al fripturistilor naționali, se pregătesc și schimbările următoare, într-un șir neclintit și grandios...” Nicolae Rotund, autorul acestui interviu și al altora, publicate de-a lungul timpului în revista constanteană) știe să intrebe și să se și pe cine să intrebe. ● Revista **RAMURI** din Craiova își păstrează caracterul predominant literar, dar nu rămîne străină de ceea ce se petrece în România în prezent. În ultimul număr — 9 — care ne-a parvenit la redacție este publicat, printre altele, un remarcabil dialog cu Stehlan Tăbăse, care, considerînd oportunită și inevitabilită dărimarea unor simboluri comuniste, cere totuși temperarea zelului demolator: „Trebuie să ne refacem propriile noastre simboluri, să le readucem pe locurile uzurpate. Însă trebuie să observăm că și zelul demolator nu este foarte bun. De aceea Bucureștiul nu are astăzi statutul de are monumente, nu are grădini, pentru că din treizeci în treizeci de ani vine cîte o calamitate, fie politică, fie naturală și de două-trei ori într-un secol, noi dărimăm monumente. Trebuie să dărimăm cu circumspecție! Cu multă circumspecție!” Să nu uităm că acest îndemn la moderație vine din partea reprezentantului unui partid pe care unii guvernanți actuali îi etichetează drept extremist! ● Din paginile aceleiași reviste sînt de reținut și considerațiile lui Romulus Diaconescu referitoare la

viața intimă a unor cunoscuți lideri politici: „Bush face jogging, Mitterrand joacă golf, Kohl preferă să se retragă la mica sa fermă de lîngă orașul natal. Cum o duce însă Wallesa? (...) Mîincă foarte frugal, a eliminat complet fumatul și băuturile. Înnoată foarte mult și, mai ales, este un excelent jucător de ping-pong (...). Wallesa a învățat să joace (atenție!) în timpul arestului din 1982, cînd se antrena cu gardienii închisorii.” Din nefericire, președintele nostru, Ion Iliescu, nu a avut ocazia să învețe ping-pong și de aceea, probabil, Romulus Diaconescu îl și omite din comentariul său...

Fără fard

● Revista **AS** (redactor-șef: Sânziana Pop) s-a lansat, cu succes, într-o reabilitare a reportajului și anchetei, avînd ca model efflorescența acestor genuri publicistice în perioada dinaintea războiului. Un reportaj despre „Jara Vrancei” (publicat în nr. 7 sub semnătura lui Dinu Peurescu) ilustrează capacitatea reporterilor revistei de a înfățișa într-o manieră realistă stilul de viață din România de azi. La fel de revelatoare este discuția cu căpitan Constantin Dirnă, șef de serviciu în Direcția Judiciară a Departamentului Poliției, pe tema delincvenței juvenile. „O primă caracteristică — arată invitatul revistei —, cea mai îngrijorătoare, este tendința de organizare în grupuri, bande și mafii bine închegate; o bandă de tineri din comuna Sadova — a cărei vîrstă medie era de 15 ani — avea 41 de aderenți și opera în mai multe județe.” Totodată, merită menționată o anchetă întreprinsă în rîndurile studenților basarabeni care urmează cursurile unor facultăți din România. Ei descriu răceala și chiar ostilitatea cu care sînt primiți în mediile românești — în contradicție flagrantă cu declarațiile patetice și lacrimogene pe care le fac reprezentanții oficialității în legătură cu atitudinea noastră față de „frații de peste Prut”. Frate ca frate, dar brînza pe... de fapt, nici pe bani, intrucît, după cum reiese din anchetă, studenților veniți din Basarabia nu li se asigură schimbarea rublelor pe lei. ● Revista beneficiază, număr de număr, și de semnăturile a doi editorialiști, Toma Roman și Eugen Uricaru, care, la rîndul lor, oferă o imagine fără fard a vieții din România de azi. Toma Roman numește acalmia din acest moment „liniștea dinaintea furtunii”, iar Eugen Uricaru analizează cu luciditate și amărăclune folosirea fără scrupule de către F.S.N., în scopuri propagandistice, a nenorocirii trăite de unii români alungați, din motive etnice, din Transilvania. Oricît și-ar disimula partidul de guvernămînt intențiile, comentarii inteligenți din presă

le descifrează. Nu din toată presa bineînțeleasă, ci dintr-o anumită parte a presei, care tocmai de aceea ar cam trebui interzisă...

Limba de foc a Angelicai

● În numărul jubiliar (50) al revistei **EUROPA**, dl. Gn. Dindere aduce omagiu lui sau scriitorilor care „întierează dezmațui, anarhia și nedreptatea” regimului post-revoluționar. Reținem și noi, spre amintirea generațiilor viitoare, numele acestor minunați minutori ai condeului: Eugen Barbu, Adrian Păunescu, D. R. Popescu, Fănuș Neagu, C. V. Tudor, Romulus Vulpescu, Radu Theodoru, Mihai Ungheanu (sic!), Ilie Neacșu. O mențiune specială face autorul articolului în legătură cu doamna (nu se cădea să lipsească o doamnă din pomelnicul de cavaleri ai dreptății, echității și eticii, Doamne iartă-mă!, socialistie) Angelica Băcescu, „incisiva ziaristă care arde cu limba ei de foc specifică oltenilor”. Dacă numele „bărbaților de primă mînă” ne-au făcut să visăm la epoca de aur și la adulterii lui Ceaușescu, limba de foc a Angelicai ne-a lăsat pur și simplu fără grai. ● După Kundera, Hrabal: o notă din revista **LIRE** (noiembrie) conține informația că marele prozator ceh, azi în vîrstă de 77 de ani, este tot mai contestat în țara sa pentru „compromisurile la care a fost silit (sub comunism), între care o auto-critică publicată în 1975, la presiunile poliției”. Comentatorul din **LIRE** vede aici și o anume gelozie a confracților pentru succesul cărților lui Bohumil Hrabal în Occident (zece titluri numai în Franța, cu începere din 1981). Dar e, desigur, și momentul adevărului, la care ne-am mai referit și noi, pentru scriitorii care au trăit și publicat în țările comuniste. ● În același număr al revistei franceze, un „dosar”, întocmit de Pierre Assouline, al premiilor Goncourt, Indiscreții, cancanuri, rupturi, împăcări și, mai ales, criterii, necunoscute publicului larg, în virtutea cărora se acordă, de 88 de ani, cel mai important premiu literar al Franței, în valoare de 50 (cincizeci) de franci, dar care face din romanul laureat un best-seller. Și un cuvînt (desoperit în textul reportajului) pe care dicționarele franceze îl ignoră încă: **tapuscrit**. Oricine îl va înțelege, prin raport cu **manuscrit** (manuscris)

Digestia tulburată a națiunii

● Un senzațional portret, în acva-forțe, îi face dl. Nicolae Cristache lui C. V. Tudor în nr. 85 al **ZIG-ZAG**-ului sub titlul **Găinarul cel mai patriot din lume**. Cităm un scurt pasaj (nu chiar pe cel mai șocant!): „Categoric, **România Mare** nu trebuie interzisă. Ca și individul, societățile își au metabolismul lor, funcțiile lor fiziologice. Și, dacă la nivelul individului nu pot fi interzise WC-urile din case, la nivelul societății nu pot fi interzise canalizările prin care se scurge și se umflă o lume bolnavă, agonică. **România Mare** este o astfel de canalizare prin care refulează scirna și mirosurile fetide ale societății. Stomacul ulcerat al țării malnutrite și intoxicate își cere drepturile prin Vadim, și el chiar este, cu respectul cuvenit funcției fiziologice naturale, bășina națiunii, și ea nu poate fi interzisă. Vadim este produsul unei digestii tulburate”. ● **FAMILIA** (nr. 9) face prima propunere, dintr-o seerie, pentru cea mai proastă carte a anului: „Cursa de dimineată” de Lucretia Filipescu (Editura Porto-Franco), prezentare de dna Zoe Dumitrescu-Buşulenga.

Cronica

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 Merioare 1001, 1230). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Tolu (interior 1736). Art: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografi: Elena Mares, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 12 82 53. CORSPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)